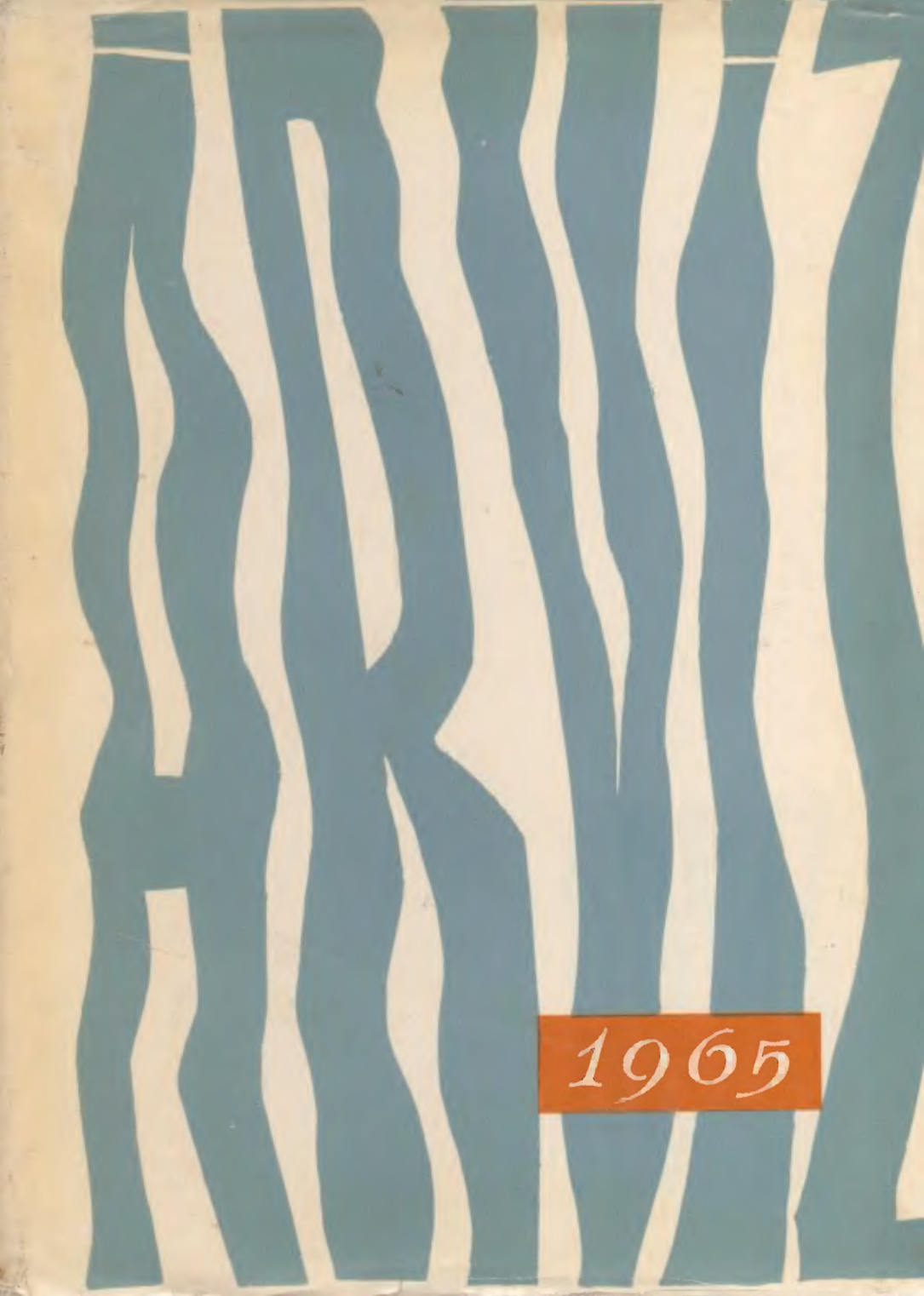

1965

1965

Ferenczy Béni
1965

ÁRVÍZ 1965

TÁRCAK, RIPIRTOK, VERSEK,
GRAFIKÁK, FÉNYKÉPEK
GYŰJTEMÉNYE
FELAJANLÁSKÉPPEN
AZ ÁRVÍZKÁROSULTAK
MEGSEGÍTÉSÉRE

FELELŐS KIADÓ A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA. SZERKESZTETTÉK A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ BELPOLITIKAI ÉS SZÉPIRODALMI SZERKESZTŐSÉGÉNEK MUNKATÁRSAI. A BORÍTÓ ÉS A TIPOGRÁFIA KASS JÁNOS MUNKÁJA. MŰSZAKI VEZETŐ: SZÉCSI ANDOR. KÉPSZERKESZTŐ: FÁBRI MAGDA. A MŰSZAKI SZERKESZTÉST A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ MŰSZAKI OSZTÁLYÁNAK KOLLEKTÍVÁJA VÉGEZTE. A SZEDÉST 1965. VII. 15-ÉN KEZDTÉK MEG. MEGJELENT 1965. VII. 30-ÁN 25 500 PÉLDÁNYBAN. TERJEDELME 7 (A/5) ÍV+3,5 ÍV MELLÉKLET. PL—173—F—6567. A SZEDÉS ÉS A TÖRDEELÉS A FRANKLIN NYOMDA »BÉKE« BRIGÁDJÁNAK MUNKÁJA, A NYOMÁS A FRANKLIN NYOMDÁBAN KÉSZÜLT A/0 70 GR-OS FAMENTES VOLUMEN REGÉNYNYOMÓ PAPÍRON, A KÉPMELLÉKLETET AZ EGYETEMI NYOMDA B/1 120 GR-OS VENGRIA PAPÍRON, A GRAFIKAI MELLÉKLETET AZ OFFSET NYOMDA A/0 120 GR-OS FAMENTES OFFSET PAPÍRON, A VÉDŐBURKOLÓT A KOSSUTH NYOMDA 130 GR-OS MŰNYOMÓ PAPÍRON KÉSZÍTETTE. A KÖTÉSZETI MUNKÁKAT A ZRÍNYI ÉS A KOSSUTH NYOMDA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL AZ ATHENAEUM NYOMDA VÉGEZTE.

A gondolat, hogy az árvízkárosultak megsegítésére gyűjteményeskötetet jelentessünk meg, akkorszületett, amikor a védekezés nehezen már túl volt az ország, s amikor elhangzott pártunk és kormányunk felhívása az országos gyűjtés megindítására. A gondolatot tett követte, és az árvíz elleni védekezés szellemében megvalósult összefogás eredményeként ezennel át is nyújtjuk az olvasónak ezt a kötetet, amely minden bizonnyal emlékezetes marad a magyar könyvkiadás történetében is, hiszen az ötlet és a megvalósulás között mindössze harminc nap telt el. Írók, költők, újságírók, képzőművészek, fotóművészek, retusőrök, nyomdászok, kiadói dolgozók és könyvterjesztők ajánlották fel készségesen munkájukat, hogy a közös mű jövedelmét — csaknem félmillió forintot — átnyújthassuk az árvízkárosultaknak. A kiadó, amely a vállalkozást kezdeményezte, nem kíván e helyütt a szokványos szövegekkel köszönetet mondani azoknak, akik a kötet létrehozásában anyagi térítés nélkül közreműködtek. Mégis kötelességének érzi, hogy felsorolja a vállalkozásban példamutató önzetlenséggel és igyekezettel részt vevőket.

A kötet szerzői: Baktai Ferenc, Bányavölgyi Miklós, Barabás Tibor, Barát Endre, Barkovits István, Bencze László, Bertalan István, Bodrogi Sándor, Csohány Gabriella, Dégen Imre, Diósdai László, Doboz Imre, Egri Viktor, Fehér Klára, Fehér Lajos, Galabárdi Zoltán, Garai Gábor, Ilkei Csaba, Keszthelyi Zoltán, Lantos László, László Miklós, Moldován Tamás, Németh László, Oravec Paula, Ruffy Péter, Sipos Gyula, Szabó

László, Szabó Pál, Szeberényi Lehel, Szentiványi Kálmán, Szilvási Lajos, Timár Máté és Zalka Miklós.

A grafikák alkotói: Domanovszky Endre, Ék Sándor, Ferenczy Béni, Győry Miklós, Hincz Gyula, Kass János, Kádár György, Köpeczi Bócz István, Pap Klára, Raszler Károly, Reich Károly, Szász Endre, Szlovák György, Würtz Ádám és Zelenák Crescencia.

A fényképeket készítették: Babay József, Bajkor József, Bass Tibor, Bleich Rudolf, Bozsán Endre, Cservenka Ferenc, Erb János, Fejes László, Féner Tamás, Gadányi György, Hadas János, Halász Kálmán, Halász Rudolf, Jentetics László, Joós F. Imre, dr. Katona Lajos, Klell Kálmán, Kovács Sándor, Markó Ödön, Mező Sándor, Mikó László, Nagy Imre, Perczel Lajos, Rév Miklós, ifj. Schiller Alfréd, Szalai Zoltán, Szebelédi Géza, Szokolay István, Váradi Ibolya, Vásáry János és Wormser Antal.

A kötet nyomdai munkálatait az Athenaeum Nyomda, az Egyetemi Nyomda, a Franklin Nyomda, a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata (retus), a Kossuth Nyomda, az Offset Nyomda és a Zrínyi Nyomda dolgozói végezték.

Olvasóink pedig fogadják ezt a kötetet olyan szeretettel, amilyennel készült.

A KIADÓ

Százhusz napon át folyt a küzdelem a dunai árvíz ellen. Rendkívüli erőfeszítéssel, nagy anyagi és műszaki erők összpontosításával sikerült elérni, hogy a fő védvonalakon töltésszakadás nem következett be.

Emberek tízezrei álltak őrt és küzdöttek a gátakon éjt nappallá téve. Nem azért, mintha ebből bármi előnyük is származott volna — sőt sokszor az életük is veszélyben volt —, hanem azért, mert úgy érezték: ez kötelességük. Ezt kívánja tőlük a közösség, ezt várják tőlük dolgozótársaik. Tudták, nincsenek egyedül. Bízta az összefogás erejében, s mindvégig bátran támaszkodhattak is arra.

E küzdelmes napok jól példázzák: az ember parányi és gyenge egymágában, de legyőzhetetlen és óriás lesz, ha nemes célok fűtik s balján és jobbán is ott érzi embertársai segítő kezét. Az összefogásban roppant nagy erő rejlik, különösen, ha azzal szakmai értelem, korszerű technika és nagyfokú szervezettség párosul, mint ezekben a hetekben.

Ez a száz nap úgy marad meg szocializmust építő népünk történelmében, mint a helytállás és összefogás felemelő példája. Az is, aki nem ragadhatott lapátot, csákányt, nem vett részt a gátakon a küzdelemben — gondolatban együtt érzett a küzdőkkel. Az egész ország megmozdult: munkafelajánlásokat tettek gyárak és termelőszövetkezetek, keresetük egy részét, segítségüket ajánlották fel a dolgozók százezrei.

Az összefogás szép példáját mutatta meg az egész ország. Ennek hű dokumentuma ez a kötet is, amelynek kiadását a Kossuth Könyvkiadó kezdeményezte, hogy íróink, képzőművészeink, újságíróink, fotoművészeink és nyomdászaink közreműködésével tartós emléket állítson a helytállásnak, a testvéri összefogásnak és segítségnek. A könyv minden sora társadalmi felajánlasként született. Bevételeit az árvízkárosultak megsegítésére fordítják.

Az, ami a gátaikon történt, s az a társadalmi mozgalom, amely az árvíz-károsultak megsegítésére kibontakozott, mai életünknek is tükre. Ebből a nagyszerű helytállásból, összefogásból erőt meríthetünk a helyreállítási munkában, s jövőben, az országépítő munka napjaiban is.

Budapest, 1965. július 15.

FEHÉR LAJOS,

a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt
Kormány elnökhelyettese,
az Árvízvédelmi Kormánybizottság elnöke

Hősök nyomában

A megáradt folyók mentén, a felázott földeken át hősök nyomában járok. Szükszavú jelentéssel kezdődött: a dunántúli folyók áradása váratlanul tört a nyugati határmenti falvakra és városokra. A válságos napokban, mint már annyiszor, ismét a katonák — szovjet és magyar katonák együtt — siettek elsőként a lakosság segítségére, menteni emberi életeket, házakat, jószágokat.

Az önfeláldozó küzdelem a hatalmas erejű áradással, az életveszélyben elfásult emberekért, áldozatokat követelt, hősöket teremtett.

Hősök nyomában járok, a szemtanúk, a bajtársak segítségével. Szigeti Ferenc százados volt annak a kétéltű járműnek a parancsnoka, amely — mentés közben — Csákánydoroszlónál a Rábába borult. Vékony, halk szavú fiatalember. Míg beszél, megborzong néha. Az árvíz első napjának éjszakáját soha nem felejtí el.

— Délután 4 órakor kaptuk a parancsot, fél óra alatt készen voltunk. Csákánydoroszlón néma tömeg fogadott bennünket. A vízben három diák küzdött az elemekkel már órák óta. De nemcsak ők voltak bent. Azok is, akik megpróbálták kihozni őket. Egy öreg halász, akinek ladikját fához csapta a hullám, két határőr, akik egy fán kapaszkodtak meg. Már sötétedett. Nem ismertük a vizet, csak hangokat hallottunk. Kerestünk valakit, aki bejön velünk, hogy kihozzuk az embereket. Császár László önként jelentkezett.

— A külső kocsival rádióösszeköttetésben voltunk. Kétszáz métert mehettünk, amikor meghallottam, hogy suhog a víz. Nem volt időnk már semmire. A Rába középső folyásán elkapott bennünket az ár, s a nehéz kétéltű járművet úgy sodorta magával, mint egy gyufásdobozt. Nem lehetett többé kormányozni. Megkíséreltük a lehetetlent, hogy mégis arrafelé menjünk, amerről a kiáltozást halljuk. A víz ellen nem tehettünk semmit.

Nekicsapódtunk a fának, ahol a három fiú volt. Abban a pillanatban süllyedni kezdett a jármű.

— A gépkocsin négyen voltunk. Én ellöktem magam. A víz abban a pillanatban elragadott. Elkaptam egy fát. Letépett róla. Sodort tovább. Nagy nehezen megkapaszkodtam a következő fában. Hátranéztem. Császár László úszott mögöttem. A parafamellény fenntartotta a vízen, derékig kiemelkedett. Szóltam hozzá. Nem válaszolt. Valahová messzire nézett és elúszott mellettem. Nem láttam többé. A kocsiból Gervald honvéd is kijutott. Egymás mellett ültünk két szomszédos fán. Már éjjel felé járt az idő. Nagyon fáztunk. Azt mondtam: én beugrom és kiúszom. Mondtam neki is: jöjjön utánam. Beugrottam s azt vettem észre, hogy semmibe nem tudok már többé megkapaszkodni. Szerencsémre egy szalmakazal felé sodort a víz. Utolsó erőmmel arra vonszoltam magam. Megfogtam, de felmászni már nem tudtam rá.

— Hajnalig vártam itt. Láttam a távolban a fényeket, amik kerestek bennünket és hallottam a kiáltozásokat a fákon. Éjjel után a fák elcsendesedtek. Később csobbanást hallottam. Azt mondják, a két határőr nem bírta tovább...

Horváth János ezredes is megjárta az árvíz poklát. Úgy simít végig a homlokán, mint aki szeretné eltüntetni nyomasztó élményeit.

— Már lefekvéshez készülődtem, amikor jött a jelentés, hogy a gépkocsit elsodorta a víz. Azonnal indultam. A falu szélén ott álltak a traktorok, gépkocsik, s világították a vizet. Kosik tizedessel mellig érő vízben, a fákba és egymásba kapaszkodva elindultunk az első töltésig a vaksötétben. Kötelen csónakot próbáltunk beengedni az árba, de a víz kidobta. Kosik tizedes kötelet kötött a derekára, én tartottam, így próbált eljutni a Rába eredeti partján álló fűzfákig, ahol az emberek voltak. Kegyetlen dolog volt hallani a kétségbeesett kiáltozást. A fiút is kidobta a víz.

— Visszamentünk a partra. Helikoptert kértünk, de várni kellett, míg megérkezik. Az emberek könyörögtek, hogy próbáljunk tenni valamit. Egy kétéltű gépkocsival, nagy kerülővel, átmentünk a túloldalra. Négy vagy öt órán át tartott az út. A falu népe kint állt a parton, s kiáltozással tartotta a lelket azokban, akik a dermesztő szélben a fákön ültek. Néhol sártengerben, másutt vízben gázolva vagy a kocsin ülve, megközelítettük a folyó gátját, de beljebb nem tudtunk jutni.

— Hajnaltájt egy lélekvesztőn sodorta mellénk az ár a két technikust és azt a kiskatonát, aki a vízbe fordult gépkocsiról menekült meg. A katona

alsónadrágban volt, úszva jött idáig, de felszerelését összeszűjázva hozta magával. 80—100 méterre voltunk mindössze a másik fától, ahol a következő ember kapaszkodott, de órák teltek el, míg odáig eljutottunk.

— Szerencsénkre közben megjöttek a helikopterek. Egymás után szedték fel az embereket. A köteleken kapaszkodva, mi is visszaindultunk a gépkocsihoz. Néhány méterre lehettem csak, amikor az ár elszakította a köteleket és vagy 200 méterre azonnal továbbsodort.

— A helikopter mentett ki. Kosik tizedest is. Azt mondtam, feküdjön le. Elindult, de útközben szovjet katonákkal találkozott, akik indultak tovább menteni. Velük ment, hogy kihozzon egy diákot, Németh Lászlót. Már elérték, amikor ez a jármű is felborult. Kosik tizedest elnyelte a víz.

Elszoruló szívvel írom le a neveket: fiatal katonákét, egy idős parasztemberét, s egy alig felseledült fiatal diákét.

Kosik József tizedes soroksári munkáscsalád gyermeke, 1963-ban vonult be katonának, addig a Hungária Műanyag- és Gumiárugyárban dolgozott mint festő és mázoló. Jó katona volt. Több is annál. A néphadsereg kétszeres kiváló katonája. Bajtársai is szerették.

Csuka József is öregkatona volt. Bevonulása előtt a Répcelaki Állami Gazdaságban dolgozott mint állatgondozó. A hadseregben nagyon megszerette a technikát, határtalan szorgalommal tanult, előljárói rábízták egy kétéltű jármű vezetését. Nagyon szerette. A megáradt Rábán is ő vezette. Alakulatának KISZ-klubja felvette a példamutató, katona nevét.

Gyurikó Miklós határőr munkásgyerek volt. Parancsnokai a szolgálat kiváló ellátásáért sokszor megdicsérték. Társai szerették a mindig őszinte, segítőkész katonát.

Vass József bevonulása előtt szerszámkészítő volt a Danuviában, ahol az édesapja ma is dolgozik. A szülői házból magával hozott lelkiismeretességgel látta el a nem könnyű határőr-szolgálatot.

Császár László az első szóra indult, hogy bajba jutott embertársain segítsen. Mint mindig, ha nehéz feladat elé állította a közös érdek. 39 éves volt, állatgondozó a csákánydoroszlói szövetkezetben. A közösség érdekének jobb szolgálatáért vállalta az önkéntes rendőri beosztást is. Három árva maradt utána.

Németh László technikumi tanuló életrajza egyetlen mondat csupán: az életbe indulás első lépéseinél ragadta el a könnyörtelen folyó.

Dundántúl, 1965 április.

A Hanság kapitulált

Mintha fronton járnánk, olyan képet mutat a Hanság-csatorna partja. Kimerült katonák feküsznek a gáton, homokzsákokból emelt mellvéd-szerű töltések mellett, mély álomba hullva. Térdig érő keréknyomok, földhányások, árkok, gúlába rakott fegyverek. Füstölgő tábori konyha. Egy katona frissen kötözött lábbal sántikál. A kötésen átszivárog a vér.

— Kő esett a lábára — mondja Bilacsencov őrnagy, a parancsnok. — Megsebesült az éjjel, a gátszakadásnál.

A gátszakadáshoz érünk. Éppen kővel megrakott uszály közelít a part-hoz lassan, óvatosan, nehogy hullámot verjen a csaknem a gátak koronájáig érő vízben.

Bilacsencov őrnagy katonái megkezdik a szállítmány kirakását.

Néhány méternyire, kővel teli zsákok harapófogójába szorítva zúdul a közeli földekre a Hanság-csatorna vize. Mintha ezernyi sárkány birkózna egymással, kavarnak, fortyognak a fehér tarajú, száguldó hullámok.

— Most már felülkerekedünk — mondja bizakodva Bilacsencov. — Hajnalra teljesen megzabolázzuk.

Mi történt itt?

Az őrnagy felidézi az eseményeket.

Június tizennyolcadikán, pénteken délelőtt itt, Bősárkánytól északra, Lébénytől délre átszakadt az ijesztően megduzzadt Hanság-csatorna gátja. A lébényiek gyors munkával lokalizációs gátat építettek, hogy szántóföldjeiket és falujukat megvédjék az áradattól. A gátszakadással szemben azonban a helyi lakosság és a vízügyi dolgozók erőfeszítései kevésnek bizonyultak. Az átzúduló víz egyre szélesítette a töltésen szakított rést, a veszély nőttön nőtt.

Másnap érkezett a helyszínre a szovjet műszaki zászlóalj. Azonnal munkához látott. Az árvízvédelmi szervek száz meg száz teherautónyi követ

irányítottak ide, a szovjet katonák pedig Bilacszenkov őrnagy és Avojan százados irányításával felvették a küzdelmet az ár félelmetes sodrású erejével.

Bilacszenkov régen ismeri ezt a vidéket. Negyvenötben — fiatal közkatona-ként — ezen a tájon is harcolt a fasiszták ellen. Tapasztalt frontkatona, tucatnyi kitüntetés szalagsávja díszíti zubbonyát.

— Makacs, szívós ellenfél — mutat a dühöngő morajlással zúduló vízre. — De azért ez a „háború” mégiscsak könnyebb az igazinál — teszi hozzá nevetve, majd felidézi az utolsó huszonnégy óra történetét.

A gátszakadáson áthömpölygő víz óriási sodrása miatt nagyon nehéz és veszélyes a munka. A tizenöt méter szélességben, másodpercenként százötven köbméternyi kizúduló víztömeg megfékezésében szombatról vasárnapra virradó éjjel nyerték az első ütközetet. Szergej Latisev hadnagy és több katonája derékig-mellig a sodró árban állva, felsebzett kézzel, leszakadt körmű ujjakkal kapaszkodva rögzítette a cölöpöket, amelyeknek támasztó erejét kihasználva, kővel és homokkal teli zsákok százaival centiméterről centiméterre szűkítették az átzúduló víztömeg nyitotta rést. Ott küzdött az árral a baskír nemzetiségű Kunuszbajev, a csuvas Porfirjev, a tatár Rauof, az orosz Cseterkin harcos és százával a többiek.

Vasárnap reggelre a tizenöt méter széles, zuhatag erejű áttörést négy méternyire sikerült zsugorítaniuk. Az egész éjjel tartó megfeszített munkától néhányan annyira kimerültek, hogy hajnaltájt úgy buktak le a gátszakadás környékén a latyakos földre, akár a kidöntött fatörzsek. Helyükre mások álltak és folytatták a küzdelmet. Latisev hadnagy és legszívósabb katonái, kövektől véresre sebzett kézzel mindvégig állták a harcot, éppúgy, mint Bilacszenkov őrnagy és Avojan százados, akik nemcsak fáradhatatlanul irányították a „rohamot”, hanem együtt dolgoztak a katonákkal.

S a megfeszített küzdelem hétfőn hajnalra a szovjet katonák győzelmével ért véget. Betörték a veszedelmes gátszakadást, elzárták a pusztító áradat útját. A Hanság-csatorna vizét viaszorították a medrébe, Lébényt és a környék többi települését megmentették az árvíz fenyegető rémétől.

A Hanság kapitulált.

Jóság

Most kiáltványt kellene írni. Az emberiséghez. Vagy a mi tizenkilencünk példájára: Mindenkinék! Mindenkinék!

Hajnalban jött az ár, a legrosszabb órában, amikor mindenki aludt. Alattomosan lepte el a kertet, az udvart és kezdett befolyjni a küszöbökön. Persze, először az utca alsó részén.

A szélső házban öreg nyugdíjas házaspár lakik, a férfi rossz alvó, hamar észrevette a csobogást. Állt a víz a konyhában. Az asszony sikítozni kezdett, és először fölragadta a dunyhát, aztán a padlásföljáróhoz szaladt, majd megint vissza, s kezdte a szekrény tetejéről leszedni a befőttesüvegeket. Mintha az volna a legfontosabb.

A férfi kinyitotta a konyhaajtót, kivilágított a petróleumlámpával, és már látta, hogy nincs menekvés. Tódult be a zavaros, sárga víz. Cipőt se érdemes húzni.

Föltuszkolta az asszonyt a padlásföljáróra, kezébe nyomta a lámpát:

— Te csak maradj itt, mama.

— De mi lesz a bútorokkal?

— Kovácséknál négy kisgyerek van.

Az asszony sírni kezdett. Tartotta a lámpát, és látta, hogy a zavaros víz ellepi a kredenc alját. Ott csak lábasok vannak, meg tányérok. Feljebb van még egy kis vasárnapról maradt sütemény is. De a szomszédban ott a négy gyerek, egyik kicsi, másik pici, az apjuk aligha van itthon: kőműves, pénteken este szokott hazaérni.

A ház is tömésfal, már tavaly megrepedt az egyik oldala. Az udvaron ott a téglá, most akarnak építkezni.

Az öreg átlépett a kerítésen; dáliákat rakott le ide, és mennyi gonddal szögelte a léceket, hogy a nagyobbik gyerek át ne rúgja a labdát! Mindig ezen volt a veszekedés, hogy a gyerekek ricsajoznak és rongálják a kerítést.

Most hűvös víz örvénylik az udvaron, sötét csomók úszkálnak rajta, a lekaszált fű csomói meg a favágító rőzsekötegei.

A fiatalasszony már ébren volt, lámpát is gyújtott, de a gyerekek még aludtak. Föl se kellene ébreszteni őket.

De az asszony jajveszékelní kezdett, mikor meglátta a konyhába ömlő vizet. Egyiket se akarta otthagyni. A két kicsit karjába kapta, a harmadikat az öreg vitte, a nagyobbik fiú meg riadtan, álmosan, kézbe kapaszkodva támolygott velük. Aztán mentek vissza ruhákért, ágyneműért.

Akkor már a harang is szólt, vékonyan, panaszos hangon, mintha temetésre csendítene.

Kelemenék adtak helyet a négygyermekes családnak. Az ő házuk az utca felső részén áll, ide biztosan nem jön fel a víz, kőalapú a ház, magas drótkerítéssel, nyíló rózsákkal és a veranda előtt szőlőlugassal. Ezek a szegény gyerekek ide árvíz nélkül soha be nem léphettek volna.

De most szól a harang, és Kelemenné megbontotta a tisztaszobában az ágyat, s odafektette keresztbe a négy kisgyereket.

— Teát főzzek-e?

És választ se várt, ment ki a konyhába, begyújtotta a butángázt, és teát kezdett forralni. A legkisebb lány rögtön elaludt, de a másik három fázósan szipogott a dunyha alatt.

Az anyjuk térdig vizesen ült a konyhában, és sírt. És mindenáron vissza akart menni, mert eszébe jutott, hogy a cipők ott maradtak a stélázi alatt.

Az öregember nem engedte vissza, de maga elindult, mert még ki akarta nyitni a libák ketrecét. A tyúkok úgyis fölkapaszkodnak az ülőkre, de a libákat ki kell engedni. Hadd ússzanak, úgyis visszajönnek majd.

A sáros víz kavargott, és majdnem ledöntötte a lábáról. Amikor a libák ketrecét kinyitotta, akkor dőlt össze nagy robajjal a szomszéd ház. A tömésfal sarka egyszerűen beomlott a vízbe.

Hirtelen eszébe jutott az öregasszony. Nagyon megijedt. Gázolt az örvénylő vízben, át a nyitott ajtón, a kicsi fény felé. Az öregasszony még mindig ott ült a padlásfeljárón, kezében tartotta a lámpát, és csöndesen sírdogált. Úgy vitte ki karján, föl Kelemenékhez.

Akkor már vagy tízen ültek ott a konyhában. Sárosan, lucskosan, batyukat, dunyhákat, befőttesüvegeket, ruhákat kuporgatva. Az egyik szomszédasszony egy nagy keretes szentképet tartott a karjában.

És begyújtották a kályhát, szárították a ruhákat, és kínálták egymást, és olyan jók voltak egymáshoz, mint soha máskor.

Egy apa keresi gyermekét

*Hirtelen jött, orvul támadt a víz,
feketén jött, akár az éjszaka,
elnyelte a holdat, a csillagokat,
hörögve, fújtatva tartott felénk,
s elvitte gyönyörű gyermekem.*

*Jaj, tengerré óriásodott folyam,
hátadon halott fák rohantak el,
hátadon úgy forogtak a hajók,
mint rakéta a néma űr tengerén.
Miért vitted el gyönyörű gyermekem?*

*Miért kellett néked a gonosz játék?
Miért raboltad el az egyetlen,
rossz napokon vigaszom,
szelid hajnalokon mosolyom,
miért raboltad el?*

*Most süket csend van, hívlak, szólítalak,
hangomat elnyelik az érzéketlen hegyek,
némán és vakon merednek rám a lombok,
melyeket otthagyt a vihar.
Kereslek, gyermekem, gyönyörűm.*

*Szemed csillaga csillog az éjben és szívémben,
megmaradt ruhácskádat őrzöm,
liliom-tested kelyhét,
karomban ringatlak, mint babakorodban.
Hol keresselek, gyönyörű gyermekem?*

Mentenek a munkásörök

A nehéz napokban Vas megyében jártunk. Sorra felkerestük azokat a helységeket, amelyeket éppen akkor fenyegetett a víz.

Sárvárott volt a mentési munkálatok egyik főhadiszállása. Az utcákon szovjet kételtű járművek vonultak, rádiós autók cirkáltak, a tanácsháza előtt, a fal tövében, egymás vállára borulva két fiatal katona bóbiskolt. A parancsnokság előtt pufajkás, gumicsizmás munkásörök beszélgettek.

— A mi szakaszunkat — mondták — a századparancsnok elvtárs tartalékba rendelte. Egy másik szakasszal ő maga most is kint van: a sertés-hizlalda állományát próbálják kimenteni az elöntött épületekből.

A Rába-parti réteken mélyen, sebesen örvénylett a szennyes ár. Ott találkoztunk Németh István elvtárssal, a sárvári század parancsnokával. Szeme vörösre gyulladt: elárulta a sok ébren töltött éjszakát.

— Az árvíz első napján riasztottuk a századot — mondta. — Azóta mindenütt ott voltunk. Dolgoztunk Répcelakon, aztán itt. Századunk negyedik napja egyfolytában talpon van, elvtársaink legtöbbje semmit sem pihent.

Sirhán Jenő elvtárs, a sárvári század parancsnokhelyettese is Répcelakon mentett. Amikor a Rába áttörte a gátat, éppen az ő lakása mögött, udvara végében zúdult a városra a víz. Hajnalban tért vissza a század, s vele parancsnokhelyettese is. Lakását elöntve találta, családját az egyik szomszédos községben helyezték el. Kertjében másfél méteres víz hömpölygött, csaknem térdig ért a szobákban is. Munkásöröktől hallottuk: Sirhán elvtárs nem maradt otthon, hanem a századdal együtt folytatta a mentést a város többi, nagyon veszélyeztetett részében, s csak napok múlva tért haza, amikor már enyhült az elemek dühöngése.

Horváth Sándor elvtársat és csoportját Sárváron először a cukorgyár környékére irányították. Ott is kételtűvel járták a vizet.

— Egy szovjet főhadnaggal és egy őrmesterrel voltunk egész idő alatt együtt. Csoportunkból, sajnos, senki sem tud oroszul, nem is tudtunk két társunkkal beszélni. Negyedik napja vagyunk velük, de még két szót sem váltottunk. Csak azt tudjuk, hogy kevés náluk bátrabb, odaadóbb emberrel találkoztunk az életben. Egy percre sem szálltak le a kétéltűről. Nem is tudom összeszámolni, hány ember, hány család köszönheti nekik az életét, megmentett javait.

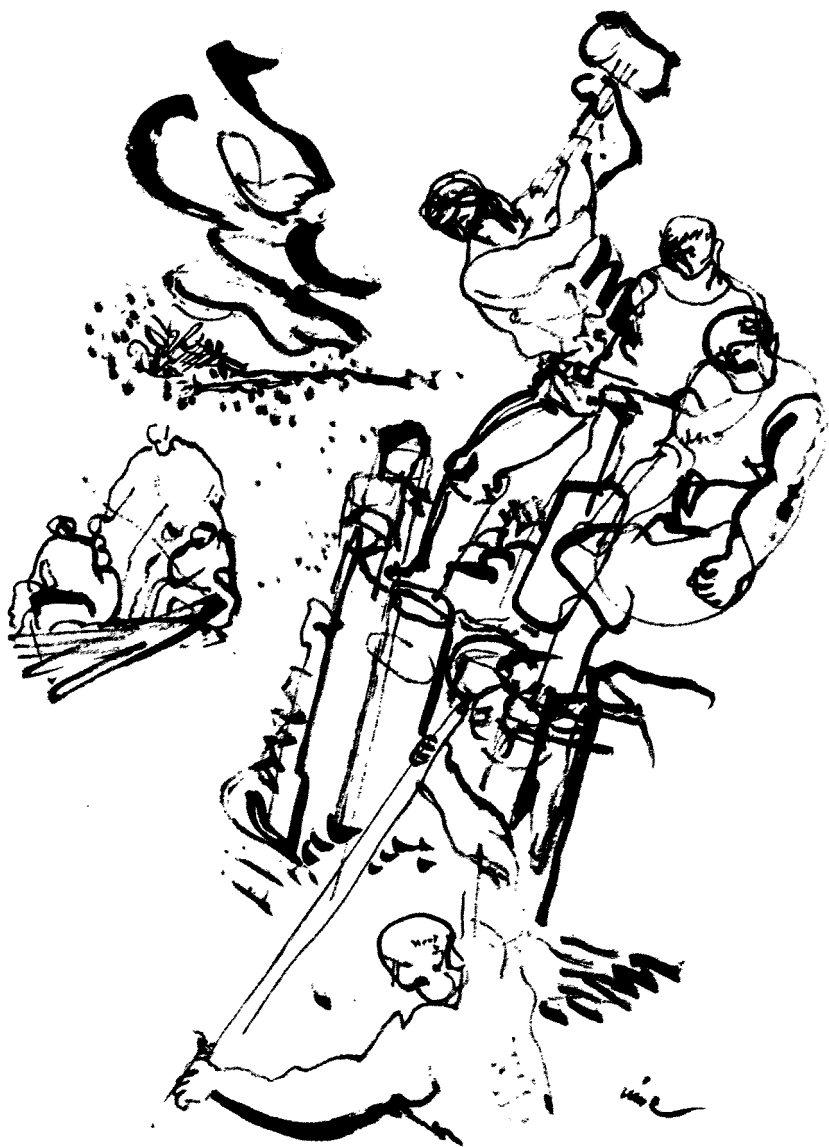
Horváth elvtárs és csoportja Sárvárót a cukorgyári telepen egy egész utca lakosságát mentette ki az árból a kétéltűvel. Nem számolta, nem is tudja, hányszor fordultak már oda-vissza, amikor valakitől meghallották, hogy az egyik házban még ottrekedt beteg kisgyermekével egy fiatal házaspár. Már csaknem embermagasságú víz hullámozott az utcákon, amikor a hír hallatára visszafordultak. Az ablakon át jutottak csak be az épületbe, de már szinte utolsó pillanatban érkeztek. Idő sem volt rá, hogy meghallgassák a kimentettek köszönő szavát, s már menniük kellett az óvárosba. A cukorgyár és a vasút közötti városrészbe is betört a víz.

Ott a régi házak között még a kétéltűvel sem járhattak: a jármű nyomán annyira hullámozott a víz, hogy már-már veszélyeztette a bentrekedt emberek életét — az erős hullámverésben dűledezni kezdtek az öreg falak. Más választás nem volt: kiugrottak a mellig érő, jéghideg vízbe, s úgy mentették az embereket, vitték őket vállon, nyakban, ahogy csak tudták.

Ekkor, a mentésnek ezekben a nehéz óráiban kapott parancsot a sárvári munkásőrök egy másik csoportja, hogy azonnal ürítse ki a kórházat. Az épületben ekkor több mint kétszáz beteg — közöttük sok súlyos — és tizenhét csecsemő volt.

— Amikor a kórházhoz értünk — mondta el a történetet Tóth elvtárs, a csoport egyik tagja —, az alagsort, ahol a műtők, a kiszolgáló helyiségek vannak, már teljesen elöntötte a víz. Néhány helyen a falak is repedezni kezdtek. A betegek között valóságos pánik tört ki. A mi megjelenésünk, úgy látszik, jó hatással volt, mert amikor látták, hogy kezdődik a mentés, valamennyire megnyugodtak. Mi minden erőnket megfeszítve dolgoztunk. Két és fél óra alatt minden beteg biztonságba került.

A sárvári munkásőrök helytállásáról jellemző történetet mondott el Vass Ferenc elvtárs, a munkásőrség megyei parancsnoka:

— Az árvíz harmadik napján ismét veszélybe került Répcelak, korábban a Répce, ekkor a Rába öntötte el. Sürgősen húsz mentőt kellett a községbe küldenem. Éppen utasítani akartam a sárvári elvtársakat, hogy pihenjenek le néhány órára, amikor intézkedni kellett. Körülöttem álltak vagy negyvenen. Azt mondtam: az idősebbek menjenek pihenni, a fiatalabbaknak vissza kell térniük Répcelakra, lépjenek ki. Ahány elvtárs ott volt, mind kilépett. Mondom: ez így nem jó, húsz önként jelentkezőt kérek. Egytől egyig minden munkásőr előrelépett. Mit tehettem? Engedélyt adtam, hogy az egész csoport folytassa a mentést.

Jártunk Répcelakon, az oly sokat szenvedett községben. Néhány száz háza közül akkor már csaknem ötven összedőlt, s még sokat fenyegetett a megvadult víz: a szomszédos községbe vezető úton kétméteres ár hullámzott, az utcákon ablakig vízben álltak a házak. Valahonnan, az egyik utcasorról Zetor kanyarodott ki, a kormánykeréknél Horváth Károly tszelnök ült, szintén munkásőr, a pótkocsin Varga István, a raj parancsnoka: a menthető holmit mentették az elöntött házakból. A falu szélén egy dűledező kis épületből szedegetett ki némi megmaradt bútort, edényt, ruhát egy öregember. Ő mondta azt:

— Megéltem hetven évet, de ilyen vizet még nem láttam. A mi falunkban 1905-ben volt utoljára árvíz, de az sem ilyen, nem öntött el házakat, meg sem közelítette a mostanit. Kérem, mi el sem tudtuk képzelni, hogy a falunkat tönkretegye a Répce... Ha nem jönnek a munkásőrök és a katonák, akkor most itt pusztulnak az emberek...

A megvadult sárga ár azóta elvonult, elvitte a tengerbe a Duna. A falvakban rendes medrébe tért vissza — akár a víz — az élet. A földeket újra szántják, pótolják a vetést, rendbehozzák a megrongált otthonokat.

S ki tudja: esténként, amikor lámpát gyújtanak s emlékeznek az emberek, hány történet végződik így:

— ... és akkor jöttek és segítettek a magyar és a szovjet katonák, a munkásőrök. Derék emberek voltak! És még a nevüket sem tudtuk megkérdezni...

1965 június

A tizedik hullám

„ . . . De hát az ember nem arra született, hogy legyőzzék — mondta. — Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni.”

Ernest Hemingway

Nyár lett az idén, mire a jogos jussához hozzájutott a tavasz. Mert úgy van az, hogy ha a szokásos kerékvágásból kibillen az időjárás, a nap-tári évszakmeghatározások nem takarnak semmit. A Földközi-tenger felől enyhülés ereszkedik felénk, az Atlanti-óceánról ráront a hideg, viaskodnak fölöttünk, megfürdik Medárd napja, negyven napig esik az eső, árral telnek a lapályosabb területek, s a hol áldott, hol átkozott őselem, a víz harcba hívja az embert, pusztítva, irtva, elsöpörve azt, amit a teremtető értelem és gyarapító munka megalkotott az egymást követő nemzedékek során.

De az ember ellenáll. Harcol, viaskodik, felveszi az elébe dobott kesztyűt, s törvényszerűen győznie kell, mert az anarchikus pusztítás időleges, az értelem, az alkotó munka törvénye — örök.

Valami ilyesmi kószált a fejemben, útban Győr felé, s mivel a természetből következik, hogy a reménytelenség egészét boldogan elcserélem a legelemibb reménycsillanásért, jókedvre hangolt mindaz, amit az út két oldalán láttam. A főváros szegélyén riadozó kertek, a tatabányai ipar-erőd, a sárguló búza-árpa táblák, nyurguló tengerik, dúsöldű répaszalagok, mindenütt Kocs, Igmánd, Bábolna, Bana között, az emberi rajzás a napfényes földeken, a harmonikus életigenlés. Legfeljebb itt-ott ráncoltatta a homlokomat egy-egy talajvízfolt, afféle szeplő a sokszínű minden-ség arcán, de az sem volt többetérő az ekekapázó paraszt fejcsóválásánál, ha felsandítva a gyülekező fellegekre, ilyesmit dörmög az orra alá: az ördög vigyen el benneteket, legalább addig várjatok, míg ezt a táblát készbe teszem.

S talán ez a megnyugtató kép lapozni se engedte volna a „Kisalföld” kéthónapi számaiból jókora nyalábbá vastagodott újságköteget — ami tájékozódásomra szerényen kínálgatta áttekinthető hasábkokba tördelt tudó-

sításait, fényképes riportjait —, ha nem szaporodtak volna egyre a belvizek, nem úsznának a fák, mintha hajkoronájáig vízbe merült szépasszony lenne mindahány, s nem iramodtunk volna be Győrbe, a felső-dunai árvíz-veszély és -védelem fővárosába, ebbe az ostromlott várba, a nyolcadik és kilencedik árhullám közötti átmeneti ostromszünet idején.

A nagy múltú, történelmi város forgalma budapesti. Csakhogy most a gomolygás színeit nem a fél világ gépkocsimárkáit mutogató idegenforgalom, a külhoni vendégek bábeli nyelvzavara adja, hanem az árvízvédelemé.

S így megy ez már hatvanöt napja.

A szűk torkú utcák öblösebb térségein szovjet kételtű járművek, TEFU-kocsik, gumicsizmás embercsoportok. A Rába-parti szivárgások mentén homokzsákot cipelő, trikós kiskatonák, ügyelettartó civil önkéntesek. A város fölött helikopter kering. Az ország vigyázó szeme. Rohamcsónakok hasítják a vizet, s hangjukkal a levegőt. Bajuszos-csizmás parasztember tart gazdaszkalapos kísérfőjével a Járási Tanács felé. Szárhegyig sárosan. Nyilván valamelyik kiüresített szigetközi falu szövetkezeti vezetői, akik „otthoni terepszemle” után jelentést tenni mennek . . .

Csendélet a húsbolt előtt. Sorban álló asszonyok faggatják egyik társukat, aki a kitelepített likócsi városnegyedből való.

— Hogy volt, mondja már?!

És mondja:

— Előbb a pincék buggyantak meg, de akkor még reménykedtünk, mert hogy május huszonkettedikére készen lett az új gát. Azután mégiscsak szivárgott, fel-felfakadozott a talajvíz is. A helyi védők, meg az oroszok se bírtak véle. El kellett jönni. Sokan nem akartak. Szerencsére Haraszti doktor úr ott volt mindenütt.

Az asszony szemében megtört szomorúság. A sorsa.

Valaki a sor legelejéről hozzálép. Egy terhes kicsike asszony.

— Álljon a helyemre, néni.

Szabódik. Aztán mások is kínálják a helyüket. Rááll a cserére. Az ilyenféle lelki simogatás mindenféle szógyarapításnál sokkalta többet ér . . .

A városházán a városi vezérkar ülésezik. Dr. Szabó Mihály VB titkár cigarettáról cigarettára gyújt, be sem tolja a kovácsoltvas bagollyal díszített dohányos doboz fiókját. De fáradtan ásítzik dr. Schmikli Béla, az igazgatási osztály vezetője és Kotlán városi főmérnök is. Olyan elgyötörtek a kéthónapos, legfeljebb napi egy-két órás nyúltszundításokkal megszaki-

tott vártánállás után, hogy csak a vasakat fékjét kellene kiereszteni náluk, máris aludnának, egy szuszra akár egy hétig.

De az akarat fékje jól működik, s éppen ezért a mérnöki dialektika is, mely a jelent a jövővel társítja.

— A belvíz és az árvíz karonfogva járnak. Szivattyúkat kell beszereznie a városnak. Kanalizálni. Az újjáépítésnél figyelembe venni az összes tapasztalatokat . . .

A dr. Schmikli Béla naplójában ilyenféle feljegyzések vannak:

Június 14. A Rába vízállása 711 cm. I. szakasz. Csipkegyár. Váltás 10¹⁰-kor. Likócs — dr. Haraszi János . . .

És dicsérni kezdi a megyei főügyészt, a likócsi tanácstagot, aki a kiürítés motorja volt.

A tanácstitkár is leginkább címszavakban beszél.

— Az 1954-es árvíz után védelmi tervet készítettünk, amit évente felülvizsgáltunk, ezért nem érhet bennünket készületlenül semmi. Május 21-e és június 21-e között 9329 főt mozgósítottunk, közöttük 900 szovjet tovarist és 50 karhatalmistát; a védekezéshez igénybe vettünk 81 345 homokzsákot, 230 ásót, lapátot, 313 targoncát, 100 darab fáklyát . . .

És hány ezer fáklyafénnyel világított a győriek, a járásiak, a megyeiek, az édesmindnyájunk izgalma, munkája, felelőssége és lelkesedése? — szeretném kérdezni, de kimondatlan belátom, hogy nem lehet. Hiszen közigazgatási emberek ők, akik az akták nyelvén, a jegyzőkönyvek tárgyalgosságával beszélnek, s úgy fogalmazták meg, líra nélkül, az irányításukkal védekező város önvédelmi harcának krónikáját, hogy hősiességnek sem tartják, amit véghez vittek, egyszerűen kötelességnek.

S egy nyüstben szótték velük Bertalan Istvánt és Szabó Józsefet, a központi járás elnökhelyetteseit is.

Tőmondatok a járási tanácsház egyik kis ügyeleti irodájában.

— A járás területén 230 házból lakoltattunk ki. 13 ház összedült. A város védelemében 130 fővel vettünk részt. Most a fertőtlenítés, a tífusz elleni védőoltás és a kutak lezárása következik. Kb. 2000 hold víz alatt. Két-hárommillió kár. A vízveszély megszűnése utánra már most előre ütemezünk. A tervezett téesz-előlegezés nyolcvan százalékát teljesítjük. Takarmányhiány. Az állatállományt bárhogyan is kitartjuk . . .

Azt a magánügyüknek tekintik, hogy két hónapja párhuzamosan ellátják hivatali és árvízvédelmi teendőiket, közben vizsgára készülnek, s hogy példájuk a munkatársaikra is átragadt. A városi és járási tanács mindegyik

férfi- és sok nődolgozója, megkétszerezve a munkaidejét, részt vállalt az árvízvédelemben.

Dr. Katona Lajos, a megyei VB elnöke is elhallgatja, hogy emberéletet mentett, idejéből a csehszlovák árvíz sújtotta területek gondjaira is futotta, s ott volt mindenütt, ahol „a part szakadt”. A közellátási gondokról beszélt inkább, amik jelentkeztek, és saját hatáskörében kellett megoldani őket, jobbadán központi segítség nélkül. Húshiány, 8—10 Ft-os újbургonya-ár a pesti 4-Ft-ossal szemben. A baj fő gyökere a vízsújtotta falvak önellátásának fennakadása, amire nem készülhettek fel, és az árvíz nélküli időkben örvendetes idegenforgalom. Polémia a belkereskedelemmel, mert cáfolják, hogy a turistainváziónak kihatása lenne a győri közellátásra, pedig például az előző évben is 4 ezer személykocsi, 11 ezer motorkerékpár, 11 ezer tehergépkocsi, 5 ezer autóbusz haladt át Győrött; 24 ezren meg is szálltak.

Gond, gond, gond. Egy jó megye-apjának mindennel törődnie kell!

S ehhez csak annyit, hogy az arcára is rávilágítson a fény: ez a joviális bácsika művészi hitellel fotokrónikába örökítette a megyéje „vízháborúját”. Ráérő idejében szenvedélyes vadász; bányásként kezdte és felnőtt fejjel doktorált. Nem állandósulhat ott a baj, ahol ilyen közkatonák, raj-, szakasz-, század- és ezredparancsnokok vannak!

Lefelé jövet a megyeháza lépcsőjén lelkiismeretfurdalást érezek: ki írja meg már egyszer a valamikori begyűjtési túlkapások és a bürokratizálás olcsó szólamai helyett a közigazgatás dolgozóinak csendes hősiességét is?

Az élet.

A téren gyerekek játszadoznak. Árvizesdit. A vezér kiosztja a szerepeket: én leszek Katona Lajos bácsi, te Szabó Mihály bácsi, Sanyi Schmikli Béla bácsi, Laci meg Haraszi János bácsi...

Allok a fodrozó ár partján. Északra végtelen víz a világ. Gyűrűzik a nyolcadik, következik a kilencedik hullám, amit a tengerész hagyomány a minden ártó hullámok öregapjának tart. Jöhet, ha elkerülhetetlen — majd legyőzi itt Győrött, a Duna-kanyarban, Mohácsnál és Baján a tizedik hullám: az emberi helytállás, mely végül is mindig és mindenütt rendet teremt.

Valahol harangoznak. Visszhangozza, hömpölyögteti a víz. Hozza, soka-sítja az Ember győzelmének himnuszaként, most is, mint ötszázkilenc esztendeje minden délben Hunyadi János nándorfehérvári diadala óta.

Győrött, 1965 Péter-Pál napján

Újrakezdés előtt

Deákkoromban egy szeles szeptemberi délutánon tanúja voltam, hogyan esett a lángok martalékául a pozsonyi gettó, hogyan semmisült meg a tűz viharában a Petőfi és a Zsidó utca zegzugos házsora. Azóta félrevert harangok kongatására, riadókra gyakran felrémlik bennem az ifjúkori szorongató emlék, s átélem újra és újra, hogyan kap bele a tűz szörnyű vad karma a tetők gerendázatába, és orromba csap a füst és korom szaga.

Félem azóta a tűz pusztító elemét — ötvennégy nyara óta pedig a vizet is, romboló, haragos áradatát.

Igen, emésztő hevében szörnyű a tűz, s talán még szörnyűbb a víz, ha gátat tör és féktelen erővel árad és rombol. Az ember elakadó szívvel úgy érzi, hasztalan szegül szembe vele — ám aki háborúban járt, golyószórók, aknavetők acélesőjében állt, s égő városok, gátszakadások veszedelmét megélte, az tudja, hogy az ember lebírhatatlan, ereje és akarata a tűznél s víznél hatalmasabb. Nagy veszedelmek idején mutatkozik meg, ki megnyit ér, ki taláztatik könnyűnek, s ki az, kit talpig embernek mondhatunk.

Szívet szorongató nehéz tragédiákat éltünk át, s ha most visszatekintek a rombolás iszonyatára, számba venni próbálom a kárt, amit az ár okozott országunk délvidékén, édenkertnek mondott dús rónáin, szeretnék hősi éneket írni a helytálló emberről, szeretnék méltó szavakat találni annak elmondására, milyen összefogásra és áldozatra képes, amikor megpróbáltatás éri. Vertségemből ébredek, a szomorúság ólma leolvad rólam, ha erre az összefogásra gondolok, és újra mérhetetlen hittel hiszek a jövőnkben.

Neveket kellene feljegyeznem, parancsnokok, mérnökök, gátőrök, két-éltű járművek vezetői, bűvárok, szövetségi parasztok, és főleg ezernyi szlovák és cseh, magyar és orosz kiskatona nevét, de nem teszem, mert nem egyes embereken van a hangsúly, hanem a hirtelen forrón összeková-

csolódott közösség végtelen emberségén, a bajtársi megsegítés költőket megihlető tényein.

A föld, a kert és mező a víz fogságában vergődik, házak megroggyannak és összeomlanak. Olyan iszonyatos ez, hogy sírni kellene, de a szem szárazon marad, és a szomorúságból kihajt a remény — a mentés egyszerű munkája láttán.

Egy szlovák kiskatona szava ver visszhangot bennem.

— Trencsényi vagyok. Mikor idehoztak minket a töltésre, és megláttam, milyen magas a Duna vize, s milyen alacsonyan állnak odalenn a házak, úgy kezdtem dolgozni, mintha valamennyien idevalósiak lennénk, mintha valamelyik házban saját édesanyánk lakna.

Nem csupán a maga, hanem a társai, a cseh Lubomir Jurica nevében is mondta ezt Lukács Bernát, a szlovák fiú. És hallok egy másik hangot is:

— Én leginkább az emberekben bízom. Ismerem a csallóközi embereket!

Az egyik helikopter cseh pilótája mondja:

— Az én gépem oda is eljut, ahol a madár se jár. Ha kell, akcióba lépek. Csodálatos, hogyan harcolnak a csallóközi emberek a víz ellen. Ilyen odaadással dolgozni — ritkán lát ilyet az ember.

Igen, csodálatos és felemelő a munka, és csodálatos a segélynyújtás ezer és ezer példája és ténye. Csodálatos, hogyan kapott a sebtén vert pontonhídon át élelmet, friss vizet az ártól körülfogott Komáromunk a magyar Komáromtól, és az anyagi megsegítés mellett miként áradt és ömlött a biztató baráti, testvéri szó — beszédes bizonyítékként, hogy népeink közt végképp összeomlott minden válaszfal, amit a múlt emelt közénk.

Sok most a mi földünkön a könny és a fájdalom, hogy évtizedes munkánk gyümölcsét tette tönkre az ár, de vigasztaló tudni, hogy a hajléktalan-ná vált tízezrek mellett ott áll egész társadalmunk, s egész országunk egy emberként kívánja és áhítja, hogy az ütött sebek mihamarabb behegedjenek, a felszáradó ingovánnyal minden könny felszáradjon, és újra szántson és vessen, barmot gondozzon, gyermeket neveljen a csallóközi ember. Napjaink parancsa ez: az elmúlt vész után épüljön szebbé és erősebbé az életünk!

A hivatlanul, alattomosan betört vizet serény kezek visszaűzik a medrébe, és a szenvedés, a megpróbáltatás súlyos hetei után eljön az újjáépítés munkája, hogy Csallóköz árterén az elűzött családok tízezrei újra biztos otthont találjanak.

Tudom, minden idegszálammal érzem, hogy lesz itt elég erő és kitartás, az új összefogásra és új építésre.

Egy éltesebb ember, aki két háború poklát megélte, azt kérdezi, hogyan szerezhet földgyalút, ha visszavonul a víz.

— Minek az magának, Szemerei bácsi? — kérdezik tőle.

— Összedőlt a házam — feleli. — A ház helyét a földdel akarom egyenlővé tenni.

A szemek rámerednek, olyan érthetetlen a szó, s már vigasztalni akarják — talán megháborodott szegény —, ám az öreg csöndesen hozzáfűzi:

— ... hogy fölépíthessem az újat.

Igen, felépíteni az újat. Itt és mindenütt. Házat és kertet, csecsemőgondozót és művelődési otthont — ez az élet parancsa.

Hosszú-hosszú esztendőök alatt bőségesen termő, virágzó földdé lett a csallóközi síkság, hosszú-hosszú esztendőök munkájával sikerült itt leraknunk egy békés élet alapjait, és most, hogy a természet romboló hatalmának megállást parancsolt az emberi akarat, minden gondunk az, hogy semmiféle gyűlölködés és széthúzás ne akassza meg az új kezdet lendületét. Én hiszem és vallani merem, hogy a gátaikon született példaadó helytállás, amelynek nagyszerűsége kivívta az egész ország csodálatát, és nemzetiségre való tekintet nélkül a felajánlások ezreire ösztönözte egész társadalmunkat, az újrakezdés rugójává válik, és igaz lesz a költő szava:

„és bármi vész jön, mindent szebbre építünk;
s a többi álom, rossz emlék, feledni kell.

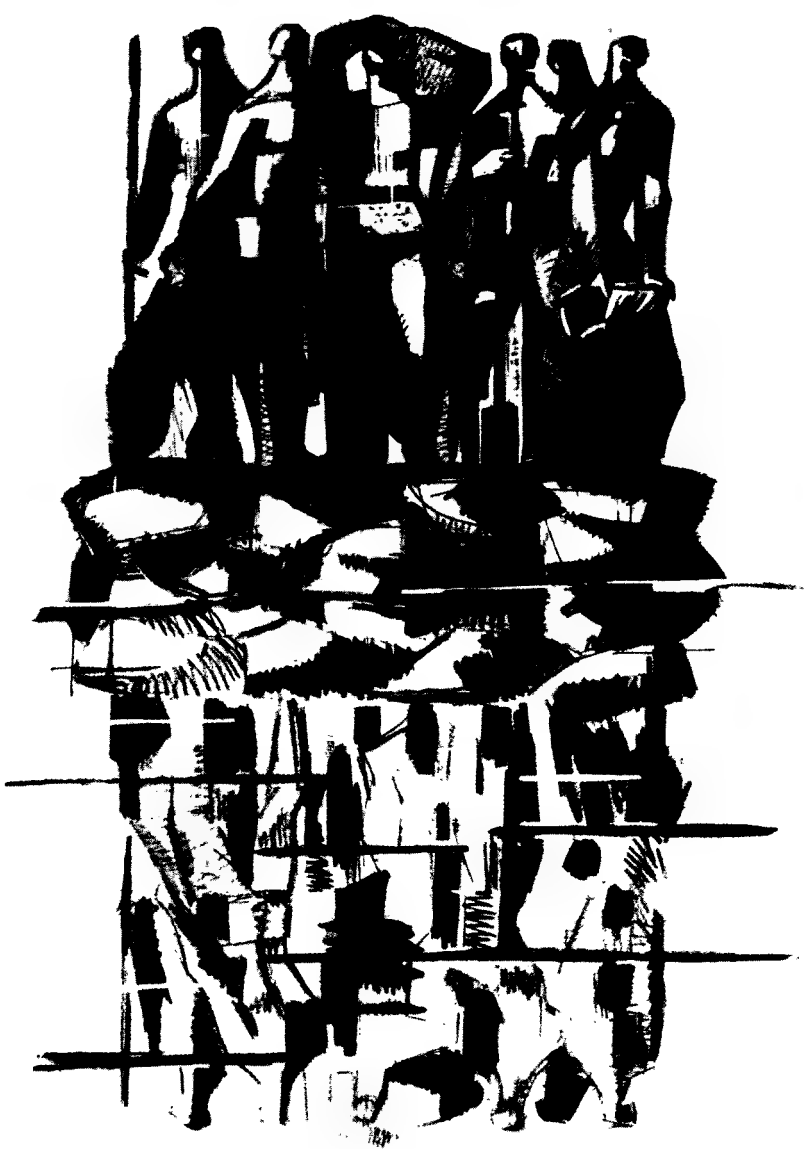
Aldott e lét, hogy mindig újra-kezdhető.”

Budapest, 1965. július 10.

Reich K.

Árvízi példa

A töltéseken nem jártam, a Duna medréből kidagadt mellét csak a pesti rakpartról figyeltem, a védekezők helytállását az „Esti Króniká”-ban, az árvíz száz napjáról szóló rádióelőadásokban követtem. Az árvízről nincsen hát írói emlékem. Amiről beszélhetek: az árvíz és a társadalom. Hogy alakult át a csapás a hozzám hasonló, távoli nézők tudatában.

Az év úgy kezdődött, mint azok a hajdani esztendők, melyeket régi emlékiratok jelektől terhesként jegyeztek fel. Az előző évből átjött a száj- és körömfájás, az ismerős falu határán parasztok szállítottak le a kocsiról, hogy egy gyanús lében megmosassák a kezem. Aztán a Balaton ragadozó halait, a drága fogast és csukát vetette ki nem gyanított tömegben telepeink alá, a nyári strandhelyekre a tó. Majd azokban a hetekben, amikor bosszankodva szoktuk, néhány biztató esőcsepp után, a felhők szétoszlását lesni, megindult az indiai monszunt megszegyenítő, kalászdöntő, éreskésleltető esőzés, s csak nem akart elmúlni. Sőt, akkor a tavaszból a nyárba, a nyugat-dunántúli folyócskákról a Dunára jött fel az árvízveszély, mint valami megtáltosodott magasugró bajnok, mely rendre megdönti az utolsó évszázad rekordjait.

Az emberek eleinte az árvizet is úgy fogadták, mint a többi csapást: sajnálkoztak, sópáncodtak, mi lesz az országból; közben, mint a többi elemi csapásnál, keresték, miben hibáztassák a felelősöket: mi lesz itt, a külföldre eladott oltóanyag, a vizet rontó fűzfői mérge, amit — persze csak hallomásból — rövidlátásuk jeleként emlegessenek. Még én is gondoltam olyat: kár a természet leigázásáról olyan hangosan beszélni. Még meghallja. Hisz nemcsak a kenyérünk van az időjárás révén a kezében, millió orv módja van, hogy az óvatlan tervezőn bosszút álljon!

De lassan megváltozott a hangulat. A szokásos kajánságot feszült érdeklődés és szinte futballpályai együttlészurkolás váltotta fel. A beszámolók,

s persze az intézkedések is jól vezették a közhangulatot. Nem szépítették a veszélyt, mint ahogy egy időben divat volt a természeti csapásokat is szelídebbre hangolni, mintha kínai módra azt tételeztük volna fel, hogy a jó császárok uralma a természetet is harmóniára fogja. Nem, mi legalább húsz estén aludtunk el úgy, hogy holnapra Baján, Mohácsnál átszakad a gát. S reggelre mégsemszakadt! Ez annál szívetemelőbb volt, mert Szlovákiában, Jugoszláviában át-átszakadt. Mégis csak tud valamit a mi árvédelmünk! A kajánság most már csak ilyeneket mondott: az 54-es árvíz, az volt a szerencsénk, ha az nincs, a fél ország elúszik. De hát az is valami, ha okultak belőle! A jelentések napról napra közölték a gátakon dolgozó emberek számát: harminc-, negyvenezer, egész hadsereg. Autó-dömper karavánok robogtak a veszélyeztetett pontokra, megtanultuk, mi a buzgár, az ellennyomó medence, elmagyaráztattuk, hogy kell azt a bizonyos lemezt, miféle géppel az átcscorgó töltésbe nyomni. A mozikon át az árvíz képei is elterjedtek. Annyiszor írták le előttem unokák s felnőttek a mohácsi betonfalat, egyik felén az út, másikon az útszintnél magasabban hömpölygő Duna, hogy magam is látom, ha tán nem is úgy, ahogyan van. Az árvíz nemcsak az újságoknak, az otthoni beszédnek is fő témája lett, a Vízügyi Főigazgatóság, egy a számtalan főigazgatóságok közül, eleven táborkar, mely repülőgépen járja be a harctereket, s a mese szerint még veszélybe is került: ahogy leszállt volna, nem nyílt ki a gép futószerkezete.

Nem tudom, mit emésztett fel az árvízvédelem, s mit pusztított volna el a földekre kibocsátott víz, de még ha megközelítené is (amit nem hiszek) a védekezés költsége a rombolását, akkor is megérte nagy nemzeti erőfeszítéssé fokozni, amelybe távoli kerületek gépei, különítményei, a hadsereg jelentős része, a szükséges anyagok, a hazai s külföldi utánpótlás mind be lett vetve. Eredményes és tanulságos hadgyakorlattá vált a gátvédelem, a dagadt folyam másik oldalán győztes folyammá duzzasztva az emberi akaratot. Hallgattam a töltésen, a mohácsi főtéren, a dunai hajókon megkérdezt embereket. A nyilatkozásnak van egy rádiónyelve, annyi, amennyi a lojalitást kimutatja, s amiért az ismerősök még nem csúfolnak ki. A szavak itt is ezek voltak — „ez a kötelességünk”, „hát bizony süpped, de menni kell” — s mégis egy nagy, értelmes ütközet szelleme lengte át a már induló dömperes odavetett, lihegő szavát, amint a köz ügyeit a fejésekre hagyó polgár is megérezett valamit abból, milyen lehet másokkal, küszködő emberbrigádokkal egy nagy, értelmes ügyben összetartozni!

Igen, így kell az országos veszéllyel szembemenni, a nemzetet ellene

mozgósítanil S itt hadd vallom be mindjárt, hogy magam nemcsak csodálatot — irigységet is éreztem a gáton küzdők iránt. Nem az árvíz az egyetlen csapás (bár a baromvész elcsendesedett, s a döglött halak nyomán a jóslat ellenére folyik a fürdőzés), amely a nemzetet fenyegeti. Az árvíz ellen küzdőknek azonban van egy óriási előnyük: a víz, az látható, a víz-állás mérhető, a gátszakadást, a túloldalon levő házak sorsát mindenki el tudja képzelni, a kiürített falvak, menekülő asszonyok, gyerekek sírása a petyhüdtobb képzeletbe, lelkiismeretbe is belékap. Más veszedelmek, pedig a következményük nagyobb, mint néhány száz összedőlt ház, néhány ezer hold kimosott vetés, nem ilyen képzeletre hatók. Ott van, nem az ár, de az apály, a gyermekszám ijesztő apadása, mely visszaeséssel, elvényüléssel, kihalással fenyegeti a velünk egy nyelvet beszélőket. Más apály, szinte kiszáradás: a munkakedvé. Az ember kifesteti a lakását, s utána tudakozódni kezd, vajon a nemzetgazdaság hányad résziben folyhat így a munka, s mindenütt kész a filozófia: „Ezért az órabérért!” „Hát az irodákon!” Vagy hogy a magunk kalászosáról beszéljünk. Ott a szocialista kultúrpolitika gyönyörű vetése, a sok százezernyi olvasásra kapott ember. Hogy folyja be a félponyva, hogy omlik rá a külföldi „dolce vita”-irodalom, hogy buzog fel töltésen innen az olcsó 1910-es humor és szórakoztatás!

Ezeket (még ha mérhető is, mint a gyermekapály) bajos árvíz méretű nemzeti ügygé tenni. Még az illetékes főigazgatóságok is valahogy úgy vannak vele, mint kezdetben a száj- és körömfájással: minek a közönséget nyugtalanítani? Sőt, mi, érdekeltek is nehezen kiáltjuk el magunkat? a magyar dráma már elúszott, nem akarunk nevetségessé válni. Holott épp erre van szükség, mint az 1965-ös árvíz megmutatta. A nagy nemzeti összefogások a veszély levegőjében jönnek létre. A veszély, mellyel szembenéztek, nemzeteket szült újra, a történeti nagyság észrevett s leküzdött veszélyből táplálkozik. Ne kössük be hát egymás szemét, s a nemzeti csapást ne csak mint bányarobbanást vagy árvizet merjük valóságosnak tartani.

Egy borús árvízi éjszaka

Mintha egy végtelen freskót figyelnék, sötét dőmban — az elkomorult ég roppant kupolája alatt; mintha egy gigászi méretű festményt csodálnék, melyet háborgó vizek sötét színeivel alkotott valamelyik nagy festő, Egrý József vagy Ajvazovszkij talán. Csak épp nem a tengert és nem a Balatont, hanem a megáradt, tóvá, tengerré szélesült Dunát s makacsul ellenálló partjait ábrázolja ez a homályba burkolózó nagy élőkép.

Haragvó víz, megadóan mozdulatlan táj, közönyös, irgalmatlan természet — és érző, küzdő, magukat meg nem adó, javaikat, alkotásaikat, földjüket, otthonukat kitarthatóan védelmező emberek.

Homokzsákok tizezrei torlódnak egymás fölé a meglazuló parton. Itt-ott hosszú szakaszon rőzsecsomók, melyeket irdatlan kövek szorítanak le. Lomhán vonuló uszályok hozták a köveket Visegrádról, Dunabogdányból — töretlen, súlyos bazaltköveket, melyeket ott daruval raktak be, ám itt pusztá kézzel emeltek ki, s vitték furikkal a kisebbeket, vállon a mászásnyi súlyúakat, és halmozták a gát mögé.

Motorcsónakkal jártam végig ezt a nagyon fenyegetett szakaszt, ahol Szigetmonostort és Pócsmegyert védtek az áradástól. Néhány honvédalakulat őrködött itt a falvak biztonsága felett, s úgy őrködött, hogy az már valóságos harc volt, a várvédők elszánt harca az ostromlók ellen.

Várvédők fogcsikorgató küzdelme volt ez valóban. Vagy inkább a viharral szembeszálló hajósok erőfeszítése? — mert a Szentendrei-sziget, riadt falvaival, tanyáival, már félig elöntve, megbillent, óriási hajónak látszik, tehetetlen, bénult gőzösnek, melyet legénysége próbál megmenteni.

Már egészen besötétedett; a máskor oly lágyan hullámozó békés, hangulatos Iszter most beteges dühvel morgolódik, s partjait feszegeti, fenyegeti. Olyannak érzem most, akár egy roppant, szelíd állatot, mely hirtelen vesztetten gazdáira ront.

A csónak motorja élesen berreg, oly rikoltón, akár régi járványok idején a riasztó kereplő, mellyel felverték s menekítették a népet. A propeller tébolyultan pörög s közben súlyos, hosszú sebet hasít a garázda folyam dagadt hullámtestébe. Fák vonulnak szembe, akácfák, eperfák vállig az árbán, némaságukban is segélykérőn — már valamennyit elhagyták lakói, a madarak, nem bíztak többé ágaikban. S elhagyott házak, kietlenül, lakatlanul, szemlehunyna; a betáblázott ablakokon át már szivárog befelé a víz.

A súlyosan leszálló este sem hoz nyugalmat, pihenést a Szentendrei-sziget várvédőinek. Fiatal honvédek futólépésben hordják a leginkább gyengülő pontokra a homokzsákokat. Kikötünk, s látom, hogy a háttérben elnyúlva hevernek a felváltott csapat legényei, huszonnégyórás szolgálat után, mély álomba merülve, mozdulatlanul, akár a homokzsákok.

Finom szálú eső hull, fáklyák sercegnék, a katonák meztelen törzse csillog a tompa, sárga fényben, s a torlasz egyre nő.

Nem csupán a közrendű katonák emeltek, hajoltak, zsákoltak itt szüntelenül, hanem a tisztek, de még a szemlére érkezett vezérőrnagy is.

Az egyik fenyegetett partszakasznál őrség állott, itt nem engedtek közel a védelmi munkálatokhoz. Távolabbról figyeltem a gátról a lázas munkát, sürgés-forgást, s egyszerre megértettem, hogy miért nem eresztettek oda. Azon a helyen, a töltés mögött, már a víz szintjénél csaknem két méterrel alacsonyabban dolgoztak a katonák. Vad sietséggel hordták a homokzsákokat, rözsével, kövekkel erősítették a gátat — s a Duna iszonyú víztömegével szinte fölöttük feszült. Ha csak egyetlen helyen meglazul a gát, ha megcsúszik a föld, ha egy hirtelen árhullám átömlik a védelmi vonalon, akkor pillanat alatt sok ezer hektoliter víz zúdul a mentőkre.

Tudták ezt a katonák. Tudták, s féltek is tőle. Sápadt arcuk, riadt szemük elárulta a rettegést, mely hirtelen markolta fiatal szívüket. Féltek nagyon, mégis maradtak, s hajoltak, cipeltek, emeltek, dolgoztak tovább, nehéz lélegzettel, kifúlva, verejtékesen. Egy sem hagyta el a helyét. Védtek életüket, s védtek a két falut, amelyet velük együtt elsodort volna a megvadult Duna: Pócsmegyert és Szigetmonostort.

Sokáig emlékeznek majd a lihegő, sápadt honvédek a keserves órákra, a szorongó percekre, a lélegzetfojtó pillanatokra — erre a válságos, borús éjszakára. S én, aki láttam ezt a harcot, én sem felejtethem el azt a drámai éjszakát. De őket sem, az árvízi csaták hőseit. Mint ahogy biztosan őrzik őket hálás emlékezetükben mindannyian, akik otthonuk, javaik megőrzését köszönhetik a csapzott, fáradt, rettegő, mégsem hátráló kiskatonáknak.

Nem is látták a Dunát

Már a kőbányához igyekvés is kegyetlenül megviseli az embert és a járművet. A gidres-gödrös, alattomos huppanókkal tarkított útféleségen úgy imbolyognak súlyos terhükkel a tehergépkocsik, mint erejük végét járó tevék a sivatagi homokban, vagy hangyák tucatjai a boly felé cipekedve.

Aztán odaérünk a bejárathoz. Bejárathoz? A valóságban nem egyéb, mint egy valamikori hegy feltépett gyomrának nyílása. Körös-körül szédítő magas sziklafalak izzanak a perzselő napfényben, a lélegzet is szempillantás alatt kapkodóvá válik, láthatatlan porréteg érdesíti a nyelvet.

Úgy tűnik, mintha forró sütőbe kerültünk volna. Itt nincs levegőmozgás, nincs enyhét adó forrás, nincs egyetlen facsemete sem. Csak kő van, rengeteg kő, meg sziklák, hatalmas kőtömbök, tövükben hajlongó-cipekedő-verítékező emberekkel, katonákkal. No, meg néhány lovacska. Ide-oda poroszkálnak csilleterhükkel, a kőbányászokon kívül ők képviselik az élővilágot ezen a földi pokolnak is beillő helyen.

Félmeztelen, bronzbarna férfi integet. A kőosztályozóhoz hív, ott, egy hűvösebb helyen függesztették fel a hőmérőt. Harmincnyelc fokot mutat. Árnyékban! Mennyi lehet a napon, ott, a kőfalak tövében, a félelmetesen kiugró sziklatömbök alatt, ahol megállás nélkül törik-vágják-rakják a súlyos kődarabokat az emberek?

Hárman dolgoznak egy-egy csillénél. Két katona és egy szakmunkás. Fúrógéppel, nehéz kalapáccsal zúzzák az imént robbantott kőzetet, kida-gadó izmokkal emelik terhüket a félrefordított csillékbe. A veríték patakokban folyik a hátakon, nincs beszéd, csak lihegés hallatszik, csak a csillék mélye zördül, ha újabb és újabb kövek zuhannak a rakomány tetejére.

Mit is tudtunk erről a kegyetlenül nehéz munkahelyről? Azt, hogy a jelentéktelen dunabogdányi kőbánya az árvízvédelem egyik bázisává nőtte ki

magát a megpróbáltatás napjaiban. És az emberek? Róluk nem írtak, beszéltek, idáig már nem jutottak el sem az újságírók, sem a rádió és a televízió riporterei. Egy helikopter húzott el egyszer a „pokol” fölött, akkor néhány másodpercre megállt a munka, néhányan integettek is. Aztán mindenki újra a munkája fölé görnyedt és folytatták ott, ahol az imént abbamaradt.

Mert a kő kellett és kell még most is. Sürgették Győr alá és követelték Komáromhoz. Kétségbeesetten reklamálták Mohács környékéről és könyörögtek érte a Kvassay-zsilipnél. Ezzel erősítették a gátakat Baja alatt és a Szentendrei-szigeten is. Ugyanezek az emberek, ugyanebből a „pokolból” indították az újabb és újabb ezer tonnát Mohács-szigetre, és szerte a Duna mentére, mindenhová, ahol nélkülözhetetlenül szükség volt erre a „munícióra”.

Tény, hogy nemegyszer az itt dolgozókon múlt sok ezer hajlék biztonsága, emberi életek egész sora. Való, hogy a kétszer nyolcórás műszakban annyi követ termeltek-mozgattak-továbbítottak innét a vészterhes napokban, amennyit azelőtt esztendőig sem. Ha a helyzet úgy kívánta, a leváltott műszakból is a helyén maradt húsz-húsz ember. Nemegyszer minden előbbi rekordot túlhaladva termelték ki a napi újabb száztonnát, s indították útnak innen, a dunabogdányi kőbányából.

A sors iróniájaként is fel lehetne fogni, hogy az árvízvédelem e nagyszerű harcosai — közjük sorolva a hivatásos kőbányászokat, kővágókat is! — nem is látták a nagy ellenfelet, a folyót. Ám a létezéséről, a manővereiről, a támadásairól mindig és mindent tudtak. Akkor is, amikor dolgoztak, akkor is, amikor pihenőben hallgatták a rádió legfrissebb helyzetjelentéseit. S ha a Duna már-már diadalmaskodott, utolsó rohamra készült valahol — akkor talpra ugrottak a pihenőben levő katonák és tisztek is. Újabb meg újabb ezertonnás „ellenlöketekkel” küzdöttek — és nem kis részük van a végső győzelemben.

Hogy pontosan mennyi? Azt a nyugati országhatártól le, egészen a déli végeig tudják az áradattal szemtől szemben küzdők, és tudja még „valaki”. Maga a megvadult folyam, amely egyetlen fő védelmi vonalat sem tört — mert nem is törhetett át, hiszen tízezzrel álltak olyan emberek, katonák a gátakon és a gátak mögött, mint a kőbányabeliek.

Valamivel odébb...

A piszton bedugaszolt torkából hörgő futamok törnek ki, s csatlakoznak az énekes bágyadt hangjához. „*Kicsit szomorkás a hangulatom máma . . .*” Az alig szobányi bárban mozdulatlan felhőként tesped a cigarettafüst, s nem mozdul a pállott levegő sem, hasztalan próbál belekavarni a mennyezeten surrogó légcsavar. Az átmenet nélkül érkezett kánikula egész nap gyötörte az apró kisvárost, a forróság az estével se csillapodott. Legsűrűbb talán itt, a városka egyetlen mulatójában. A helyiség azért tele van, üres asztal véletlenül se akad; a vendégek izzadnak, fénylik a homlokuk, s kedvetlenül emelgetik poharaikat. Már a pincérek is nyakkendő nélkül, ingujjban téblábolnak az asztalok sűrűjében. Egyedül a parkett él, egy csomóba szorulva táncolnak, s ha egy pillanatra elhallgat a zene, szinte hallatszik a lehulló verejtékcseppek koppanása.

Van valami groteszk rejtély egy ilyen izzadó, fulladozó, lihegő bárban. Mit keresnek itt ezek az emberek? Miért kínlódnak? Hiszen senki nem érzi magát igazán jól. Sem a vendégek, sem a zenészek, sem a pincérek — senki. Miért ülnek hát ebben az izzasztó-kazánban, miért nincsenek a parkokban, a lassan fellélegző utcákon, vagy éppen otthon? Rejtély, amit nyilván könnyen meg lehetne fejteni, de nem érdemes.

Az énekes vált. Gépiesen, akár a verkli, ha az oldalán forgatják a kurbli-t. A hangja rekedt, kínlódva foszladozik száraz torkából. Stílus ez a rekedtes hörgés, armstrongi példa vagy csupán fiziológiai fogyatékoság — ki tudja? A dal a Duna játékosan csacsogó hullámainról szól, amelyek valamiféle üzenetet kellene hogy közvetítsenek egyik epekedőtől a másikhoz.

Ezen a ponton aztán érdekessé válik a különben teljesen átlagos kis éjjeli mulató. Mit szólnak ehhez a kis dalocskához, mit szólnak most hozzá az emberek? Hogyan hat rájuk? Hat-e egyáltalán? Gondolnak-e valamivel többet az iménti kevésnél? A dal a Dunáról szól. És nem messze a város-

kától, alig pár kilométerre puffed az ingerült folyó. Még nem adta meg magát. Igaz, ez a városka szerencsés helyen épült, nem fenyegeti a víz. De nem sokkal odébb most is, ezekben az órákban is ezrek és ezrek állnak a bizonytalanná vált partokon, házak gubbasztanak vízben bokáig, térdig, emberek várják sebtében összekapkodott kis motyójukkal, hogy viszszaemehessenek otthonaikba. A folyó még nem adta meg magát! Hullámai, ha szólnak valamit, az inkább fenyegetés, mint szívtől szívhez siető üzenet. A hullámok fölött rádiójelek kapcsolódnak egymásba, kiáltások, fények száguldoznak, teherautók, dömperek, dzsipek, helikopterek, repülőgépek ropognak; az összefolyó láрма szabályos háború képzetét idézi. Háborúét, amely az alattomosná lett víz, az ellenséggé vetemült Duna ellen folyik.

Alattomos . . . ellenséggé vetemült . . . — nem túlzás ilyen jellemvonásokat aggatni az érzéketlen vízre? Úgy általában igen, hisz jellemet csak ott kereshetünk, ahol jellem egyáltalán lehetséges, s a természet erői nem vonhatók erkölcsi megítélés alá. A farkasnak nem bűne, hanem természete az, hogy megeszi a bárányt. Csakhogy a Duna, annyi mással együtt, oly szorosan és szigorúan részévé lett az erre lakó emberek életének, hogy azok érzésekkel, tulajdonságokkal, kívánságokkal és kötelességekkel ruházták fel — úgyszólván erkölcsi lénné avatták. Dicsérték, dalokat mondtak neki, és róla, sóhajtoztak, fohászkodtak hozzá — egy szóval lelket leheltek belé, s ezt a lelket aztán számon is tartják. És számon is kérik. Ezért jogos támadásról, alattomoságról vagy akár kegyetlenségről beszélni. A Duna hát hadakozik, s nem kétséges: a hadakozás nem babra megy. Itt pedig, az apró kis városka bárjában, nyekereg az énekes: ó Duna, ó csacsogó hullámok, ó üzenet . . .

Mit mutatnak az arcok? Az asszociáció automatikus idegtevékenység — a dal a Dunát említi, a Duna még támadásban van —, ha tehát az arcokon nem látszik semmi, az nem azt jelenti, hogy az asszociáció nem következett be. És ha mégse látszik semmi az arcokon, akkor egy belső vállrándítással ki-ki túltette magát a feltolulni készült gondolaton.

Az énekes hörög, vele hörög a piszton, diszkréten morog a dob, az emberek izzadnak, a parketten egy szőke leány fáradhatatlanul, de unottan forgolódik kényelmes partnerének hüvelykujján. Aki messziről tévedne ide, annak semmi nem árulná el, hogy pár kilométerrel odébb . . .

Jó, jó, de nem vagyunk-e igazságtalanok? Végül is nem lehet azt kívánni az emberektől, hogy mert a világ különböző részein bajok vannak, úgy rendezzék be az életüket, mintha a bajok közvetlenül sújtanák őket is.

Valóban, ezt nem lehet kívánni. De azt is nehéz szó nélkül hagyni, ha emberek úgy élnek, mintha a világon minden, közel és messze, a legtökéletesebb rendben lenne — még ha az emberek kis csoportjáról, csoportjairól van is szó. Közhely, hogy benne élünk egy korban, mieink a kor örömei, diadalai, de mieink a bajai is, amíg vannak. Nem lelkesedhet igazán a kozmosz meghódításáért az, aki nem szomorodik el az Indiában dúló járványokon, a százmilliókat gyilkoló éhínségen, társadalmi és természeti csapásokon, katasztrófákon. Bajosan élheti a maga teljes életét az, aki nem képes vagy nem hajlandó a maga helyén tudomásul venni, hogy a világban sokfelé pusztít az elnyomás, a kizsákmányolás, az imperializmus.

Emberek kis csoportjáról van szó. Hiszen ezekben a hetekben az ország nagy többsége jelesre vizsgázott és vizsgázik. A gáton és a gátaktól messzire. Mégis vannak, akikben egy gondolatot, egy halk kis jajdulást sem mozdított a veszedelem, mivel őket nem fenyegette. De vannak olyanok is, akiknek a létét vagy legalább a tulajdonát nagyonis közvetlenül fenyegette az ár, és mégse tettek semmit, magukban a szerencsére, az istenre, valójában a többi emberre hagyatkoztak.

Kis csoport. De itt vannak, köztünk vannak, felelősek vagyunk értük, s nekünk hiányzik az ő felelősségük. Tenni kéne velük valamit. Hogy legalább rezzenjenek meg egy-egy hírre, egy gondolatra — a fájdalomra, amely egyelőre másokat sújt, de a hatalmának nincsenek egyszer s mindenkorra rögzített határai.

Vétkesek-e hát ennek a mulatónak a vendégei, amiért semmire se gondolva hallgatták a Duna csacsogó hullámairól szóló igénytelen dalocskát? Túlzás lenne vétkeseknek bélyegezni őket. De némi ízetlenség dolgában mindenképpen elmaraszthalhatók. Mert tudni mindegyik tudta, hogy alig egy futásnyira még teljes erővel dúl a háború azokkal a bizonyos hullámokkal. Tudniuk kellett, hogy azok a hullámok házakat döntöttek össze, emberek tömegét kényszerítették méltatlan menekülésre, gyárakat néptelenítettek el, nehéz munka eredményeit mosták ki a földből. És tudniuk kellett azt is, hogy a vízben emberek lelték halálukat — legszörnyűbbet talán a kis Horváth-gyerek, akit apja kezéből ragadtott ki az ár.

Nem lenne méltányos súlyosan elmarasztalni a kisvárosi bár vendégeit, amiért a Dunáról hallva nem rohantak egyemberként a gátakra. De azért valaki odaszólhatott volna az érzéketlenül nyekergő énekesnek: „Uram! Hanyagoljuk el ezt a témát! Jobb időben majd visszatérhetünk rá.”

Szia, polgármester!

A város határában a téglagyár hatalmas homlokfalán nyolc földgyalú mászkál haragos zümmögéssel. A műúton szekér kocog a dudálást tiltó tábla mellett, a ló zabláján piros szivacsrózsa ugrál. Lent a fővárost védő harántgát. Hátán faház, benne fiatal legényke: az ügyelet. A gáton széles nyílás, azon fut át a HÉV. Csak a vak nem látja, milyen bajban volt itt a védelem. Ezt a nyílást az ár fenyegette. Ha betömik, leáll a forgalom, ha nem, akkor előnti Budapestet a Duna. Át akarták vágni a síneket. Igenám, de azok végtelen hosszúságúak, már a gyorsvasúthoz készültek. Kár lett volna értük. S hoztak gerendákat, deszkákat, cementet, agyagmagot. S furfangosan úgy építették ki a két partfalat, hogy a gerendák belepászoljanak, akár egy igazi zsilibbe, a gerendák pedig vájatot kaptak, melyek majd a sínekre fekszenek. Június tizenötödike volt az a nap — viharos gyorsasággal kellett dolgozni —, s akik a HÉV-en utaztak aznap, csak annyit láttak, hogy lassít a vonat, s majdnem az ablakokig ér a víztükör.

Most minden békésen csendes. A faházacska mellett, mint harc után a fáradt katonák, homokzsákok fekszenek egymásra dőlve, lucskosan, iszaposan. Kövér szitakötő-helikopter rezegteti szárnyát fölöttük. A vágányokon túl, jobban mondvá fölöttük, a víztükör némán ragyog, tanyák ülnek benne, s fák, derékig. A víz alatt félig lekaszált széna.

Elhagyjuk Budakalászt, az országúton velünk szalad a nyúl gát Szentendréig. Agyagból van. Áldott agyag, vizet elzáró, rózsát növesztő. Igenám, csakhogy most minden összekeveredik. Czóbel Béla szomszédjának telkén rózsafejek úszkálnak a víz tetején — a művésztelep kertjében pedig kacsák a sárga liliom elöntött bokrai között. A házak állnak, hanem egy félig összedült ólacska elképedten támaszkodik a folyékony elemre.

A Vörös Hadsereg útján fehér csacsi kocog kordéja előtt, s talán Gulácsy festett olyan álombéli kőfalat, melynél unottan megáll. A kordén ivóvíz,

biztosan a Sztara-Vodáról hozták. A tiszta vízű forrás előtt sorban állnak az üzemiek s a nyugodt idegzetű csacsitulajdonosok. A város hónapok óta forralt vizet iszik.

A tanácselnök előszobájában fehér liliomok illata a boltívek alatt, bent pedig az antik állóóra úgy csengeti a negyedórákat, mint egy villamos. Boltívek, liliomillat, antik óra, hűvös tisztaág — akár egy kolostorban. Hirtelen eszembe jutnak a parti sétány gondozott kővázái s a hadirendbe állított bimbós virágok a mozi előtti kicsi parkban, néhány lépésnyire a még kavargó Dunától. Minden másként van, mint elképzeltem. A tanácselnök is más. Fiatal sebészprofesszor lehetne, vagy művészettörténész. Azt mondja: a tiszai árvíz idején Vas Zoltán mellett dolgozott, s másfél millió forintot cipelt le kis bőröndben Pestről a Tiszához . . . Háta mögött a régi Szentendre látképe, jobbkézről Asztalos János ismerős arca néz ki a képkeretből.

Befészkelem magam a kövér öregurakra méretezett fotelok egyikébe. Cigarettával védekezem a liliomok ellen — ám ahogy Sziráki elvtárs beszélni kezd, egészen másfajta illatok lehetősége leng körül. — A csatornák — mondja —, a város elavult csatornáit félelmetesen viselkedtek. Percnyi pontossággal kellett lezárni őket, mert ha beléjük nyomul a növekvő vízállás, elárasztja a fekália a várost . . .

Képek villannak fel előttem: látom az öreg festőt, aki békésen üldögel most a tóvá varázsolt kert partján, s a sárgán lángoló virágok színfoltjait lesi. És látom a nénit, aki forintot szed a parkolásért, és bilétát is ad róla. És megint rózsákat látok, mélyvörös, nemes rózsákat a HÉV előtti vízbetörés helyén, a vadrepce között.

A város vakítóan tiszta, a HÉV nem állt le, az üzemek dolgoznak, s most oltják a lakosságot vérhas ellen. Szentendrét megmentették a mocsokos áradattól.

Hogyan csinálták?

1800 méteres gát készült el egy nap alatt, a Dera pataktól a kaszárnyáig. A gát ma is áll. A víz itt is alulról támadt, amikor oldalról nem kapott szabad bemenetet. Sziráki elvtárs látott már fortyogó iszap-kráteret hajnali kettőkor, szakadó esőben. Megcsúszott, féllába megmerült, csak azért nem veszett bele, mert az emberek elkapták. Ahogy ő mondja: éppen szenteltvíztartót építettek köréje. Akaratlanul felnevetek, olyan szemléletes a kép a félkörben rakott homokzsákokkal.

És különben is, senki sem veszett oda. Még a méheket is megmentették

az egyik szigetről, kétélűn mentek értük, a tűzoltóparancsnok dagadt képpel mászkált napokig. S ha már a kétélűeknél tartunk: az ártéri lakosság mentése közben leszakadt az egyik vízbivally lánc talpa, s a szovjet kiskatonák a víz alatt javították meg. A cementgyári munkások az ötven fokos gőzkamrából egyenest a gátra mentek, ki a szakadó esőbe, szádfalakkal, homokzsákokkal, agyaggal birkózni, s a környék házaiból hordtak nekik valami harapnivalót. Tahinál leállt egy 25 tonnás kotrógép, azonnal át kellett hozni — át is hozták, pedig a híd teherbírása tíz tonnával kevesebb. A HÉV emberei ötven centis víz alatt képesek voltak kézi erővel összetörni egy aknát elzáró vasbetonlapot. A papírgyár raktáraiban tízmillió érték — s nem esett kár benne. Ugyanott majdnem két és félmilliónyi termés kiesés, de azt mondják, ledolgozzák, nem lesz semmi baj. A művésztelepi vízbetörést a fiatalok akadályozták meg, fiúk, lányok, akik a világ minden homokzsákját képesek lettek volna megtölteni, s a rémületes zajokkal terhes éjszakában vidáman kiáltoztak az esőfüggönyön át:

— Szia, polgármester! . . .

Ülök az illatos, hűvös elnöki szobában, majd a papírgyárban, és számomra ismeretlen nevek, arcok villannak fel. Kábultan ülök, s még mindig nem látok tisztán. Hiszen húsz év alatt volt itt már árvíz elegendő, de a közben megépített gátakat elmosta volna a mostani. Mióta tudunk így szervezni és így dolgozni? Honnét az erő, a szervezetség ilyen magas foka? Mindenütt csak azt hallom: Mikor láttuk, hogy itt a vész, telefonáltunk, s jöttek a dömperek, a kotrók, a szivattyúk, a pátrialemezek, jött a közérő, a gyorsan kötő cement, jöttek a kútgyűrűk, a katonák késedelem nélkül . . .

Már ismerem Radványi elvtársat is, a Vízügy főmérnökét: övé a partszakasz minden gondja Esztergomig. Sovány és feszült fiatalember, eleinte olyan lassan ejti a szavakat, hogy szinte utánuk is néz. Ezt az arckifejezést eddig csak súlyos műtéten átesett embereken láttam. Akkor rendült meg először, mikor benézett egy kicsi ház ablakán, ahol a víz megemelte már a gyerekágyat. Gépkocsivezetője szerint olyan fáradt, hogy még most is el tudna aludni álltában. De hát nem alszik. Március óta birkózik a veszedelemmel. Parancsnoknak nevezném, de hárítja a titulust, és refrénként visszatérő kérdéseimre még a jószerecsét is emlegeti. Mert szerencse, hogy a betonelemgyárban éppen az idő tájt kísérleteztek azzal a cementtel, amely 18—20 perc alatt köt és 3 óra alatt szilárdul. A laktanya, a papír-

gyár, a HÉV-végállomás zsilipkamráit, kutait annak segítségével emelheték a gyorsan növekvő vízszint fölé.

— Mégis, hogy csinálták? Ki tudott arról a cementről a kellő pillanatban? Ki rendelkezett vele? Hová lett hirtelenében a bürokrácia?

És akkor azt mondja a fáradt főmérnök: — Én azt hiszem, hogy most vizsgáztunk jelesre mindannyian. De elsősorban mégis a tanácsok. 1954-ben csak a Vízügy dirigált, a szakértelem nem hiányzott, de hát az önmagában, a nép részvétele nélkül nem elég. 1956-ban fordítottunk egyet a dolgon: a tanácsok vették át a vezénylest. Az sem vált be, hiszen ha isten angyala ül is a tanácselnöki székekben, az sem láthatja azt, amit a vízügyi szakember. Most pedig, ha szabad így mondanom: kéz a kézben . . . Mindenki tudta, mi a dolga, és tette is. A veszedelem pedig olyan gyorsan jött, hogy a különakaratú kiskirályok föl sem emelheték a fejüket.

— Persze, a kutya nemcsak ott van elásva — folytatja a tanácselnök —, hiszen amikor én kofferben cipeltem a másfél milliót, akkor bizony csak kordékkal védekeztünk! Úgy látszik, érdemes volt meggazdagodnunk. Mintha a Duna azt mondta volna: vizsgálzzatok! Hadd lássam, mire mentek húsz év alatt! . . .

Mit szólhatnék erre? Nem kiáltozhatok, mint a fiatalok s még annyit sem mondhatok, hogy köszönöm, amit tettek.

Felnőttek vagyunk már, de ez így kimondva, élő szóval sután hangzana.

1965. június 30.

Légi őrjárat

A Hanság felett repülünk. Először április derekán „jártunk” itt a vízügyi szolgálat gépével. Most — kivételesen — két pilóta, Katona Sándor és Sipos Lajos vezeti a gépet. A vízügyi repülőszolgálat eltér más repülési ágazatoktól, itt a gépekkel nem utazik navigátor, rádiós vagy műszerész, minden „munkakört” maga a pilóta lát el. A sok-sok közös utazás során megfogadtuk: ha megbékél a Duna, Rajkától Mohácsig végigrepülünk felette. S most úgy tűnik, mintha az elmúlt hetekben filmet láttunk volna, a pusztító víz veszedelme rossz álmoként hat. Április 22-én kezdődött a Nyugat-Dunántúlon. Madártávlatból nézhettük végig, ahogy a kisebb folyók kilépnek medrükből, elárasztják a földeket, házakat vesznek birtokukba. S akkor már mindannyiunkban kísértett a gondolat: mi történik, ha a jó öreg Duna is szabad utat tör magának, kaput nyitva a gátakon. Pedig akkor még csak a második árhullámot fogadtuk, s a legöregebb vízügyi szakemberek sem számítottak arra, hogy a Dunával 17 hetes birkózásuk lesz. A két pilóta ki tudja hány százszor repülte végig azóta a dunai útvonalat, segítve a mérnökök, az árvédelem irányítóinak munkáját. Békeidőben a vízügyi szolgálatnak két gépe van. Most nyolc katonai, rendőrségi helikopter és repülőgép is segített. Június közepén Győrnél volt kritikus a helyzet. A város szívében, a Duna partján — soha nem felejttem el — eltűnt egy park, a sétányokon hömpölygött a víz, a padoknak még a teteje sem látszott ki. Lent a vízügyi igazgatóság környékén száz meg száz teherautó állt készenlétben, s a város határában, Győr-Révfalunál — mintha megmozdult volna a föld: szkréperek, gépóriások építették a második védvonalat, a győr—révfalui körgátat, minden eshetőségre számítva. Most megszokott, lüktető életét éli a város. A győri Wilhelm Pieck-gyár előtt kerékpárok ezrei: a Duna mellékes kérdéssé vált — már nem fenyeget. Győrnél átrepülünk csehszlovák területre, a csicsovi gát-

szakadáshoz. A Zsitva-torokig, ameddig a szem ellát, víz borítja a falvakat, de a gátszakadás helyén már az ember győzedelmeskedett a víz fölött: kővel telt, elsüllyesztett uszályok állják a víz útját. A medréből kilépett, romboló, pusztító ár visszavezetése megkezdődött: most már 700 köbméter víz ömlik másodpercenként a mederbe az elárasztott területekről. A víz ijesztő erejét jelzi: a gátszakadás helyén 18 méter mélységben vágott magának utat.

Talán soha nem írták le annyiszor Pócsmegyer, Tahitótfalu és a többi veszélyeztetett Duna-kanyari község nevét, mint most. Amikor június utolsó napjaiban a Szentendrei sziget felett repültünk, gigászi küzdelem szemtanúi lehettünk. Katonák, vízügyiek ezrei küzdöttek a gátakon, minden percnak, másodpercnak jelentősége volt, akkor következett be a krízis a sziget életében, s miközben homokzsákokkal, kővel erősítették a védvonalakat, hatalmas gépek hegyeket mozdítottak el, hogy újabb gátakat emeljenek a Duna elé, az utakon gépkocsik százait láttuk: a víztől fenyegetett községek lakóit költöztették. A legtöbb helyen még látni a földeken a belvíz képezte tavakat, víztükröket, de a gátakon már nem dolgoznak, s a házak lábait sem áztatja a Duna. A földeken békés küzdelem kezdődött: aratnak. S Szentendre ma már vendégeket fogad, a Duna e történelmi múltú drágaköve, a festők Mekkája még magán viseli ugyan a megáradt folyó nyomait, de már ismét idegenforgalmi központtá vált, Ikarusokat látunk a magasból — külföldi turistákat hoztak. Csaknem egy órát repültünk, mire elérjük Baja térségét. Baja és az országhatár közötti szakasz mindössze 48 kilométer. De ezen a 48 kilométeren minden centiméterért százak és százak harcoltak. Repülőgépről napról napra meg lehetett figyelni: hogyan változik a kép. Június 10-től óráról órára emelkedett a védelemben résztvevők száma. Június utolsó napjaiban volt olyan huszonnégyszer, amikor több mint 20 000 ember állt a gátakon. Bajánál a máskor 600 méter széles Duna összeölelkezve a kisebb folyókkal, a belvízzel, Bátaszékig terpeszkedve, 10 kilométer szélességben hömpölygött. Nyaralók, víkendházak kerültek víz alá. Homorud, Dunaszekcső, Sárhát, Bata, Pörboly nevét az egész ország megtanulta. Láttuk, amint kiürítik a falvakat. Teherautókon, kompokon kelnek útra a családok százai. Bízva a védekezés eredményességében, s mégis emlékezve 1954-re, aggódva néztek vissza: vajon viszontlátják-e házuikat, otthonukat. A Mohács-szigetnél úgy tűnt, mintha a sok-sok pátrialemezből vasgátat vontak volna a Duna elé. Ahogy a szakemberek mondják, „kiszögelték” a gátat. A két pilóta emlékeket idéz.

Ferenczy
Béni
1965

Ferenczy Béni műve

Kass J.

— Tizenégyéves koromban repültem először — mondja Katona Sándor. — A Hármashatárhegyen voltam kirándulni, az életemet adtam volna érte, hogy egyszer a magasba emelkedhessem. Addig könyörögtem, amíg felvittek egy vitorlázógépen. Tizenhét éves korom óta oktatok. Most töltöttem be harmincadik életévemet, de azt hiszem, még soha nem éltem át olyan küzdelmes három hónapot, mint most. Amikor megnyertük a műrepülő csapat-világ bajnokságot, azt hittem, ennél nagyobb izgalmat nem tud számomra nyújtani az élet. A mostani árvíz ezt megcáfolta. Három hónapja jóformán nem voltunk otthon a családnál, mégsem érzünk fáradtságot. Itt a pilóta nem egyszerűen csak vezeti a gépét, hanem részt kell hogy vegyen utasai munkájában, a gétek megfigyelésében. Ki kellett tanulni a vizes szakmát. Itt nem elég, ha valaki repülni tud. Ismerni kell a vizet, a géteket, a szakkifejezéseket. Soha nem tudtam azelőtt, mi az a buzgár, a fakadó víz, a szorítógát, vagy mi a különbség a nyári és a nyúlgát között. Azt hiszem, most nemcsak mi, hanem a „civilék” is vízügyi szakemberek lettek. A vízügyi szolgálatnál nem lehet bravúroskodni. Mégis a felderítéseknél sokszor „késlapra” fektetett géppel, tehát teljesen oldalt feküdve kell repülni. A Mohács-szigeten például az erdőben törtek fel buzgárok. A sűrű erdő annyira takart, hogy a fák lombjáig le kellett repülnünk, s a gépet oldalt döntve mutattuk meg a mérnököknek: itt tört fel a víz.

— Kényszerleszállásuk volt?

— Egyszer — mondja Sipos Lajos. — Most nem lehetett válogatni, hogy milyen időben repülünk, hajnalban, késő este is elindultunk, ha kellett. Gyakran olyan zivatarban repültünk, hogy méterekre sem láttunk. Az egyik ilyen esti repülésnél a felhő-alap teljesen, szinte a földig, leszorított, mi nem szeretünk kockáztatni, nem akartam vakrepülésben haza jönni, így Kalocsán landoltunk.

— A legizgalmasabb napok?

— Amikor Mohácsnál 924 centiméter felett állt a vízmérce. Őszintén megmondom, mindennap szorongással indultunk el: bírják-e még a gétek. Fentről is lehetett látni, érzékelni, milyen elkeseredett küzdelem folyik. Mindenkit biztatott azonban — minket is — az az óramű pontosságú együttműködés, ahogyan ezt a munkát irányították. Nem egyszer fordult elő, hogy repülés közben a mérnökök itt a gépben határozták el: újabb védvonalat kell építeni, vagy egy-egy gátszakaszt meg kell erősíteni. Mire néhány óra múlva ismét az adott terület felett repültünk, már embe-

rek százai, gépek tucatjai dolgoztak. Itt az elhatározásokat másodperceken belül követték a tettek. Azt hiszem, ez volt a siker fő titka. „Békeidőben” is mi visszük az árvízvédelmi szakembereket, a mérnököket. Akkor, ha elhatározzák például egy nyolckilométeres töltésszakasz, második védvonal építését, a tervezés, az építés hónapokig tart. Most: Baja határában egy nyolc kilométeres védvonalat — 80 000 köbméter földet kellett megmozgatni — 100 óra alatt építettek meg. A gépek sokat segítettek. Ha nem lett volna ilyen tökéletes — hogy csak egy láncszemet említsek — a hírközlő szolgálat, nem hiszem, hogy sikerült volna a gátszakadásokat megelőzni. A repülőgépekből is azonnal kapcsolatot lehet teremteni az árvédelem bármely irányító központjával, gátórházával az ultrarövidhullámú rádió segítségével. Még az interurbán telefonvonalakat is tudják kapcsolni. A buzgárok percek alatt képesek keresztülvágni a gátat. A felderítéskor azonnal riasztani kell az árvédelmi osztagokat. Most erre azonnal meg is volt a lehetőség. Csak a Mohács-szigeten 160 buzgár-család tört fel. Ezek közül bármelyik katasztrófát jelenthetett volna.

— Mi volt a repülési rekordjuk?

— Volt olyan nap, amikor a Rajka—Mohács közötti utat kétszer tettük meg oda-vissza. Általában hét-nyolc órát töltöttünk a levegőben naponta. Sokat köszönhetünk a szerelőknek is, Hekman Andrásnak és Páles Józsefnek. Ők éjszaka dolgoztak a gépeken, hogy parancsra azonnal fel tudjunk szállni.

— Mit csinálnak az árvíz után?

— A helyreállítási munkák miatt biztosan sokat kell repülnünk, hiszen magasból sokkal könnyebb képet kapni az általános helyzetről, a gátak „viselkedéséről”.

— S ha szabad idejük lesz, mivel töltik legszívesebben?

— Mindketten sportrepülő is vagyunk. Az első szabad óráinkban repülni fogunk.

1965. július 1.

Érettségi bankett

Duka tanította Klárit matekra az érettségi előtt, mert úgy volt, hogy a lány megbukik; szülei olyasmit mormoltak, hogy fizetnének, a fiú vörös arccal mentegetőzött, így aztán magukra hagyták őket a verandán. Néha elhívták a lányt étkezni, olyankor magában üldögélt a „tanár”, s meg akart szökni. Az utolsó napokban a lány mindegyre elpityeredett: „Nem bírom, úgy érzem, dagadt a fejem, Dönci megbuktat, mi lesz?” Duka magyarázta a tételeket, aztán kifakadt: „Ne bögj, ha megbuktat, leütöm!” A lány rácsodálkozott: „Ne hülyéskedj, a fiúk azt mondják, te gyáva vagy!” „Ki mondja?” Klári vállat vont: „A lányok is mondják.”

Itt áll hát Duka az érettségi bankettre indulóban; otthon zsebre vágta a vasboxert, nehogy Klári gyávának tartsa, és nevetni tudna saját magán, mert a bizonyítványt kiosztották, a lány nem bukott meg, és most éppen a matektanárral trafikál olvadozó mosollyal. Amúgyis dühös Duka, mert a többi fiú elegáns, neki meg a kamaszosan kinőtt öltönye van csak — majd keresnie kell a nyáron másokra —, ráadásul a hülye nehéz boxer lehúzza a zakóját. A fiúkon az iskolában már megszokott sötét ruha — Dönci is diáknak látszik közöttük osztályfőnök léte —, hanem a lányok! Kosztümöt, délutáni ruhát viselnek, bőven használták a mamájuk festékeit, páran a szempillájukat, szemöldöküket is elintézték, mint Klára is. Két fiú kopaszra nyíratkozott a bankettre, dél óta, hogy megvolt az ünnepély, elálló fülekkel vigyorognak. Duka mindegyre a boxert akarta eldobni, de egyszer csak rászólt Klári:

— Add ide, ne hülyéskedj! — s elvette a boxert, lakktáskájába tette.

A buszon előre húzódott a sofőrhez, fitogtatta ismereteit a Diesel-motorokról. Buta helyzetben találta magát: a sofőr szórakozottan felelt, a többiek is kibámultak oldalt. Derékig áradásban álltak a parti fák, egyre emelkedett a szennyes Duna, mosta az ártéren a hétvégi házak falát.

Szemben a szigeten homokzsák-lánc a régi töltésen, dömperek forgolódtak, teherautók verték fel a port. Az ég borongós, mintha az áradást gyászolná.

Klára nem bukott meg, és Dönci mindegyre előkapkodja az öngyújtóját — tüzet kínál neki. Más lányok is cigiznek.

Duka utolsónak szállt le Leányfalun a kertvendéglő előtt, kicsit gazdátlannak érezte magát, a boxerre gondolt. Ott voltak a Leányfalun lakó osztálytársak, akik intézték, hogy itt legyen az érettségi bankett. Köznapi ruhában ácsorogtak. Jött a kopasz vendéglős, mentegetőzött: elrendelték a szesztilalmat, leállították a zenét, az árvízvédelem intézkedett így. Hazaküldték az üdülőkből a beutaltakat, mert kitelepítik a szigeti falvak lakosságát, azoknak kell majd főzni, és még nem lehet tudni, sikerül-e öneki tervmódosítást elérni . . . Egyszerűen otthagya az osztályt. Ácsorogtak a frissen festett kerítésnél.

Dönci mint osztályfőnök feltalálta magát, és indultak a Tanácshoz. Duka leghátul ballagott.

A tanácsházán meg se hallgatták őket, nem értették, miféle bankettről beszélnek. Katonák, mérnökök jöttek-mentek. A helyben lakó diákokat hamarosan sorba állította egy százados — volt már a kezükben valami cédula —, hogy menni kell a szigetre, segíteni. Az elegáns lányok komoran bámultak, árnyékos arccal saját nővérüknek látszottak.

A százados véletlenül letegezte Döncit, diáknak vélte, erre az osztály nevetett, legjobban Duka. A százados kissé hadarva beszélt:

— Először a sportszertárat kell kiüríteni. A csónakházat is körülfogta már. A csónakokra vigyázzatok . . . Ott leszek magam is. — S egy lány lépett elő, írta fel a neveket.

Hogy Duka ott ácsorgott, a szőke lány a végén a mellére bökött a ceruzával:

— Te nem mész, fiú? — s végignézett kopott ruháján.

Duka elvörösödött. A százados, mintha értené zavarát, kisegítette:

— Jöjjön, ha kedve van. A szertárban magára vehet egy tréningruhát, átöltözöm magam is.

Duka bólintott. S dobolt a fülében, hogy Klári beszélt a századosnak, jelentkezik menteni, ha tréningruhát kaphat. Dönci nevét hallotta még, a többiek kioldalogtak, félrevonultak a tanácsház udvarán, hogy ők érettségi bankettre jöttek, nem melóra.

S úgy adódott, a csónakház emeleti szobájában egyszerre öltöztek át

Klárival; a százados meg Dönci kiment már. Duka az ablak tükrözésében látta a kombinés lányt. S Klári azt mondta halkán:

— Minek hoztad a boxert?

— Hagyj békén!

Odajött a lány — már melegítőben —, ráfonódott egy pillanatra és megcsókolta a fiút. Az mozdulni sem tudott, koppant a lépcső, amazok visszajöttek. S a lány olyan természetesen viselkedett, mintha semmi sem történt volna. Duka zavartan bámulta mindkettőjük mellén a fehér betűkkel: Leányfalusi SK. Klári a kék melegítőt is csínnal viselte, Duka nem rálogatott, szűk tréningruha jutott neki, megint csak kamasznak tűnt.

A kompon kitelepítetteket hoztak át. A gyerekek bámészkodtak, az öregasszonyok jajongtak. A férfiak odaát maradtak, a mentésen dolgoznak.

Sötétedett már. Furcsa súrlódások nesze kélt, a szélesre áradt Duna bokrokknak, fák lombjának, házfalaknak ütközött. A szigeten egybefolyt a sokféle motordörej.

Duka a rocsóban a lányt bámulta, nem látta szépnek, mint annyiszor a verandán s ma a buszon. Arcán elkenődött a festék, így mégis fiatalabbnak tűnt. Dönci mellett állt, szórakozottan bólogatott a melegítő férfi suttogására. S Duka szíve nagyot dobbant — a tanár is odafordult hirtelen, mintha éppen őneki akarna mondani valamit... Egy hetyke [sapkájú katoná sorra vette a lányokat, bókokat mondott és szidta a Duna sodrását.

Duka feleslegesnek érezte magát a szigeten. A férfiak nem siráncokztak a faluban, régi árvizeket emlegettek, forgatták a sírban az őseket, amiért ide települtek, mikor a szigeten vannak dombok is, de hát az ember szeret nagy vizek partján lakni.

A piszkos áradatot csak a régi töltésre emelt nyúlgát tartotta már.

Dukának az volt az érzése, az egész értelmetlen, ha a Duna kitör, úgyis elsöpör minden védekezést. A szélső utcában teheneket tereltek. Kocsik robogtak valahová zsákokkal rakva, teherautók a töltés mentén döcögtek, hozták a követ.

A százados kiáltott rá a lézengő fiúra, felrántotta egy teherautóra, közben mondott is valamit — Duka nem is értette —, aztán ő maga leugrott az első háznál és elfutott. Téglát kellett ledobálni a falusiaknak, a százados azért hozatta, hogy alápolcolhassák a lakásban maradt bútorokat, el ne érje a víz, ha betör. Duka méregbe jött, mert egy öregember sok téglát akart lerakatni, tán őlat építene belőle. A katonák nevettek.

Aztán besötétedett. Villanylámpák égtek a kiürített faluban, s bemorajlott a Duna. Repülőgép lebegett el alacsonyan, szárnyán kék lámpák.

Duka irgalmatlanul elfáradt, ujjvégeit lehorzsolta a téglák, dereka leszakadni készült. Rongyos volt már a kék tréningruha is. Sötétben is hordták a követ, illetve megrakták az odafaroló teherautókat. Duka katonákkal és bársonygúnyás falusi férfiakkal dolgozott. Azok sóhajtoztak, hogy a határban renden a takarmány, az eper is érik, le kéne szedni, de a katonaság nem engedi már dolgozni az asszonyokat.

A fáradt fiú szédelegve félrevonult, kihúzódott a töltéshez pihenni. Ha meglógná, észre sem vennék. Mi értelme van itt az ő munkájának?

Mikor visszament, rumos teát osztottak, őneki egész csajkával jutott. Valakit letegezett a tolongásban, akkor vette észre, hogy a százados, s az visszaadta barátian a pertut. Olyan volt ez Dukának, mint egy érdemérem. Szinte dühös igyekezettel dolgozott utána.

Kék derengés lappangott a szembeni hegyeken. A kiürített faluban örök cirkáltak és visszaszökdő kutyák nyüzsitettek.

Duka hősnak akarta képzelni magát, de közben úgy szepegett, mintha sírás fojtogatná. Aztán fel kellett kapaszkodni a teherautóra, egy szivárgást mentek elfojtani. Megint találkozott a századossal. Bánta már, hogy bölcsésznek jelentkezett: lehet, hogy fel sem veszik. Kitűnő matekos, négyesre érett, az ilyent, úgy mondják, felveszik a hadmérnökre.

Követ fuvaroztak reggelig. Amint kivilágosodott, meglátta a töltésen a két kopaszt meg a többieket, jelentkezett még néhány lány is, felkiabáltak Dukának az autóra, hogy Dönciek még leltározna odaát, a homokdombokon. Számba vette: a fiúk, úgy látszik, majdnem mind jelentkeztek mégis. Azok is, akik először félreoldalogtak. Most láncban dobálták a követ, együtt a katonákkal.

S egyszer csak vezényelt a százados, mert megjött a váltás.

Duka tempósan mosta az áradásban sebhelyes kezét.

S meglátta Klárit meg Döncit; jöttek a néptelen faluban, tiszta volt a tréningruhájuk. Elfordult tőlük. Nem is ment át a túlpartra az első rocsóval, mintha éppen most nem tudna elszakadni a szigettől. Kegyetlenül fájtak a karjai, nehezen tudott kiegyenesedni. Látta még egyszer messziről a fiatal századost; sorbaállította a civileket.

Csak csónakkal lehetett már megközelíteni a piros téglapályt, ahol a ruhája maradt. A többiek visszavedlettek és elmentek már.

Duka sóhajtozva öltözött, szöggre akasztotta a szakadt tréningruhát és úgy igazította, ne látszódjon a rongyossá vált oldala, mintha ez segítené valamit.

Amint a zakóját kézbe vette, meghökkent. Miért ilyen nehéz? A vasboxer ott volt a zsebében. Duka felnevetett, kihajolt az ablakon és a boxert az áradásba dobta.

Kiabált a katona, sietnie kellett.

Kiszállt a rocsóból, s ruganyos léptekkel ment a kertvendéglőhöz. Ott volt már az egész osztály, nevettek, kiabáltak, éppen tálalták nekik a forró gulyást. A zenekar emelvénye felett, a hullámos műanyagereszen tegnap óta pompázott a felírás: Találkozunk tíz év múlva, 1975-ben!

S Dönci, a matektanár éppen a helytállásról szónokolt. Klári — furcsa volt most a tegnapi, kissé meggyűrdött eleganciával — fészkelődött, széket igazított maga mellett, de Duka úgy tett, mintha nem látná, azértis a fiúk közé huppant. S maga a kopasz vendéglős hozta a fiúnak a gulyáslevest.

Valamelyik szigeti faluban harangoztak. Ki lehetett látni az áradásba, partközelen lebegett lassan a komp, tele volt asszonyokkal, gyerekekkel. Klári kiáltott valamit, de Duka nem válaszolhatott; az iskolaigazgató, aki rábeszélte, hogy tanárnak jelentkezzenek, hátulról megölelte éppen.

Eleredt a szemerkélő nyári eső.

Margitsziget

Valamikor a kezdő újságírók első ujjgyakorlata volt a „Séta a Ligetben”, a „Séta a Szigeten”. Ez volt az első mondat-botlások alkalma, s a világra való első rácsodálkozás.

Én újdondász koromban legfeljebb szülővárosom Bunyitay-ligetének a szigetén sétálhattam s azon próbálgattam ki zsurnaliszta becsvágyaimat. A véletlen olyan helyzetet teremtett, hogy meglett koromra írom le egyik sétámat a budapesti Margitszigeten. Bementem a lezárt Szigetre s szokatlan módon egy júniusi délelőtt egyedül sétáltam üres tündéerkertünkben.

A Szigetre vezető kishíd rendőrkordonján túl a nagy, telt csend jött felém. Alain-Fournier „Grand Meaulnes”-jának nyirkos, magános kertjébe jutottam? Krúdy álmainak csendes színterére? Elvarázsolt csodaföldre, elhagyott kastélyparkba, ahonnan csak az imént menekültek el?

Súlyosan és fáradtan meleg volt ez a délelőtt, szúnyogok dongtak s a megáradt és lassan apadó Duna hangtalanul mosta a Sziget földfalát.

Közel a bejáráshoz, gyepágy közepén, mintha régi metszetet láttam volna, vagy egy Szinyei-Merse kép bukkanna föl a sejtelemből, két fiatalember kaszált. Kaszájuk egykedvű egyenletességgel suhogott.

Más ember nem volt. Csak madár. A csendtenger, meg a sok madár vett körül.

Sokáig nem találkoztam senkivel. Az ember nélküli táj embertelen. A cselekvő mozdulat hiányzik belőle. Mozdulat nélkül hideg a világ.

Olyan furcsán hatott A kőszívű ember fiainak a plakátja a kertmozi hirdetőoszlopán. Üres a Casino is, ahol oly ritkán, nehezen kapni helyet.

A magány csendjébe mindig belép a múlt. Árnyak ébrednek, lassan poroszkálva az út porában. Eszembe jut Arany. Legendás fekete csizmája

Árvíz, 1965
(Váradi Ibolya felvétele)

A Duna árterében épült köz-
ségekben, majorokban több
helyütt utcákat, házakat ön-
rött el a víz és több régi
épületet rongált meg vagy
döntött romba

(Halász Kálmán és Jós F. Imre
felvételei)

Budapesten, a Vigadó téri
hajóállomás ablakpárkányait
nyaldossa a Duna megáradt
vize

(Csercenka Ferenc felvétele)

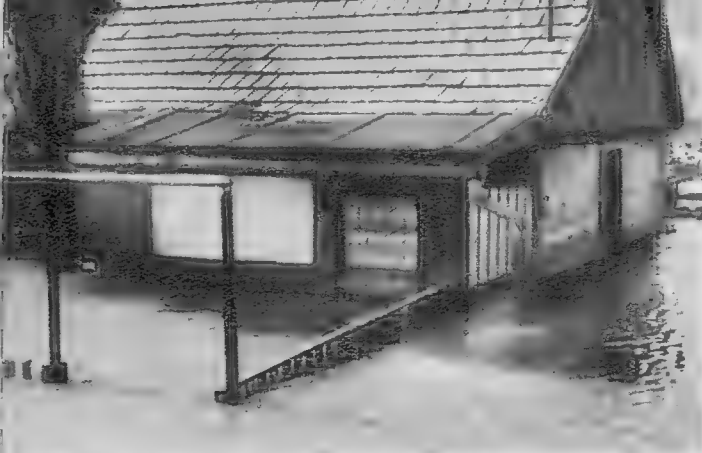
A margitszigeti Nagyszállót homokzsákokkal védik a víz ellen (Joós F. Imre felvétele)

A vendégek holmiját kézikocsikon mentették a margitszigeti Nagyszállóból (Bozsán Endre felvétele)

Víz alatt a Duna-parti padok, a villamospálya, és víz folyik az aluljárókban a Lánchíd pesti hídfőjénél (Jóós F. 1mre felvétele)

Vízben álló lakóház az
Óbudai Hajógyár szigetén
(Bozsán Endre felvétele)

Kerékpárral a víz borította-
11-es országúton
(Mikó László felvétele)

A romboló víz ...
(Kardos Sándor felvétele)

Budapest, Római part 1965 júniusában ... (Doroszán Endre felvétele)

A szentendrei sziget (Rév Miklós felvétele)

(Gadányi György felvétele)

Az erőszakos víz betört a Duna hullámterébe és több helyen beosont a mentett ártérbe is. Képeinken: a bajai vasúti híd környéke, az elárasztott kisoroszi termőföldek és a szentendrei Pap-sziget

(Klell Kálmán felvétele)

(Vásáry János felvétele)

A víz, a hívatlan vendég, már a kapuhoz
közeledik . . .
(Szalai Zoltán felvétele)

Munkásörök mentik a lakók holmiját az
elárasztott házakból
(Bass Tibor felvétele)

Dunaszekcsőn az utcán is komp közlekedett
(Mikó László felvétele)

Minden idők legmagasabb
vizállása Mohácson: 983 cm
(*Hulász Kálmán felvétele*)

Vizben úszott a mohácsiak
kedvenc, hangulatos Komp
csárdája
(*Erb János felvétele*)

Dunaszekcsőn a Cement-
ipari Vállalatnál üzemü-
ket védelmezik a dolgozók
(*MTI. Bajkó József
felvétele*)

Esztergom belvárosában, a mélyebben fekvő utcákban térdig érő vízben álltak a házak (MTI. Hadas János felvétele)

Az újonnan épült családi házak ablakáig emelkedett a kiáradt víz Győron a Likócsi településen (Dr. Katona Lajos felvétele)

Vasvár vízzel borított
utcája
(Halász Kálmán
felvétele)

A honvédség gépesített
alakulatai mentették
Sárvár lakosságát
(MTI. Hadas János
felvétele)

„Zöld utat” ad a magyar
határőrség a csehszlovák
árvízvédelemnek Medve-
dovnál

Látkép a medvedovi hídról
(Babay József felvételei)

nyomát őrzi ez a föld. A Szigeten fejezte be a Toldi szerelmét, a fáradt mélabú itt szökkentette föl a fájdalmas Ősziké-et.

Mennyi lila tintát használhatott fel diósgyőri árkuspapírjain az a férfi, aki e romszálló falai mögött lakott? Vadlúd kisasszony jut eszembe, s Rezeda. S merre osont Tóth Árpád tanár úr, akit egy kisdíákja csókolózás közben meglesett? A diákot az ámulás, felfedezés milyen izgalma járhatta át. Csókolózik a tanár úr.

Árvízvédelmi gépkocsi előz meg, s elvész a dús fák között.

Víz még sehol. Fullasztóan sok a virág.

A madarak, az ember eltűnését kihasználva, belepnek mindent. Sok száz év után hódították vissza csendjüket. Ahogy megtöröm, furcsállva néznek: ki ez? Ember a Szigeten?

Csendben hajladoznak a bokrok ágai, a nyári ég alatt lángvirágok égnek, a futórózsák roskadoznak a virágok súlya alatt. S különösen hat a sok le-
vélpárna, aranyárga virágfelhő a forró levegő hideg csendjében.

Benézek az üres Palatinusra, fény zuhog a néptelen medencék falaira.

*„A tölgyek alatt
Szeretek pihenni,
Hova el nem hat
Város zaja semmi.”*

Arany csendjében járok. Arany szobrát a víztükörben pillantom meg.

A tóhoz értem.

A Víztoronytól a Nagyszállóig terjedő lapályon összefüggő víztükör csillog. Arany csendjét ezernyi oldalról érkező és találkozó béka-brekegés, nyers és nevetségesen ható kuruttyolás szakítja meg. A víz partján halszag terjeng.

A földrepedésekből, a talaj hajszálcöveiből feltört víz tóvá szélesült, a tó több holdat lep el. Helyenként az ülődeszkaig érinti a vörös szigeti padokat, fodrai a szabadtéri színpad épületének majd a sarkáig érnek.

A tóparton állók. Égerfák, százados tölgyek, dús szilfák, öreg hársak alatt csillámlik a víz. Helyenként hínár, békalencse lepte be.

A szigeti séta előtt átlapoztam Budapest és a Margitsziget történetét. Ezen a földön az első lakott helynek, az illírek ősi városának Ac-Inc volt a neve, amely magyarul dús vizet jelent. Ac-Inc romjain épült fel a római Aquincum, megőrizve az ősi név néhány betűjét. De még a Dús Víz földjén sem fordult soha elő, hogy legdúsabb vizünknek, a Dunának a

katasztrofálisan magas vízállása, az átsurgás, s a vízfelfakadás ilyen természetes tavat teremtett volna a Margitszigeten.

A tó a Nagyszálló kerthelyiségének a szegélyéig ér, helyenként harminc—negyven centiméter mély, s ahogy fürdik az égben és csillámlik a lapályon, az ősfák között, festői látványnak tetszik. De ez a festői látvány a szívig már nem érhet, nem ér.

E tó partján érti meg az ember azt a bonyolult esztétikát, amely szerint az igazi szépség nem látvány, hanem tartalom. Pusztító szépséget nem ismerhet el az ember.

A tavon túl fakóbb, sivárabb kép fogad. E látvány a képi szépség hiányában is tisztább, s megragadóbb. Az ember olykor szokatlan körülmények közt találkozik a művészetfilozófiával.

Emberek állnak félmeztelenül a zuhogó nyárban, a feltört s homokzsákokkal körülkerített, fóliákkal bélelt buzgárok körül, amelyek a Dunából szöktek föl s a hajszálcsovek törvényei alapján olyan magasságot érnek el, mint a Duna szintje. Mesebelien hatalmas vakondtúrásoknak hatnak a rózsabokrok s lángvirágok között.

Néhány ősfát ledőlve látok. A feltörő víznek iszonyú lehet az ereje. A gyökereket körülfonja, a földet föllazítja és fölemeli, s ledönt fákat, melyek több száz évesek. Melyik erő a nagyobb: a villámé, viharé, vízé?

A félmeztelen férfiak — munkások, mérnökök, „vizesek” — majdnem izomszakadásig dolgoznak a kihalt, hevült nyárban. Ahol a szigeti főút-vonal a vízzel elzárt Nagyszálló felé fordul, égszínkéék csöveket szerelnek össze, s ezeken át délután szivattyúzni kezdik a tó vizét. Hatalmas vízmennyiséget kell átemelni az apadó Dunába.

A szálló kihalt, senki nem lakja. A víz a földszintre nem hatolt be. Csak a küszöbig ér.

A régi kis tó színét dúsan lepik a nagykelyhű vízivirágok. A tó közepén, a párkányán ülő nőalaknak már a derekát fürdeti a víz.

Túl a régi tavon megint a moccanás, minden rebbenés nélküli csend fogad. Embert az Árpád-hídig már nem látni.

Lesétálok a Duna-partra, fölidézve József Attila vallomását: „*Fecseg a felszín, hallgat a mély*”.

A felszín kis bodrokkal fecseg. Hallgatagon, csendben türemlik a víz.

Olyan szelíd, mintha nem is a pusztítás meg a félelem démona lakna a habok között.

Egy Beatles-hajú fiú

Hetedik kerület, mellékutca, visszhangzó, szűk francia udvar, ötemeletes bérházak, nyár, hőség, nyitott ablakok, bömbölő rádiók, kihallatszó családi veszekedések.

A rádióban hetek óta a legizgalmasabb műsorszám a vízállásjelentés. Az árvíz elleni küzdelem. Az átázott gátak. A feltörő buzgárok. A térdig, övig vízben küzdő emberek. A gátak koronáját ostromló Duna. A kiürített falvak. Az életet, otthont, jövő évi kenyeret fenyegető iszonyú veszedelem.

Harmincezer ember éjjel-nappal a gátakon. Honnan került elő több millió homokzsák? Ki tudta azt mind megtölteni? Hogyan tud négy éjjel, négy nap alvás nélkül a volánnál ülni valaki? És pánik és kapkodás nélkül kiköltöztetni egy falu népét, asszonyt, gyereket, batyuba kötött dunyhát? ... Űristen, mit érez a mérnök, aki felelős a gátra nehezedő nyomás számításáért? A vízművek emberei, akik a negyedik kaput védik? Mit érez a vízőr, aki éjszakai sötétben a maga szakaszán figyeli a gátat? Mivel világít? Zseblámpával? Fáklyával? Nem fél, hogy őt magát sodorja el a feltörő áradat? És a füstként felszálló szunyograjok támadása? Harmincezer ember a gátakon ... A mi lakóházunkat, itt, Budapest belterületén legfeljebb annyi vesz fenyegeti, hogy átázik a telefonkábel. És jó lesz takarékoskodni a vízzel.

— Feri, ha nem vágatód le holnap a hajadat ... Én agyonverem ezt a kölyköt. Mi vagy te, Tarzán? Beatles?

— Várja, hogy lovaggá ütik ...

— Feri, talán válaszolnál, ha hozzád szólnak! Most hová mész? Nekem ne csavarogj el késő este ... A barátaidat is agyonverem, meg téged is.

És folynak az esti családi műsorok. „Hol csavarogtál?” „Tegnap még volt egy húszasod, mit csináltál vele?” „Dehogy mész holnap a strandra,

fiam, itthon maradsz, mert hozzák a fát.” „Engem nem érdekel, hogy Liszt Ferencnek mekkora volt a haja, őt pofozta volna fel az ő anyja.” „Csak vakációtok ne volna, átok kölykei.”

A francia udvar vaskerítése előtt, a rácsnak támaszkodva, meg a kőpárkányoknak dőlve órákig ácsorogtak a házban lakó tizennégy-tizennyolc éves fiúk és lányok. Hónuk alatt tranzisztoros rádió bömböli, hogy „azt mondják rólad, másokhoz jó vagy”, meg hogy „kicsit szomorkás a hangulatom máma”. Valahányszor elmegyek mellettük, udvarias jónapot-ot, vagy jóestét-et váltunk, ha néha elkapom beszélgetésük félmondatnyi foszlányát, az ilyesmi: „az utolsó előadás félnyolckor kezdődik”, vagy „állati jó motorja van”. De rendszerint nem is beszélgetnek, még csak nem is labdázna, nem is snúroznak, csak támasztják a kerítést, hogy ki ne dőljön.

Harmincezer ember éjjel-nappal a gátakon. Gátőrök, mérnökök, katonák. Magnók, bömbölő dzsessz és a Beatles-hajú Feri a kerítés előtt. Kisgyerek voltam, amikor a szomszédék háza égett. Emlékszem, milyen iszonyodva féltem a füsttől, a lángoktól, a lobogó fényben mozgó, vödörket cipelő emberektől, a félrevert harangtól... Emlékszem egy orkánra is, a felhőkből támadt forgó, sárga pontra, a kertben kettétört diófára, a csattogó hullámokra. Fiatal lány voltam, amikor bombazápor zúdult az ostromlott Budapestre. Emlékszem a nyilasok razziáira, az udvaron agyonlőtt katonaszökevényre. Félni és menekülni! Félni és védekezni! Félni és helytállni! Ezt hordjuk idegeinkben mi, mai felnőttek. Jól neveltük-e azokat, akik a helyünkre lépnek?

Szorongva hallgatom a rádió árvíz-jelentéseit. És szorongva hallgatom a szomszéd lakásból hallható magnót meg Feri mamájának elkeseredett kiabálását:

— Ha holnap se vágatod le a hajadat...

Ausztriában újabb esők. Talán nem növelik már a Duna szintjét. Csehszlovákiában gátszakadás. Budapestnél enyhült a helyzet. Mohácsnál még súlyos. Jugoszláviában nagyon súlyos... Próbáljunk aludni. Itt nincs veszély. Helyettem is állnak a gátakon. Harmincezer ember, éjjel-nappal. Helyettem is ők. Helyetted is...

— Keziticsókolom.

— Szervusz, Feri.

A kapu előtt egymásba botlottunk a szomszéd gyerekekkel. A színes kiving helyett fehér, kihajtott gallérú ing van rajta és zakó.

— Mi ez az elegancia? Hol jártál?

— Orvosi vizsgálaton.

— Csak nincs valami baj?

— Hétfőn munkába állok.

Ó, persze. Erről már értesültem az esti kiabálásokból. Július közepétől Feri munkát vállalt, pénzt is akar keresni, meg a szülők is így kívánják. Arról is tud már a hangos veszekedésekből az egész környék, hogy anyja ruhát, cipőt akar venni a pénzből, Feri biciklit . . .

— Apádék üzemébe mész?

— Nem. Mohácsra.

— ???

— Olvastam, a Népszabiban, hogy kell. Homokzsákokat kiüríteni . . . meg mit tudom én . . . Árvízmunkára.

— És mi lesz a biciklivel?

— Ugyan! Ilyenkor?

És rám bámul. Hogy ha egyszer ember kell a gátra . . . hát fontos akkor a bicikli? Vagy egy cowboy-nadrág? Vagy a strand?

Nem tehetek róla, hogy ilyen sematikus ez a történet. Sose mertem volna ilyesmit kitalálni.

Az élet megteheti. Meg is teszi.

Különben a valósághoz tartozik az is, hogy az önkéntes árvízmunkás, a tizenötéves Feri a haját még mindig nem vágatta le.

A zsilip

Budakalásznál négy ember ereszkedett le a meredekről. Alig fél órája kapták a riasztó hírt, hogy le kell zárni a zsilipet.

Budapest felől hatvan kilométeres sebességgel szerelvény száguldott Szentendre, a zegzugos kis utcák, a műemlékek kisvárosa felé, ahol több mint három hónapja emberfeletti erővel folyt az árvízvédelmi munka.

— Elkerülhetetlen? . . . — nézett de Rivo Miklós főmérnök a szerelvény után.

A töltés már teljesen átázott, a Barát patak kegyetlenül áradt. Szántóföldek álltak víz alatt, de az 1954-ben épült gát még védte a fővárost.

A zsilipnél egy fiatal mérnök, Tóth elvtárs várakozott, az Árvízvédelmi Hatóság küldötte. Tréningruhát, gumicsizmát viselt. Arcára árnyékot vett az utóbbi hetek küzdelme.

— Naponta hetvenezer utast szállítottunk munkahelyükre és onnan vissza. Mindannyian árvíz sújtotta területen laknak — kezdte az igazgató bemutatkozás után. — És ha csak előkészítenénk a zsilipet? — nézett a tréningruhás fiatal mérnökre. — A lezárásra — fűzte hozzá szomorúan.

— Mennyi időre volna ehhez szükség?

— Három-négy órára — szólt hátra de Rivo.

— De akkor úgy kell felkészülni, hogy telefonértesítés után negyven-negyvenöt perc alatt lezárható legyen a zsilip — adta meg magát Tóth mérnök.

A vasutasok a zuhogó eső sűrű függönyén át nézték, figyelték a dunai gátat. A Barát patak körül már régen eltűntek a fák törzsei, lombok ringtak a víz tükrén.

— A járműveket úgy kell a vonalon elosztani, hogy Békásmegyer—Margithíd között, valamint Szentendre és Budakalász között elegendő szerelvény álljon rendelkezésre a zsilip lezárása esetére — hallatszott a

gát felől Öry István forgalmi főosztályvezető hangja. Sötétkék egyenruhás, szikár alakja áttört a néhány pillanatra enyhülő eső függönye mögül.

Buzgárok feltörő fortyogása hallatszott.

— Szentendréről Budakalászig, onnan autóbuszokon Békásmegyerrig kell majd szállítani az utasokat. Békásmegyerről az átmentett szerelvényeken folytathatják útjukat a margithídi állomásig — mondta a forgalmi főosztályvezető.

A zsilip közelében földcsomót görgetett a víz, egyre előbbre lökte, mindaddig, míg a talajvíz el nem nyelte.

Az Árvízvédelmi Hatóság mérnöke, Tóth elvtárs és a vasutasok visszafelé siettek, hogy a szükséges intézkedéseket megtegyék.

„A buzgárokat azonnal homokzsákokkal elzárni!” „A gátra kettős ügyeletet rendelni!” „Egyik a telefont őrzi!” „Őrházat a gátra! Telefont!” — folytak össze a határozott utasítások.

Az országúton alig hogy elköszöntek egymástól, személygépkocsikon robogtak tovább.

Egy óra múlva Cinkotáról ötméteres, két collos deszkákkal, gumicsizmákkal, zsákokkal megrakott teherautó érkezett. Budakalászról pedig harminc pályafenntartási munkással befutott a munkavonat.

A Barát patak mellett szerényen húzódott meg a zsilip, kis pont volt ez az ország vízzel lepett területei között. Most mégis ezt méregette minden szem.

A pályamunkások zúzott köveket csákányoztak és villáztak ki a sínek betonágyai alól. Zengett a táj, rezgett a levegő, a Barát patakon zizegtek a lombok.

— Valaki sír? — szólalt meg az egyik pályamunkás, de tovább verte a köveket. — Valaki sír! — mondta határozottan egy kis idő múlva. — Ki sír?! — követelte a választ.

A pályamunkások megszokták a csákányok, ásók, kövek zaját. Ebből a zajból lépett ki a sírás.

Egy ember aznap elhunyt nővérét siratta.

Öry István forgalmi főosztályvezető a megbontott vágány előtt ötven méternyire állt és a Szentendre felől érkező szerelvényt várta. Alighogy ez feltűnt a távolból, szikár alakja előrenyúlt, karja messze bele a tájba. Keze lebegett, táncolt, ringott a levegőben. Ezeket a mozdulatokat csak vasutasok értik. Mozdonyvezetőknek, kerekeknek szól. „Lassíts! Lassíts!” — könyörgők, parancsolók is ezek a mozdulatok.

Már üzentek a sínek. A hang kőágyakon át zengett az ázott föld mélyében.

A pályamunkások félrehúzódtak, és a szerelvény lassítva úszott a zúzott kövektől meglopott sínek felé.

Őry a távolból látta, hogy a pályamunkások visszahúzódtak a zsilip falai közé. Kopogtak a csákányok, koppantak a kitagadott kövek.

A szerelvény szerencsésen átért a levegőben álló sínen.

A Budapestet védő gát körül, mint aratásban a kévék, sokasodtak a homokzsákok. Alig egy órája háromszáz üres zsákkal teherautó indult a szentendrei papírgyárba, ahonnan homokkal megtelt zsákokkal tértek vissza.

Az egyik sín párnál Kása Emil pályamérnök, a másiknál de Rivo Miklós főmérnök vezette a munkát.

Sötét felhőgomolyagok röppentek szét a Barát patak fölött, Budapest felé kéklőn tágult az ég. Kisütött a nap, és a betonfalak közé szorult, bőrig ázott munkásokat sűrű pára vonta körül.

Fent a töltésen egy őrház szürke deszkafalait illesztették össze. Távolból motorzúgás hallatszott, súrlódtak a teherautó kerekei, hányták-szórták az iszapos földet. Később, amikor a zsiliptől Budapest felé száz méternyire és Szentendre felé ugyancsak száz méternyire leverték a lassítást parancsoló jelzőtáblát, a motorzúgás még mindig hallatszott.

— Elakadt a teherautótok! — kiáltotta az árvízvédelmi mérnök és az agyagdomb mellől a zsiliphez törtetett. — Kérlek, szólj az országúton álló rádiós kocsi kezelőjének, hogy a Fővárosi Árvízvédelmi Központtól kérjen vontató járművet.

Az emberekről áradó sűrű párából emelkedett ki de Rivo Miklós, csákányát a betonfalnak támasztva kihúzta magát, arcáról patakokban folyt a veríték.

— Elakadt? — mondta mosolyogva és elindult a mezőn át fel az országútra.

A deszkákon surrogtak a fűrészek, a csákányokkal lazított köveket villákkal szórták el. Egyre hosszabbodott a talaját vesztett sín, mélyült az üreg, a betonfal megmutatta a földbe, kövek közé ágyazott talapzatát.

Őry sötétkéék ruhás alakja húzott át a hanyatló nap fényénél, a vágányok mentén sietett előre. Hiába tűzték le a lassítást jelző táblát, keze gyengéd imbolygásával várta a szerelvényeket. — Vonat! Vigyázat! — kiáltott a munkába merült emberekre.

Dománovszky Endre 65

Dománovszky Endre műve

Minél előbbre haladtak, annál nagyobb volt a veszély. A hossz-sínből körülbelül egy méternyi állt már a levegőben, amikor a kiszabott pallókat a zsilip falaihoz illesztették és ezekből szinte egy-egy hatalmas kazetát képeztek ki.

Alkonyodott, feketéllett a megáradt Barát patak, mezőn a talajvíz. A munkájukba görnyedt emberekről elszőkött a nap melege, ázott ruhájuk nem párolgott már.

Egy kis idő múlva akkumulátoros lámpa világító fénye hullott szét. Behatolt a zsilip falai közé, ragyogtatta a síneket. Az emberek hátára, kezére.

Több mint két órája folyt a megfeszített munka, hogy a további áradás esetén Budapest védelmét előkészítsék.

Messziről ismét erős motorberregés hallatszott. A Fővárosi Árvízvédelmi Központ vontató járműve az elakadt teherautót ragadta ki a sárból. Fent a gáton álló őrházban megszólalt az alig néhány perce felszerelt telefon, a vízügyi mérnök ellenőriztette a vonalat.

Két ember kézi saroglyára lapátolt agyaggal megkerülte a zsilip falait és a sínek mentén az üregbe borította. Csak pillanatokig sárgállott ott a dombocska, de ezalatt ismét felsírt valaki, majd eltompult a hang, a zúzott kövek helyére döngölték, verték a sínek agyagágyait. Az emberek körül riadt szűnyograjok zizegtek.

Alig három órával a munkakezdet után Kása Emil pályamérnök, Kajtár főpályamester, de Rivo Miklós főmérnök a vízügyi hatóság mérnökével a befejezett munkát ellenőrizték.

— Hetvenezer utas előtt vágtuk volna el a síneket? — nézett körül Őry szeretett vonalán. . . — Talán nem kerül sor a zsilip lezárására.

Szerszámok koppantak, pengtek a megviselt lapátok, csákányok a beérkezett munkavonat mélyére. Fent a zsilip közelébe épített őrháznál két ember állt. A telefonügyeletes és a gátellenőr. Ezen az éjszakán még hárman járták körül a gátat, minden kis vízbuggyanásra ügyelve.

A munkavonat átrobogott a villanyfényes síneken, de a munkások közül valaki gyalogosan vágott neki, vitte a bánatát át a mezőn.

Így történt, hogy a veszély elmúltáig agyagágyakon fekvő síneken zavartalanul roboghattak át a Helyiérdekű Vasút szerelvényei 1965 júniusában.

Árvíz az üzemben

Hétfő. 1965. június 14.

Ezen a napon is úgy indult minden, mint máskor.

A dolgozók a szokott időben érkeznek munkába. Ahogy máskor, most is vannak korán jövők és későn jövők. Az öltözőben most is különböző témákról beszélgetnek, mint mindig: politizálnak, megbeszélik az előző nap sporteseményeit, a bérekkel kapcsolatos problémákat, viccelődnek. Emlegetik az árvizet is. Nem ijedten, nem rémülten, csak éppen beszélnek róla.

A munka is a szokott módon kezdődik. Szokatlan csak a magas vízállás és az, hogy az üzem vezető dolgozói szinte valamennyien már 6 órakor benn vannak s az igazgató szobájában gyülekeznek. A megbeszélésen csak egyetlen téma szerepel. Az ár veszélyezteti az üzemet.

Nem egyszerű megbeszélés ez. Haditanács, ahol az igazgató tájékoztatja a megjelenteket a kialakult súlyos helyzetről, felvázolja a várható következményeket, s elmondja a védekezéssel kapcsolatos elképzeléseit.

A hozzászólók csak a legszükségesebbet, a leglényegesebbeket mondják el. Itt most cselekedni kell. Lélekben már ki-ki az üzemben, a maga posztján érzi magát.

Rövidesen megszületik a döntés.

Az üzemet minden erő felhasználásával meg kell védeni a lehetőségekhez képest az ártól. Ha a víz előnti az üzemet, az — az anyagi károk mellett — óriási kiesést jelent a termelésből.

Intézkedtek, hogy a csak a legszükségesebb létszám dolgozzon termelő munkán, mindenki más — az alkalmazotti dolgozók is — a védekezési munkát végezze.

Gátakat kell készíteni, a meglevő gátakat erősíteni kell. Gépkocsik kellenek. Agyagot kell szállítani az üzembe. Segítséget kell kérni a tanács-

tól, a hajózástól. Szivattyúkra, csónakokra, szerszámokra van szükség. És az üzem dolgozói átérezve felelősségteljes feladatukat, hozzáfognak a munkához.

Nincs szükség noszogatásra, utasításokra. Most elég a feladatok felvázolása.

Senkinek sem jut eszébe, hogy az agyag lapátolása nem a szakmunkás feladata, s hogy a raktárakból az anyagok elszállítása nem mérnöki vagy munkaügyi munka. A jelszó: menteni mindent, ami menthető. A víz óráról órára emelkedik. Már majdnem átbukik a partfal tetején. Több helyen a csatornákból tör fel. Talajvizet is észlelnek. Néhány óra alatt a műhelycsarnok és a partfal közötti rész víz alatt áll. Csak a gátak óvják az üzemet, hogy a víz a műhelyekbe és az udvarra ne zúduljon.

Közben folyik a mentés. A gépekről leszerelik a villanymotorokat. Most már nem vitás, hogy az üzem előbb-utóbb víz alá kerül.

De amíg lehet, védeni kell az üzemet, hogy az elöntést néhány órával kitoljuk, s addig is menthessük anyagainkat, értékeinket.

Önként jelentkezők közül választjuk ki azt az 50 embert, aki az árvíz idején őrzi az üzemet és tovább folytatja a mentési munkálatokat.

14.00 óra van.

Az első műszak dolgozói fáradtan mennek haza. A második műszak dolgozói, s az 50 kijelölt ember folytatja a védekezést, a mentést.

A gátak még állják a vizet.

17.00 óra.

A víz észrevehetően emelkedik.

Itt az üzemben még nincs különösebb baj. A feltörő vizet szivattyúkkal távolítják el.

De vajon hogyan birkóznak meg az árral szomszédunkban, a Folyam-örségnél?

Óreink kapcsolatot tartanak a Folyam-örséggel, s jelzik, ha segítségre van szükségük, vagy ha gátszakadás történik.

Tízpercenként jönnek a Folyam-örségtől a jelentések:

A víz szintje a műhelyek szintje fölött kb. 1 méterrel van. Már csak a nyúlgátak tartják a vizet. Nem remélik, hogy sokáig tartani tudják ezt a hatalmas víztömeget.

18.45 óra.

Folyik a védekezés, mindkét területen.

Hirtelen kiáltás hallatszik.

Jön a víz, átszakította a gátat a Folyamőrségnél! Ezek szerint most hátulról támad az ár.

A vészajtósló hír nem dermeszt meg senkit, mindenki felkészült a veszélyre. Nincs kétségbeesés, csak elszántság. Meg kell próbálni elállni a víz útját! Útját állni ennek a hatalmas áradatnak? Vajon lehet-e?

Minden esetre meg kell próbálni.

És az ár áttörve a gátat, átömölve a Folyamőrség épületein, kizúdult az útra, ott hömpölygött kétméteres falként. A víz megtalál minden rést, betör az üzembe, a műhelyekbe, a raktárakba, az irodákba, mindenhová.

22.30 óra.

Úgy látszik, hiába volt a lelkiismeretes, becsületes munka. Az árvíz — ha ideiglenesen is — erősebbnek bizonyult. Üzemünket elöntötte az ár.

80—150 cm-es víz borítja az üzemet.

Az élet azonban nem áll meg.

Itt az üzemben is folytatni kell a munkát. Sötét van, a villany kialudt.

Meg kell vizsgálni az üzem különböző részeit: hol, milyen pusztítást okozott a bezúduló víztömeg, hol kell anyagokat, értékeket menteni.

Megindulnak a csónakok az üzembe, a műhelybe, raktárakba, hogy zseb-lámpák fénye mellett ellenőrizzék az épületeket és mentsék a vízben maradt értékeket.

A dolgozók derékig érő vízbe gázolva megkezdik az anyagok biztonságba helyezését.

Csöndben, hangtalanul dolgoznak az emberek. Panasz, zokszó sehol. Amikor fázni kezdenek és az izmok dermedni, újabb, friss erők szállnak a vízbe, hogy folytassák, amit társaik abbahagytak. A víz pedig tovább emelkedik.

1965. június 15, kedd.

Az éjszaka félelmetes volt. Reggel megdöbbentő kép tárul az üzem dolgozói elé. A látvány újabb tettekre sarkallja a dolgozókat.

Megszervezik az üzem őrzését. Megbeszélik, hogyan lehetne a várható károkat tovább csökkenteni.

Az üzemigazgatósághoz tartozó telepeken sok a munka. A dolgozók elhelyezéséről is gondoskodni fognak. Át kell tehát helyezni annyi dolgozót a telepekre, amennyit csak foglalkoztatni tudnak. A Kikötő üzemigazgatósága is átveszi szakmunkásaink egy részét.

A telepen kevés az anyag. Az újpesti telepről kell a vidéki telepekre szállítani. A vízből kiszedett anyagot csónakkal, komppal kell eljuttatni az öböl túlsó oldalára, ahol daruk és más emelőberendezések hiányában kézi erővel rakják dolgozóink a gépkocsikra.

És június 21-től 30-ig 100—250 dolgozó végez produktív munkát.

A vezetők zöme a legnehezebb helyeken volt. Irányítottak, intézkedtek és ha szükség volt rá, maguk is megfogták a lapát nyelét. Közben gondoskodtak, a dolgozók bérének kifizetéséről, szervezték az árvíz lebonyolítása utáni munkákat és végezték a legsürgősebb napi feladatokat.

Június 21-e után megkezdődik a lassú apadás. Előtérbe kerül az üzem mielőbbi víztelenítése, a helyreállítási munka megindítása.

Első lépésként a hajóácsok járót építenek a hídfeljárótól az irodaépületekig.

Minden nap több és több dolgozót rendelnek be az üzembe. Szivattyúmotorok zajától hangos az egész üzem. És fogy a víz az üzem területén, míg végül már csak a mélyebben fekvő helyeken található.

Iszap, piszok, rozsdá a víz nyomán. Villany nincs. A földkábelek mind eláztak.

Megkezdődik az irodák, műhelyek takarítása, fertőtlenítése, a kábelek kicserélése.

VI. 30-án az üzem teljes létszámmal megkezdí a munkát.

Az élet kezd visszatérni rendes kerékvágásába.

Néhány számadat a károkról:

Az árvízvédelmi és helyreállítási munkák, valamint az üzem kényszerű leállása miatt július 5-ig mintegy 24 000 óra esett ki a termelésből. Ez termelési értékre átszámítva 1 millió Ft-nak felel meg. Ezenkívül 2—2,5 millió forintba tehető az egyéb anyagi kár. Nagy, de nem behozhatatlan.

Nehéz három hét van mögöttünk.

Az üzemben az árvízre ma már csak néhány szivattyú zaja, a száradó homokzsákok és nyúlgátak emlékeztetnek.

A dolgozók a szokott időben érkeznek a munkába. Ahogy máskor, most is vannak korán jövők és későn jövők. Az öltözőben most is, mint mindig, különböző témákról beszélgetnek: politizálnak, megbeszélik az előző nap sporteseményeit, a bérekkel kapcsolatos problémákat, viccelődnek...

Minden megy tovább a maga útján, s az üzem ki fogja heverni az árvíz okozta pusztítást. Az ember most is diadalmaskodni fog.

Száz nap hősei

A jeges ár idején, 1956-ban lenn voltam Baján. Bejártam a Mohács-szigetet, amikor autónkba már be-becsapott a szennyes víz, jártam a beomlani készülő gátakon, menekülésre biztattam a Mohács-sziget akkor még szétszórt tanyáin vívódó embereket, megrendülten álltam a borotvaéles, egymásra torlódo jégtáblák fölött. E magyarföldi grönlandi tájon a tél, a hó, a jég és az áradat a szerencsétlenség szörnyű harmóniájába olvadt. Az ellene való harc kétségbeesett nekiszegülés volt. Akkor a táj balladai komorsággal vette körül az ár ellen küzdő katonákat, parasztokat, munkásokat és gátőröket. Mohács-sziget akkor még szétszórt tanyavilág volt. Csebe, Boóg, Barátokméhese, Riha, Alsólög, Újfok, Balázsszállás, Sárhát — egymástól elszakított, külön-külön vívódó tanyarészek. A legnagyobb, Homorud és Sárhát is csak kétszáz házat számlált. . . Akkor az okozta a szerencsétlenséget, hogy senki sem hitt a szónak. Minden parancs és riasztás ellenére 4000 ember maradt a szigeten. Négyezer embert kellett vályogházak és boglyák tetejéről megmenteni, Felsőlögön, Telekdülön még az asszonyok és a gyermekek is ott rekedtek.

Az akkori szerencsétlenség nagy változásokat szült. Az emberek megelégték a szétszórtságot. Homorud község lett, és Dunafalva is megváltozott. Villanyvilágítás, közművesítés javította a mohácsszigetiek életét. Új utak épültek. A jeges ár emlékét is őrizték, úgyhogy most gyors és fegyelmezett kiürítés segítette a szigetieket. A nagyobb összetartás meg hozta gyümölcsét. Idejében megmenekült a nép.

Akkor az áradat a táj és a sors drámai háttérében folyt — most a ragyogó nyár furcsa és forró fényözönében. Mert az esős, dermesztő napok után most rekkenő a hőség.

Mohácstól délre — közel a jugoszláv határhoz — 8—10 kilométer szélesnek tűnik a Duna, és bizonytal van is annyi. Egy lágy hajlatban szinte

tengerré szélesedik, egész az ártéri töltésig. A nyárfaerdők másfél kilométeres sávban félkoronáig a vízben áznak, a tetejük mint óriási, furcsa bozót mered ki a vízből. A szélső töltéseket csak csónakokkal, rocsókkal lehet megközelíteni. A víz lassan, lomhán, mégis valami legyőzhetetlen erővel hömpölyög. A színe se zöld, se szürke, se sárga — erről csak az áradat juthat eszünkbe. És túl a töltésen megdöbben a fák, bokrok és földek buja zöldje, a féktelen vegetáció; és a nap józan, egyenletes fényében még furcsább a gáton pöfögő kisvasút, amely békés napokon egy fatelepre szállítja a kitermelt nyárfát. Most zsíros, fekete földet szállítanak rajta, mert ennek a kisvasútnak a töltése alatt is felfakadt a buzgár. Frissen, ártalmatlanul, mint egy parányi, tiszta vizű forrás kezdte rombolását, aztán karvastagságú agyagos víz tört elő, sugara egyre szélesedett, ereje egyre nőtt, s ha homokzsákokkal és amivel csak lehet el nem fojtják, viszi a töltést, beveszi a falvakat... Pécsi katonák, tüzérek dolgoznak, küzdenek ezen a szakaszon. A töltés mögött új gátat emeltek a párás, fojtó levegőben, s lábukra zsákdarabokat csavarva hordták a buzgár köré a homokzsákokat. 12 órát dolgoztak már, jött a váltás, de a pécsi tüzérek még hat órát ráhúztak. Hány száz férfikar szegült itt szembe az árral, hány szív kalapált, vert sebesebben, s a lapokban csak annyi hely jut nekik — ennyi áldozat, hőstett és helytállás között —, hogy „Kölked közelében az 1/1-es gátórházhoz közel katonáink megfékezték a buzgárt...” Pörboly-Báta között pedig szinte percenként tört fel egy buzgár. Ki mérheti fel az áradattal megküzdő katonák, parasztok, munkások és mérnökök erőfeszítését, ki szabhatja ki a hősök érdemét? Csak a haza és a tettel önmagát jutalmazó hazaszeretet.

Egy autó közeledik Budakalászon a vasútsor felé. Megáll a Ságvári Endre utca sarkán. Közel már a víz. A rohanó szolgálati autók, a kövekkel rakott teherkocsik is ezt bizonyítják. A közeledő Volgán is piros betűs felirat: „Árvízvédelem”. Pedig újságírók ülnek benne, riportra mennek a Duna-kanyarba. Megállnak egy útszéli ház előtt. Az egyik fiatal riporter bemegy a magányos házba, a másik várakozik az autó mellett. Két kisgyerek — 7—8 évesek lehetnek — áll az út mellett, egy fa alatt. Testvérek; egyforma fekete klott-gatya van rajtuk. Szőkéék, kék a szemük, barnára sülték a forró napon. A nagyobbik előbbre lép, és szorongva megszólal:

— Bácsi kérem, kitelepíteni tetszett jönni minket?

Az újságíró felel:

— Nem, kisfiam.

— Biztos? Mert mi nagyon féltünk, hogy idáig is eljön a víz.
— Ne féljeteK, nem jön! — hangzik a biztatás.
— Biztos, hogy nem jön ide?
— Biztos, megmérték a mérnökök. — A két gyerek szorongó kis arca felderül. Most már a kisebbik is megszólal:
— Ezt megmondhatjuk az anyukánknak is?
— Igen. Nyugodtan megmondhatjátok — szól közbe a gépkocsivezető.
A két gyerek egymásra néz, és már futnak is a ház felé . . .

Hány gyermek szorongása töltötte be Győrben, a vasi falvakban, Baján és Mohács-szigeten a fekete vagy csillagos, de az áradat közelgő zúgását visszhangzó éjszakákat? Hányan néztek ki a falusi házak ablakain és lesték az elháríthatatlannak hitt végzetet? A munka és az összetartás győzte le a fenyegető vést, és őrizte a szorongó gyermekek álmait.

Könnyen és könnyelműen általánosít az ember. „Huligánok!” — mondják a fiatalokra, s egy egész tanuló, munkás nemzedéket bélyegeznek meg, felületes ítéletükkel. Pedig a kiskatonák lelkesedése magasította a gátat, fiatalok őrizték meg Baját és Mohácsot, Győrt és Komáromot. Fiatalok: katonák és technikumi hallgatók, parasztfiúk és munkásgyerekek. Itt vannak a vasi ifjak. Sztaracsek István, a körmendi Ifjú Gárda téesz tagja. Sok családot mentett ki a házakat ostromló vízből. S amikor meghallotta, hogy a Vörös Csillag téesz állatai veszélyben vannak, beúszott az istállóba, elvágta a vaduló állatok tartóköteleit, és kiszabadította a fulladozó lovakat. Vagy itt van a körmendi mezőgazdasági technikum két diákja: Szabó András és Molnár József. Április 22-én a tomboló áradatban mentették ki az állatokat, de a rájuk zúduló víz a zajló, megdagadt Rábába sodorta őket. Reggel mentették ki mindkettőjüket a helikopterek. S itt van Varga József, aki a szombathelyi árvíz napjaiban mentett ki egész családokat az elöntött házakból. És még százan és százan . . . Ki tudja számba venni a névtelen hősoKket, a szótlán érdemeket?

A Duna magyar szakaszán szilárd maradt a gát. Nem a homokzsákok, az uszályszámra egymásra hordott kövek és az ezrével levert pátrialemek óvták meg hazánkat a nagyobb csapástól, hanem a megfeszített munka, a közös akarattá ötvöződött erő, amely a lehetetlenen kívül mindent legyőzött. Ezt az együttérzést kell felszítanunk az újjáépítés napjaira is!

Az árvízvédelem főhadiszállásán

Mindenkinek más az árvíz.

A lexikonszerzőnek hidrológiai fogalom: „Vízfolyások völgyében a szélsőségesen nagy esőzés vagy olvadás hatására lezúduló vagy jégzajlás következtében feltorlódó igen nagy árhullám, amely rendszerint kilép a mederből. Ha árvédelmi töltés nincs, az árvíz nagy területeket önt el, ha azonban már vannak töltések, akkor csak a közöttük levő földsávot, az úgynevezett hullámteret árasztja el.”

Az újságot olvasó, rádiót hallgató, televízióra figyelő millióknak: aggodás.

Az országos árvízvédelem embereinek: készültség, kötelesség, élet- és értékmentő tevékenység.

A főhadiszállás Budapesten van. A vezérkar az Alkotmány utcai székházban dolgozik. A Vízügyi Főigazgatóság vezetője mellett 20–25 szakember vigyáz, ügyel, utasít, dönt, közvetít, továbbít, s kér — mikor mi kell — segítséget. A szolgálat huszonnégy órás, szünet nélkül, éjjel-nappal tart. Telefonon, távirón, telexen érkeznek a jelentések az ország tizenkét vízügyi igazgatóságától, az árvízvédelmi központokból, és a három önállóan védekező városból: Győrből, Esztergomból, Budapestről.

Innen szabályozták a hajók útját is, korlátoztak, zárlatot rendeltek el, a személy- és a teherforgalmat leállították, hosszú ideig csak az árvédelemhez fontos anyagot volt szabad szállítani. Itt rendelkeztek a szakemberek beosztásáról: megszabták a váltás időpontját, pihenést parancsoltak, s az irodai asztalok mellől is küldtek mérnököket, technikusokat a víz mellé. Percre pontosan ismerték és ismerik a környező államok árvízvédelmi helyzetét. Mikor a Lajta gátja átszakadt, az osztrákokat azonnal kérték, tegyenek meg mindent, nehogy a víz átzúduljon Magyarországra. A baráti Csehszlovákiát több alkalommal is kisegítették, órákon belül küldtek követ,

katonát. A jugoszláv szomszédok is kaptak kérésre acél-száfallemezeket és szádfelverő berendezést a veszélybe került Vukovárra, Noviszádra. A szolnoki különleges árvédelmi osztag százhusz emberét a déli határon túlra vezényelték. A magyar árvízvédelmi kormánybiztos személyesen is találkozott csehszlovák és jugoszláv kollégáival Bratislavában, illetőleg Noviszádon.

A különböző hatóságok összekötői a fővárosi központban teljesítettek szolgálatot. Jól dolgoztak. A Honvédelmi Minisztérium összekötő tisztje érintkezett az illetékes katonai parancsnoksággal, és a kért alakulatok a megadott helyeken időben ott voltak. A tanácsi szervek összekötője gondoskodott az elrendelt kitelepítések zökkenőmentes lebonyolításáról, az elköltöztetett lakosságot mindenütt szállás, meleg étel, tisztaság fogadta. Az Építésügyi Minisztérium diszpécserre törődött a különböző építési munkagépek helyszínre szállításával, átirányításával. A Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium megbízottja teherautókat, dőmpereket küldetett, és rendszeresen, naponta többször is közölte az utak helyzetét.

A vízügyi igazgatóságok védvonalainak távbeszélő hálózata a posta vonalától független, a gátörök közvetlen kapcsolatot tartottak és tartanak az egyes védelmi központokkal és az igazgatóságokkal. Külön URH-adó is működik — a Hármashatárhegyen veszik 37 helyről a távmondatokat a lánc egy-egy pontjáról: a víz mentéről, töltésről, riadóautókról.

Az árvízvédelmi kormánybiztos elnökletével minden este megbeszélték a teendőket. A Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet speciális előrejelzésein kívül figyelembe vették a következő huszonnégy órára várható vízszintemelkedést, -csökkenést s a környező államok folyóinak vízállásait. Értékeltek a legutóbbi huszonnégy óra alatt lehullott csapadékmennyiséget is. A mindenkori hidrometeorológiai tájékoztatás alapja a legújabb, két-óránként jelentett vízállás. (A vízállás mérése nem a fenéktől a vízszintig történik, hanem az egyes vízmércékre megállapított „0” ponttól kiindulva. Budapesten a Vigadó téri vízmércén a 0-pont 95,65 métert jelent az Adriai tenger szintje felett. A mederfenék mérési alapnak azért nem alkalmas, mert az évenként, sőt évszakonként változik. A fővárosi 0-pontot még a múlt században, rendkívül kis vízállásnál állapították meg.)

Az értékelés egyik alapja az időjárás előzetes előrejelzése is. A nagyközönség nem tudja: honnan, hányan és kik jelentenek a Meteorológiai Intézetnek, és egyáltalán: hogyan készül a jelentés?

Az európai nagy körzetből háromóránként, a szomszédos országokból

óránként jön az információ. Nappal és éjszaka egyaránt megszakítás nélkül. Az adatok a hazai állomásokon kívül 500 helyről érkeznek. Telexen veszik, milyen az idő Grönlandtól Kairóig, az Uraltól az Azori-szigetekig. (Ugyanakkor a magyarok is közlik a partnerekkel a hazai időjárás helyzetét.) A kapott szöveget fordítani nem kell, a meteorológia nyelve, az észlelő kód — nemzetközi számkulcs. Az eső jele: 61, a zivataré 95, 96, 97, 98, a napsütés a felhő mennyiségétől függően 4, 3, 2, 1 és nulla. A szél: az északié 36, a délié 18, a keletié 9, a nyugatié 27. S hasonló módon közlik a budai meteorológusokkal kartársaik a világ minden tájáról a ködöt, a felhőzet mennyiségét, magasságát, a szél irányát, sebességét. A Kitaibel Pál utcában van esőműszer, csapadékgyűjtő. Pestlőrincen az obszervatórium tudósai rádiószondával vizsgálják a magaslégköri hőmérsékletet, a széljárást, a nedvességet. Valamennyi kapott tényt, következtetésre érdemes észlelt jelenséget percnyi pontossággal összegyűjtenek. Ezután kerül sor az összehasonlításra, a következtetésre: a prognózisra. A feldolgozás ideje: másfél óra. Ennyi idő alatt készül Budapesten a Meteorológiai Intézetben az árvízvédelmi tervekhez is nélkülözhetetlen időjárási térkép.

A vízügyi igazgatóságok beszámoló jelentései a megtett intézkedésekről és a rendkívüli eseményekről tájékoztatnak. A Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet napi vízjárási térképe pedig távirati közlések alapján jelzi a naponkénti és a várható vízmagasságokat. A rajzon a készítőik feltüntetik a Közép-Duna medencéjének országhatáron kívül eső folyószakaszaira, vízfolyásaira vonatkozó adatokat is. A mindenkori vízállást a vízjáték arányában, százalékban fejezik ki. A vízjáték: az egyes mércéken észlelt legnagyobb és legkisebb vízállások közti különbség, a meder és a hullámtéri viszonyok változásának megfelelően száz részre osztva. A térképen a folyók vízállását a folyó mentén húzott fekete vonalak száma fejezi ki. Minden egyes fekete vonal a vízjáték 10 százalékának megfelelő vízállás. Egy vonal — igen alacsony víz, tíz vonal — a legnagyobbat megközelítő árvíz. Az egy-két vonallal jelölt, 20 százaléknál kisebb vizet általában igen alacsonynak, a 40—60 százalékost közepesnek, a 60—80 százalékost magasnak, a 80—100 százalékost igen magasnak mondják. A víz a vízjáték 60 százalékát meghaladó magasságnál kezd a mederből kilépni. Az ennél magasabb vízállásnál rendelik el rendszerint a töltések védelmét. Az árvízvédelmi készültség foka — első-, másod-, illetőleg harmadfok — mindig a víz magasságától függ. 1965 a magas vizek eszejeje.

Emelkedett — hosszabb-rövidebb ideig — a Tisza, a Tur, a Szamos, a Kraszna, a Zagyva, a Körösök, a Berettyó, a Maros, a Tarna, szintje, de áradt a Dráva, a Rába, a Répce, a Marcal, a Lajta, az Ipoly és a Pinka is.

És a veszély folyama több hónapon át, március 23-tól a Duna.

Vízmagassága Magyarországon az idén minden eddigit felülmúlt. (Az árvíz makacssága-tartóssága úgyszintén.) Európa második legnagyobb, hazánkban áthömpölygő folyója másodpercenként hétezer köbméter vizet hozott, naponta 600 millió köbmétert. Ismeretes: a Duna magyar szakaszának hossza 417 kilométer; kevesebben tudják: a folyó két partján összesen 610 kilométer a töltés. Óv 600 ezer katasztrális holdnyi területet, a városok, falvak sorát. Hazánkban összesen 23 ezer négyzetkilométer terület ármentesített. A 2860 kilométer hosszú Dunáról még annyit: vízgyűjtő területe nem kevesebb, mint 817 ezer négyzetkilométer.

A természeti csapás elhárításához az országban felhasználtak — a többi között 40 ezer tonna terméskövet (a dunabogdányi kőbányában fejtik, robbantják), 36 ezer acél szádpallót, 4,2 millió homok (földes)-zsákot stb. A feladatok megoldását segítette 1200 tehergépkocsi és dömpér, 350 földmunkagép, 150 különböző vízi jármű, ponton, uszály, komp, 10 ezer kg műanyagfólia.

És helytállt 40 ezer ember . . .

*

Mindenkinek más az árvíz.

A víz mellett élő embereknek kár, szerencsétlenség.

Az államnak gond.

A gátakon, töltéseken dolgozó katonáknak, munkásöröknek, könnyűbúvároknak, civileknek veszélyes, áldozatkész küzdelem.

A vízvédelem gárdájának az ország színe előtt végzett és becsülettel végrehajtott nehéz feladat.

Tisztelet e munkának!

Hősök a Duna gátján

Először járom itten Baja környékén, de inkább Mohácstól lefelé a Duna árvízvédelmi vonalát, és nem tehetek róla, hogy minduntalan az egymást követő, s az elődök által soha meg nem tagadott sorozatos szabadságharcok jutnak az eszembe. A nemzeti lét vagy nemlét kérdése robbantotta ki minden időben a régi szabadságharcainkat, s most is a mindennapok létezése, a holnapi és holnaputáni kenyér és családi hajlék biztosítása vagy nem biztosítása dől most itten el ezeken a gátakon jobbra vagy balra. A Duna gátjain félelmesen azonos feladat ez mostan a magyar nép aprajának és nagyjának egyaránt. Ha nincs házfedél, akkor nincsen otthon, és nincsen kenyér, és nincsen biztonságos holnap, ekkor pedig kibíratatlan a szegénység. A régi harcokban is a férfiak ereje, java vívta soha meg nem alkuvó csatáit az elnyomó hatalmakkal szemben, és a mindenkori anyák és lányok tépést csináltak a sebekre és pogácsát sütöttek, és a lélek sírása és féltő szeretete kísérte el a férfiakat, bármerre jártak a hadak útján.

Azokban a harcokban összedőlt vagy felgyújtott családi házak romjai maradtak, és ó, be keserves és kegyetlen dolog, hogy itt is ugyanaz. Itt is, amott is elhagyott családi hajlékok a gátak hosszán, s a víz a küszöböt nyaldossa vagy az ablakot mossa, és egy macska próbál továbbjutni letört faágról faágra, hallgatag csendes jércék toporognak a vízből kisilámló kis dombocska hajlatán, felszaladt a kútból a veder, de amott nini! végképpen kidőlt a kútágas. De a népes, nyár eleji virágzástól tündöklő ragyogásban mindez csak elszórt jelenség. Mert hiszen nem árvíz van itt. Hanem formálisan, és nemcsak a tudatban, akaratban, értelemben fészkelő harc vívja itten nagy, vagy-vagyra menő ádáz csatáját a szinte lehetlenséggel, az emberi öntudat és a lélek és a vizeknél is bővebben áradó hit az emberi, családi és nemzeti győzelemben.

Katonák, civilek, karhatalmisták, fiatalok, vének, munkások, mérnökök, gátőrök, egyszerűen mintha az egész magyar nép legjava embereiben képviselve volna itten. Én, ha tehetek róla, ha nem, nagyon érzékenyen megyek a gáton lefelé, mindig csak lefelé, és egyre határozottabban érzem, hogy az a sok nyüzsgő, mozgó, terhet cipelő, munkálkodó ember az egész magyar nép. Itt van a népnek legjava, ereje, tehetsége, hite. Aki itt harcol most evvel a vészes és fenyegető veszedelemmel, az nem magáért, hanem minden élőkért és eljövendőkéért vívja most itten a harcát.

Dömperek, teherautók, vontatók, lánctalpasok, zetorok, biciklik, motorbiciklik és dzsipek jönnek, mennek; tökéletesen gépesített technikájú ütközet ez itten. Percről percre, estéről reggelre, homokzsákok milliói telnek meg földdel a napfényben éppen úgy, mint az éjszakai, mint a hajnali órákon. Helikopter és bűvár és ultrarövid vevő és leadó jelzi, hogy itt meg ott meg amott kibuggyan a víz a gát alján, vagy hogy átal csapott a hullám a tetején. Alján? Tetején?

Az aljára azonnal telt zsákok tízei, százai, ezrei rakódnak, s van itten olyan éjszaka, hogy több ezer köbméter kő hull a buzgárra, s úgy betemeti rövid órák alatt, hogy többé meg sem nyikkan. Csepp, bugyborék ki nem bukkan, hiába ugrálsz a köveken vagy a zsákokon.

A dicsőséges hősi tettek nemcsak itt zajlanak le a tengerré duzzadt félelmes Duna két gátján, hanem lenyúlnak egészen a kőbányáig, s a talaj hajlati törvényei szerint dömperral, Zetorral töltendő kisebb védgátakig. Vannak faluk, falurészek, amelyeket már körülvettek vagy hamarosan körülvesznek ezek a gátak, amelyeket lokalizációs gátaknak hívnak. Szép szó, régen hallottam, a Sebes-Körös gyermekkorombeli áradása idején röpködtek körül engem ilyenféle szavak.

Pesti fiatal sofőr vezeti a dzsipet, amelyen én is ülök, a gátak tetején, vagyis a hadszíntér kellős közepén. Megyünk lefelé. Mellette ülök, s ahogy ezek a fiatalemberek itten gépkocsit vezetnek, kormányt kezelnek, közben egyik kezükben tartják percekig az ultrakagylót, mert a védelmi központ utasítja valamire, vagy valamit kérdez tőle. Járművek sokasága jön, megyen üresen, megrakodva, és három hónap óta tart már ez, és egyetlenegy komolyabb összetűzés, karambol, szerencsétlenség még nem történt. Igen, ilyen itt a pesti fiatal sofőr!

Meg olyan, hogy széltére köszön karlendítéssel itt is, amott is, mindenhol, mert nincsen olyan csapat vagy védelmi szakasz, ahol ne ismerne baráti és bajtársi alapon valakit. De ismeri a buzgárokat és vészes helye-

ket, mint a tenyerét, és amit itten elvégez, az nemcsak egyszerű dzsipek vagy másmilyen kocsik vezetése, hanem szerves és elválaszthatatlan része annak a szinte emberfeletti küzdelemnek, amit ezek a különböző csapatok, diákok, munkások, parasztok, katonák, karhatalmisták vívnak. S mint-ha csak a diadalmas élet ragyogna felettük, nem a nap.

Na de a sofőr. A pesti sofőr!

De nemcsak a sofőrökkel nem történt még itten komolyabb szerencsétlenség, hanem senkivel se. Hiszen itt Mohácsnál az egész árvédelmi harc-nak nincsen egyetlenegy halálos esettje! Holott ezrek és tízezrek néznek a minden pillanatban leszakadható tragédiával szembe.

A vészes áradás az Alpok olvadásaiból zúdult rá a mi hazánkra. S magá-val hozta mindazt a vészt, amit az elemek elvadult harca jelenthet ember és földrész számára. Se írott, se szóbeli emlékezés nem tud még ilyen nagy áradásról. S mégis győzünk. Még akkor is, ha nem tudnánk ily iszonyú ter-hes hónapok múltán tartani a gátakat. De tudjuk tartani. És mégis... következne a kérdés: miért tudjuk? Milyen jó lenne ezt röviden kifejezni, de bajos dolog ez nagyon. Azért próbáljuk meg.

Mindegy, hogy kicsoda, paraszt, katona, öreg gátőr, mérnök, őrnagy vagy karhatalmista, egyformán dobban a közös, nagy ügyért hősi szíve. Miért? Talán két nagyon mély érzelmi indulat miatt.

Egyik: csak ismételve mondhatom, hogy közös nagy ügyünk az évi ter-més, és falu és házak és városok; a másik: a jó közéleti és politikai élet termi most itten igen szép gyümölcsét.

Bent, a Vízügyi Főigazgatóság székházában minden este nyolc órakor kezdődik a vezetőség megbeszélése a holnapi tennivalókról, és kint, a déli védelmi szakaszon, ami ez idő szerint legvészesebb szakasza a védekezés-nek, felgyúlnak a százas villanyégők húsz kilométeres hosszan. Egészen le a jugoszláv határig.

És az emberek váltják egymást a kavargó áradásban a százas égők alatt. Csattog a dömper, ömlik a föld, huppan a zsák vagy koppan a kő. A páros járőrök mennek, mennek, az egyik fent a gáton, a másik lent a zsákokon vagy a zsákok alatt. Lassan mennek, zajtalanul, mint a járőrök az ütkö-zetek előtt, után vagy alatt, és fülük a vizek zsongó kavargásába hallgató-zik, talpuk a gát fűvét matatja, szemükben megcsillan egy új kis szivárgás, és halló és halló! — és bent a védőövezetben válaszolnak rá, és az éjszaká-ban dzsipek dübörögnek megint, katonák alarmíroznak, és kezdődik az ütközet újra.

Bajban látszik meg, hogy ki az igazi jó barát: a magyar—jugoszláv védekezés embereinek testvéri megértése, összedolgozása megható. Szívnek és léleknek mindenütt így kellene találkoznia a Duna völgyében, Európában, az egész világon. Sok mindenre gondolok én itten ezen a gáton, ebben a harcban, és alig bírom magamat megtartani, hogy hangos szóval ne sírjak, ne zokogjak. Hiszen íme, milyen szép az ember! És milyen nagyon jó és erős az ember! De nem lehetett itten nekem sírni. A sírás nem illik ebben a nagyon kemény, nagyon öntudatos és elszánt harcban, ide erő kell. Különben is a sírás a vénülő író magánügye ilyen nagy és szép munka közepette.

Hanem ami még írásba kívánczik, nagyon is túlnő az én egyéni érzelmeimen. Ez pedig a következő:

A diadalmas harc hőskölteményt vár, hogy ne csak múltón, de mindörökre rakódjon le ez a tett és erő és bátorság a magyar nép szívében.

Rakódjon le legalább úgy és annyira, mint annak idején a pesti árvíz hősi legendája, ódája, költeménye; írók, ez a kötelesség titeket vár!

S végül: gyere csak te is ki ide a gátra, közeli és távoli Európa! Lásd meg és tanuld meg, hogyan kell hinni, lenni, birokra kelni, és győzni az elemek legveszélyesebbjével! Hogyan kell harcolni mint fegyverrel az anyaggal, kővel, földdel, és hogyan kell tisztább, egyre tisztább lelkű embernek lenni nagy veszedelmekben.

Béni

Ferenczy Béni 1 9 6 5

Ferenczy Béni műve

Mohácsi csata a XX. században

Kegyetlen, viharos éjszaka volt. Egy lélekvesztőként táncoló rocsón tértünk haza a déli határról. A szennyes ár rohant, morajlott, villámok csapkodtak köröttünk; felhőszakadás zúdult alá. A boki erdőnél örvény dobálta, csavarta csónakunk; felkötöttük a parafamellényt. A villámfénynél láttam az öreg révész csontos arcát, azt hittem, fél. S egyszer csak azt mondta: „Ez még nem a mohácsi vész!” És a vízen járók lelki nyugalmaival két és fél órán át, míg a bédai szivattyútelepről a Cigányzátonyig vergődtünk, azt bizonygatta, hogy az ősei Tomory érsek zászlai alatt harcoltak a mohácsi csatában...

A mohácsi csata 1526-ban néhány óráig tartott és elesett 23 ezer magyar, odaveszett a király. 1965 július elején századik napja ötezer ember vívja az újkori mohácsi csatát. Napi 1,5 millióba kerül a küzdelem. S az ellenség lassan, kelletlenül, de meghátrál. A védők eddig bevetettek: hétszáz-ezer homokzsákot, 12 ezer tonna követ, hatezer pátrialemezt, 1500 négyzetméter fóliát; 120 óriás földgépet, 200 teherautót és dömpert; építettek négy új gátat, elfogtak száznál több buzgárt, elzártak sok ezer szivárgást, csurgást, megakadályoztak ki tudja hány szakadást, küzdöttek átázás, csuszamlás, repedés ellen; kitelepítettek nyolcezer embert, 170 lovat, 2400 szarvasmarhát, húszezer sertést, négyezer juhot; miközben összedőlt 35 ház, súlyosan megrongálódott 180; elhagyatott lett két és fél-ezer. A csata március 31-én hajnalban kezdődött, június 19-én 983 centiméteres vízálláskor volt a leghevesebb, s azóta gyilkos tusában lankad ereje.

Két héten át jártam a csatamezőt, figyeltem földön, vízről, levegőből; bolyongtam a buzgártépte szigeten, eldugott majorok sártengerében; virrasztottam gátőrökkel, holtfáradt vízügyiekkel; beszéltem robbantó katonákkal, szűnyogmarta uszálykormányosokkal, kubikosokkal, tábornokok-

kal, párttitkárokkal, tanácselnökökkel; láttam riadt menekülőket, vizet kérő betegeket, batyukat szorongató gyerekeket; találkoztam hősökkel és gyávákkal, veszélybe rohanókkal és közömbös fanyalgókkal; a tanulást keresőkkel, s a tanulástól félőkkel.

Egyszer meg kéne írni, mindent, mindnyájukat. Addig csak rapszódikus naplójegyzetek, apró tudósítások emlékeztetnek a csatára.

Mohács, június 22.

Minden idők legnagyobb nyári áradása ez: az 1954. évi 924 centiméteres maximumnál több mint fél méterrel magasabb víz feszíti, ostromolja, fúrja az átázott töltéseket. Mohács 1631 méter hosszú vasbeton védőfala, valamint a város és az országhatár közötti húsz kilométeres földtöltés mentén 85. napja tart a küzdelem. És holnapra — az előrejelzés szerint — 9,90—10 méteres vizet várnak.

A veszélyt jelző szirénák még nem szólaltak meg, vörös rakétát sem lőttek fel: a mohácsiak viszonylag nyugodtan aludtak. Az alsó utcák otthon maradt lakói készen állnak, hogy adott jelre a város magasabban fekvő részeire költözzenek. Az éjszaka a cölöpverő gépek nem nyugvó csattogása és a szivattyúk búgása hasította a csendet. Egy percig sem szünetelt a munka a töltéseken. Az ideiglenes villanyvezetékéről mintegy ezer lámpa, fényoszóró világította a töltést. A pécsi és a debreceni gépesített cölöpverő osztagok mellett itt küzdenek már a miskolciak s megérkeztek a budapesti árvíz-készenléti osztagok is. Szádfalazással erősítik a földtöltés legátázottabb szakaszait, homokzsákokkal, kővel terhelik a gát mögötti részt.

A városban már kora hajnalban megjelennek a locsolóautók, de a szokásostól eltérő küldetéssel. Ivóvizet szállítanak a lakosságnak, mert a kutak vize fertőzött. A Gólya utcai és a Fáskert utcai iskolák előtt reggel demizsonokkal várakoznak a kitelepítettek. A pécsi és komlói tartálykocsikat friss ivóvízzel vitte át a komp a mohácsi szigetre is. A központi konyhán ezer reggelit készítenek. A kiköltöztetettek napjában háromszor kapnak meleg ételt, a 800 árvízvédelmi munkásnak rocsón és kocsin hordják az ebédet. A 20 ezer mohácsi közül május 25-én a Viki-kertből telepítették át az első kilenc embert. A mai napig mintegy 1200 lakost helyeztek biztonságba. Majdnem mindannyian a veszélyeztetett földtöltés mögötti területen: az Alsó-Duna soron, a Halász, a Farkas, a Rét és a közeli utcákban laktak. Egyes házakat az iszapos utak, a talajvizes udvarok, a feltörő buzgárok miatt már csak lovaskocsival lehetett megközelíteni.

A komp nem tud kikötni eredeti helyén, salaktöltéssel, homokzsák-védelemmel ideiglenes átkelőhelyet létesítettek. A hajók hullámai sem rongálják a partot, parancsra horgonyt vetettek a folyam közepén. Csak a száraz földet szállító uszályok kapnak zöld jelzést. Az átázások méreteire jellemző, hogy a veszélyeztetett területekre 16—18 kilométerről, a Csele patak torkolatvidékéről szállítják uszályokon a földet, homokot.

Szúnyogok kínozzák az árvízi harcosokat, a lakosokat. Rajzásuk központja a Cigányzátony. Onnan özönlik el füstfelhőszerűen milliárdszámra a partmenti területeket. A vöröskeresztes asszonyok tarisznájába a szúnyogoktól védő kenőcs kerül. Az ostromlott város megnövekedett egészségügyi feladatainak jobb ellátására orvosok érkeznek Mohácsra. A KÖJÁL a kutak kilencven százalékát fertőzöttnek találta, de járvány nem fenyeget. A közös szálláshelyeken igen szigorú fertőtlenítési eljárásokat fogantatásnak.

A kikötőnél az utca közepéig ér a homokzsák-gyűrű. Óriás szivattyúk búgnak. URH-készülék adja-veszi a hírt: tartják még az állást. A vasbeton fallal párhuzamos utcaszakasz az ostromállapot képét mutatja. A támfal alatt átszivárog, mögötte felfakad a víz. Sárban, vízben áll a Somogyi Béla út, a Felszabadulás út. Egyes helyeken az úttesten át a házak udvaráig ér a szivárgás, a felfakadás. A kapualjakat homokzsákokkal barikádolták el. Lázasan kutatják, keresik az átszivárgást segítő, eddig még ismeretlen csatornákat, aknákat. A Timár és a Ságvári utcát elönti a víz. A Selyemgyárban azonban dolgoznak.

Minden eddiginél nagyobb a forgalom. Teherautók hozzák-viszik a kiköltöztetetteket a Mohácstól délre fekvő parti síkságról és Kölked mélyen fekvő részeiről. A teljes kiürítésre ítélt szigetre és vissza szünet nélkül úszik a komp.

A területi árvízvédelmi bizottság napjában többször is ülésezik. Teljhatalommal határoz a különböző erők bevetéséről, gondoskodik gépről, anyagról, a közellátásról, a kiköltöztetések rendjéről, a hírszolgáltatásról, a közbiztonságról. Svédországból és az NSZK-ból különrepülőgép érkezik, univerzális gépeket hoz a Kölkedtől délre folyó csatához. Budapestről a Beloianniszból, a Csepel Vas- és Fémművekből, a BM Tűzoltóságtól békaemberek jönnek a víz alatti munkálatokhoz és a műanyagfóliás védekezéshez. Kiss Gyula, a Mecseki Szénbányászati Tröszt vájára azzal a kéréssel jelentkezik, hogy hadd fogadja magához egy árvízkárosult család gyermekét, amíg rászorul. Több bányásztársa követi.

Mohács, június

Vizesek — vízügyiek. Gátőrök, töltésépítők, szakaszmérnökök, technikusok, gépkezelők, uszálykormányosok, védelemvezetők — hétszáz front-harcos a mohácsi csatában. Főhadiszállásuk az Eötvös utcában van. Ideg-feszítő, felfokozott tempójú a munka. Tíz perc alatt tucatnyi esemény: futárok érkeznek, gátőrök jelentenek; tábori telefon, URH-készülék szól; ide 200 homokzsákot kérnek, oda 15 rocsó száraz földet; újabb emberek érkeznek, szállást kell csinálni, meleg ételt kivinni a gátra; tengelye tört egy billenő kocsinak, elrekedt a sárban a segítő osztag. És mindig azonnal kell intézkedni: dönteni, szervezni, végrehajtani — felelősséggel, megfontoltan!

Gombás Lukáccsal, a dél-dunántúli vizek kapitányával egy hónapja még békésen hajókézgettünk a Dráván, most két hétig alig tudtam követni, óriás termete mindig a legveszélyesebb helyeken tűnt fel. A mohácsi szakasziparancsnok: Szilágyi Elemér védelemvezető alacsony, tömzsi ember. Senki se hinné, mekkora energia, kitartás, micsoda koncentrációkészség lakik benne. Helyettesét, Fekete Károlyt egyszer láttam „szabadon”: sebtében egy pár zoknit vásárolt, s közben — ki tudja, hogy — megborotválkozott. Az öreg Simsa, a pécsi postás az „egyszemélyi híradós”: telexes, telefonos, URH-s — és kávéfőző, titkár, portás, útbaigazító, vitapartner, bevásárló. Hogy tudott ennyi felé szakadni — ma sem tudom. Évek óta Mohácsra költözik, ha megnőnek a vizek.

Mohács szempontjából a város alatti 1200 méteres földtöltés a legveszélyesebb. A várost védő vasbeton támfal végétől a Farkas utcáig. Ezt kell a legerősebben védeni, mert ha itt szakad a védelmi vonal, hiába építették a második lokalizációs töltést, a várost elönti a víz. S egyszerűen csak — az árvízvédelem történetében egyetlen egyszer — megdermedt Mohácson az élet: megnémult a telefon, nem működött a telex, megrongálódtak, beáztak a kábelek. Megszakadt az összeköttetés a gáttal, a töltéssel. Ráadásul zuhogott az eső, mintha dézsából öntötték volna. Ziháló küldöncök jöttek: — Jelentem, a töltésen keresztbe állnak a járművek. A kocsik be ragadtak, besüllyedtek.

Talán ez volt a legelkeserítőbb pillanat a mohácsi csatában: szörnyű a tehetetlenség érzése ennyi tettvágyban, ennyi cselekvő ember között. Néhány óra alatt úrrá lettek a bajon.

Dunaszekcső — Bár, június

„A római hadiút” — olvasom árvízi naplómban. Sár, por, jégeső és vilámlás jut eszembe róla; aggódó virrasztás, ideghurok feszülése, izmoknak próbatétele, s a töltésnyílásokra boruló verejtékező testek.

Június 11., este. A hídnál kiszállunk a terepjáróból. A vízügyi igazgató és a megyei párttitkár gumicsizmában cuppog; gondterheltek. „Nehéz lesz, igen nehéz lesz tartani.”

Másnap reggel tudósításba diktálom: „Dunaszekcső és Bár községek között a Belsőréti patakot visszanyomta a Duna. A víz elöntötte a közeli kertészet földjét, s a vízből 20—30 centiméterre kiemelkedve csak az országút csikja látszik. Kétséges, hogy a kilenc és fél méteres vízállás esetén fenntartható-e rajta a közlekedés. A vízmagasság ma: 915 centiméter.”

Éjjel esik az eső. A másnapi terv: szádpallók leverésével elzárni a híd nyílását, a mögötte elöntött földről pedig leszivattyúzni a vizet. Mennydörgés, villámcsapás. Nem lehet: a híd alatt beton van. Most mit tegyünk? A víz rohamosan emelkedik.

Június 16.: A tudósítás: „Dunaszekcső és Bár községek között a Belsőréti patak hídjánál és környékén az országutat minden bizonnyal elönti a víz”. Zuhog egész nap, reménytelenül. Az ártéri víz alattomosan, kegyetlen kiszámítottsággal nyomul közelebb az úthoz. A holnapot nem éri meg szárazon...

És másnap hajnalban: áll még az út! Erősebb, mint bármikor. Ami hihetetlen: egyetlen éjszaka métermagas töltés közé fogták. Kítették a táblát: „Lassan, 5 kilométeres sebességgel!” S lépésben, de árad Mohácsra a gép, az anyag és az ember. Egy percre kisüt a nap. Kik ezek az emberek? „Húszan jöttünk. Tizenöt munkás, egy gépkezelő, egy dózeres, egy szivattyús, két forgalomirányító.” A nevek! „Minek az, kérem? Közkatonák vagyunk mi, közútiak is. Írja azt, hogy Temesi szakaszmérnök csapata.”

*

Mikor e sorokat írtam, a mohácsi csata még tartott. Mire az írás megjelenik, majdnem bizonyos: az ember győztesen került ki a száz napnál is hosszabban dúló ütközetből.

A gátak mögött aratnak; a megviselt városban lassan úrrá lesz az élet: eltakarítják a romokat, fertőtlenítik a kutakat, megtisztítják az udvarokat, ácsolnak, építenek. Az újjáépítési bizottság a város jövőjéről tárgyal: az alsó utcások ódon, alacsony, rozszant házai helyére emeletes társasházakat terveznek... Az élet élni akar.

Katonák a víz ellen

Mohács-szigetet kiürítették. Által ezen a remek talajú, bőtermő szigeten, Nagybaracskától a mohácsi révig, csupa lakatlan, elnémult ház. A bűrtört is elvitték belőlük, mindent, még az ajtókat, ablakokat is leszedték, be ne zúzhassa a víz. Ablaktalan nyílásaik akár a vak szemek. Mennyi szép, új ház! — Legtöbbje az 1956-os jeges ár után épült. Jószág sincs a szigeten, mezőgazdasági gép sem, a hereszéna utolját hordják kifelé, a kiürítés tökéletes. Vagyis mégsem. Kukoricát kapálnak a földeken, csoportosan vagy egyedül — a parasztok reggelente visszajárnak. Makacs perlekedés ez a veszedelemmel: a jövőendő termést gondozni kell, hátha mégis megmarad minden. Mit csinál a hatóság? Szemet huny? Nem. Érti az embereket. Kapaszkodnak a gátakon túl hömpölygő Duna szintjénél négy méterrel lejjebb is. Köteles Jenő altábornagy és Hersiczky Lajos vezérőrnagy, akikkel az árvédelemre rendelt alakulatokat járom, idegesség nélkül nézik a kapáló parasztokat. Dolgozzanak csak. A menekítés neheze megvan, esetleges embermentésre bőségesen elég és gyors műszaki-technikai erőt koncentráltak a szigeten.

A mohácsi révnél motorcsónakra szállunk. Szemközt a város, a part vonulatát kísérő betonfal mögött, mintha a víz alól merülne fel éppen. Ijesztő a Duna. Medre közepén tizenöt méter mély. Senki sem tud ekkora vízről, nemhogy a maga emlékezetéből, az elődökéből sem. A kormánykeréknél ülő katona ügyesen kanyarog a vízzel borított ártér fái közt. Feljebb, a jobb parton napsütötte domboldalon, szép szőlők, fehér présházak. Azt mondják, jó bor van odaát. Hallomásból tudják a katonák, megkóstolni még nem volt idejük. Majd ha levonul az ár, átmennek áldomásra, de csak akkor. „Sajnos, én akkor sem ihatok belőle — mondja Kerekes ezredes —, cukrom is van, a májam se egészséges, kímélem magam.” Ránézünk, nevetni kellene, ha kedvünk volna hozzá. A gyulladt szemű, holtfáradt tiszt

szájából, kinek egysége Bajától a határig 85 kilométeres, istentelenül nehéz szakaszt védelmez, olyan groteszkül hangzik: kímélem magam.

Kandafoki gátórház. Itt fogták meg napokig tartó keserves viaskodás után a legnagyobb buzgárt. (Ezt a szót alighanem megjegyezte az egész ország.) Amit itt a vízügyiek, szárazföldi és vízi járművezetők, bűvárok, katonák véghezvittek, elismerő jelzők tömegét érdemli. Köztük a hősiest is. Valahogy mégsem ez a legfontosabb, s mentől tovább faggatom az embereket, annál világosabb: a hősiesség mellett más, nem kevésbé determináló tényezők fojtották el az ingatag gát alól kilövellő buzgárt. Százezer homokzsák nehezedik a feltörés kútja köré, a gát tövére, a roppant víznyomást ellensúlyozó kazetták medencéje köré. Kettős szádfal közé fogták a buzgár bemenő nyílását, fóliával, rengeteg kővel, homokzsákkal tömték be, a veszélyes és bonyolult feladatokhoz képest nemcsak hihetetlenül rövid idő alatt, hanem bámulatos találékonysággal. És voltaképpen itt keresendő a dolog lényege. Első pillanatban észrevették a veszedelmet, és akkor rögtön kéznél volt ötlet, szádverő gép, pátrialemez, homokzsák, teherautó, dömper, uszály, emberi erő, még további erősítés, minden. Olyan magas fokú szervezettséget, erőnek, anyagnak, technikának olyan végiggondolt terítését, az árvédelmi koncepciónak és a legapróbb részleteknek olyan kidolgozottságát, összehangoltságát látni itt, amellyel — csak ezzel és csak így! — képesek voltak mind ez ideig megfordítani a reménytelennek látszó helyzetet, s amely nagyon is tudatos erényekből nekünk, magyaroknak (kik inkább szeretünk lenni hősiések, mint pontosak, szervezettek, rendszeretők), jó lenne mentől többet átmenteni mindennapi életünkbe.

Gulyás őrnagy, a „buzgárosok” parancsnoka rekedten jelent. Köteles altábornagy megkérdezi tőle: elég az erő? Elég. Nincs szükség újabb tartalékra? Nincs. De még veszélyesebb helyzetekkel is meg tudnak birkózni? Meg. Az őrnagy fáradtan elneveti magát: most már kitanulták a szakmát. De nemcsak erről van szó. A tisztkebe s a katonákba egyaránt befészkelte valami presztízhöz hasonló, annál mégis létérdekűbb konokság. Az egység 3800 katonája (nem számítva a híradósokat, ellátókat, járművezetőket, az egész kiszolgáló apparátust) június 18-tól 23-ig 558 000 homokzsákot hordott a veszélyeztetett pontokra, 2 kilométer hosszban 8000 pátrialemezt vert le, több mint tízezer tonna követ épített be óraműpontosságra egybehangolt munkával és persze rengeteg erővel. Most már nemcsak a gátat védik, hanem tulajdon munkájukat, a roppant mennyiségű anyagot és felszerelést is; ezt nem lehet veszni hagyni, ha a fene fenét eszik is. Meg még valami. Az is presztízs —

szép tartalmú, másokkal is szolidáris —, hogy ők, magyar katonák, nem engedik, hogy a szomszédos jugoszláv területre innen zúduljon rá az árvíz.

Uszályokról hordják ki a követ, saroglyán. Harminc fok a meleg, a gát oldala gőzöl, a katonák övig meztelenül, verejtékben úszva, futószalagszerű sorban — mint az egyiptomi piramisépítők — cipelik az ötven-hatvan, százkilónyi kőtömböket, zúzalékot. Találomra megszólítunk ketőt. A főtiszték úgy vélik, hogy ezek gyalogosok vagy műszakiak: igen kezűhöz áll a munka. De nem: elírfegyvernemieik, páncélosok. Aki elől fogja a saroglyát, felderítő, aki hátul, lövegvezető. Nehéz a kő? Vállukat vonják, lépés közben. Amikor leborítják saroglyájuk terhét, tenyerüket mutatják. Vastagon megkérgesedett. Faggatnám őket a panasztalanul és kitartóan végzett munka titka felől, a felderítő azonban a főtiszték felé rántja fejét: „Kérek engedélyt, hogy folytathassam.” Nincs idő, a sor vonul tovább az uszályra, a kurta kilépést a többiek közül nem vállalja a katona. Az uszályon nevetnek. Egyikük a nagy melegben feltalálta a kézi vagy inkább feji zuhanyt: megmeríti sapkáját a vízben, fejére csapja, s a hús Duna-víz sugarakban fröcsköl végig a testén. A példa ragadós, merülnek a sapkák, a barnára égett hátakon pezseg a víz.

Járőr jelentkezik; friss buzgár az erdő alatt. Megyünk a gáton, aki lejjebb kerül az oldalba, minden lépésével vizet fakaszt. Olyan a töltés, akár a szivacs. Mégis tartható? Ekkora áradás, ilyen kegyetlenül tartós nem volt Magyarországon. Ha az 1954-es zöldár és az 1956-os jeges ár levonulása óta nem dolgoznak bele annyi erő, pénzt, anyagot gátjainkba, mint amennyit beledolgoztak, már régen úsznánk, Szigetköztől a déli határig. De sajnos a gáton nemcsak a vízügyiiek dolgoznak. A víz is! Meg a patkány, a pocok, a fagyókér, a növényzet, mind túrja-fúrja a töltéseket, kívülről láthatatlan rombolást művelve bennük. És ezekre a töltésekre majd koronáig érő, minden valaha volt maximumot meghaladó vízállásnál négyzetméterenként öt tonna súlyú víznyomás nehezedik, több mint két hónapja. Meddig bírják? Szónoki kérdés. Kanyarulatokban, veszélyes szakaszokon, hajdani folyások fölé épített gátrészekben — melyek alatt vízáteresztő hordalékréteg szívárogtatja a Dunát — már rég nem a töltés óvja az embert. Hanem az ember a töltést. És vele mindent.

A friss buzgár még nem veszedelmes, annál inkább dicsérik a járőrt. Jókor vette észre a számtalan kis szivárgás közt azt a még alig nagyobb, amely azonban, ha kitör, egy óra alatt megrokszítja a gátat, s akkor a víz mossa, viszi az egészet. Hát ez az erő pótolja meg a gát erejét, a

katonák szeme, igen, mindenekelőtt a szeme, aztán a keze, szerszáma, gépe. Parancsszó hangzik, az új buzgárhoz futva hordják a homokzsákokat. Látszólag izgalom nélküli, megszokottá vált tevékenység az egész. De mi csoda kihagyás nélküli figyelem, mulasztást nem ismerő mozgás kell ahhoz, hogy nyolcvanöt kilométer hosszú szakaszon *mindig* észrevegyék, és *mindig* elhárítsák a bajt! (És már egy kis szerencse is kell!) Pedig sok a fáradt ember, a vízügyi szakemberek, munkások, gátőrök — és mások — közt sokan alig állnak a lábukon. Nem tudom, emberfelettinek kell-e nevezni, amit csinálnak, kibírnak. Hiszen az embertől, ha akarja, hihetetlenül sok telik. Mindenesetre, akik a gátakat tartják, már eddig bőségesen rászolgáltak a nemzet elismerésére. És hálájára.

Fent, a győri szakaszon, a lassú apadás következtében, ha nem is szűnt meg, csökkent a veszély. Sajnos, Győrött sok ház áll vízben, s feljebb, Nagybecskényen is, ahol szintén katonák fogták meg a legveszélyesebb buzgárt. „Nélkülük — mondja a falusi tanácselnök — elúsztuk volna.” Van is becsülete a katonának, a helybeliek nemegyszer traktálják meg őket olyan ételekkel, például paprikás csirkével, amelyeket a különben bőséges tábori étkeztetés nem tud produkálni. Zalaegerszegi műszakiak vannak itt, egy századnyi erő, éppen pihenőben. Az ember azt hinné, nem is tudják, nem mérik fel igazában, mit tettek s tesznek. Hogyan csípték el a buzgárt? Bogdán százados, az egység parancsnoka, ezt mondja: „Múlt csütörtökön hajnalban jelentést kaptunk, két kilométerre buzgár, riadó, egykettő kifelé, egy óra alatt körülraktuk a gát tövét és leterheltük, utána bejöttünk, megmosdottunk.” Semmi több. A katonák, bárkit kérdeznek, ugyanilyen kurtán, jelentőségteljes hangsúlyok nélkül mondják el, mi történt. Hány zsákot cipeltek a fakadáshoz? Nem számolták. Milyen messziről? Nem mérték. Csak hordták, elvégezték, ez volt a dolguk. Ez most a dolog, nincs mese, meg kell csinálni. Köteles altábornagy megkérdezi, kinek legvarasabb a háta. Valaki azt mondja, Nagy honvédé. Nagy honvéd ellenben azt mondja, Monostori honvédé. Egymásra tolják a dicsőséget. A vízügyiek pontosan tudják, hogy ama kritikus órában ez az egyetlen század kilencezer homokzsákot pakolt a helyére, káprázatos tempóban, noha eleinte — főleg a Tiszántúlról származottakat — saját bevalásuk szerint „idegesítette” a bugyogó vízfeltörés. Azt azonban a második éves katonák igen jól tudják és kórusban közlik, hogy a leszerelésig éppen százötven napjuk van hátra. Húszévesek, erősek, jókedvűek. Mit kell annyit beszélni róla? Csinálni kell, és kész. Arra gondolok, hogy akik bölcs

bagolyképpel különféle — s nemegyszer végletes — vélekedéseket szülnék a „mai fiatalságról”, ellátogathatnának egy napra ehhez a századhoz.

Ahol enyhül a közvetlen veszélyeztetettség, ott meg előjönnek a gondok. Láttunk — már Győrbe menet — sárguló búzát, táblaszám, amelyet azonban nem az idő sárgított meg, hanem a víz. A melegtől buggyant talajvízben állanak: micsoda jó búzák lettek volna, szádra, kalászra egyként szép erősek, de ez már mind az ördögé. Szigetközön is végig rengeteg a talajvíz, ez a nagy kertészet, amely az országnak talán legnagyobb zöldségtermelője és exportőre, most venni is kényszerül. Kár, kár, amit most lehet csak szemügyre venni, megszámlálni. Lombos Ferenc, a Győr-Sopron megyei Pártbizottság első titkára mondja, hogy a megyében negyven olyan termelőszövetkezet van, amelynek mindene vízben áll, mindene rothad; az emberek két hónap óta egyetlen munkaegységet nem tudtak sem ledolgozni, sem megkeresni. Persze, elkecserekedtek. Kenyerük se lesz, mármint termésük: de hogyan lesz pénzük venni? Ha júliusban lemegy is a víz földjeikről, már akkor mit vethetnek? Legfeljebb muhart, káposztát, valami kései takarmányt. De addig a takarmánnyal is baj van, a széna elűszott, a megye szarvasmarha-állományát kegyetlenül nehéz lesz eltartani. S ami a károsultakat halálosan bosszantja: a szerencsésebb vidékeken kezdik „ügyesen” felverni a takarmányárakat, és olcsón vásárolni az állatot. Meggondolhatnák kétszer is, hogy szolidárisabb viselkedés inkább illene a mostani helyzethez. Akit nem ért kár, nyúljon a zsebébe segíteni, mert mások szerencsétlenségén hasznot venni, ehhez — jobb kifejezés nem jut eszembe — pofa kell.

Az árvízről senki sem tehet. A mentésről igen; meg is tesznek mindent, a kormánytól a gátorig, a lankadatlan kiskatonáig; ha nincs ez a koncentrált, minden szükségeset előteremtő védekezés, a bekövetkezett károk tízszeresét szenvedtük volna el. A károsultaknak így is nagyon komoly segítségre van szükségük. De azt hiszem, ezt nem kell bizonygatni. Társadalmunk maga mozdult meg, s bajos is elképzelni, hogy ebből a segítő mozgásból bárki kivonja magát. Ennél azonban több is telne tőlünk. Nem egy hatóságunk, hivatalunk, intézményünk kevésbé rendkívüli időkre is átmenthetné azt a bürokráciamentes, rugalmas, gyors intézkedési tempót, amelyet most a nehéz napokban produkál. Mi meg, mindnyájan, átvehetnénk valamit abból az áldozatkész, minden értéket védő felelősségből, melyet a gátak védelmezői tanúsítanak.

Szombat este

Erzsi, hozz egy vödör vizet!

Erzsinek a száján volt a szó, hogy „nem, most nem, édesanyám”, de mielőtt kimondta volna, máris elnyelte. Nem mondhatja meg az anyjának, hogy az udvarra se lépne ki, ha tehetné; nem magyarázhatja meg neki, hogy a kerítés túloldalán Julis már legalább egy órája lesi, mikor megy oda a kúthoz, hogy akkor ő is odafusson a másik oldalához.

Már az állomás felé se kellett volna elmennie, jobban tette volna, ha a belső boltban veszi meg az élesztőt, de hát ő éppen az állomás közelében akart lenni, mire bejön a vonat. Hát ott is volt, láthatta, hogy Julishoz megjött a Karcsi, kimenős katonaruhában, tányérsapkában és egy csontcsillaggal a paroliján. Jöttek kifelé az állomásról, Julis nevetett, Karcsi meg egyenesen lépkedett mellette, ahogy katonáéknál tanulta, ő meg csak állt az útszéli eperfa alatt, és mozdulni se volt ereje, hogy elsiessen, mielőtt azok odaérnek. Tudta, hogy Julis nem állja meg szó nélkül, ha meglátja ott őt egyedül, és úgy is lett: „Nem megmondtam, hogy úgyse jön meg? Nem megmondtam, hogy van neki ott tíz másik is? Ahogy itthon tette, mindig háromfelé csapja a szelet . . .” Karcsi, az nem szólt semmit, csak tisztelgett. Ő meg csak állt ott, ahhoz se volt ereje, hogy Karcsi köszönését fogadja, nemhogy még Julisnak szóljon vissza valami csípőset. Meg mit is mondhatott volna? Az lett, amit Julis előre megjósolt: Jani csak játszott ővele is, amikor azt mondta a bevonuláskor, hogy „úgy viseld magad, Erzsi, mintha máris a menyasszonyom lennél”. A kultúrházban akkor este egyedül ővele táncolt, senki más lányt nem vett észre, komoly volt, tán szomorú is. Aztán jöttek a levelek, azokban nem volt semmi különös, csak az, hogy minden héten hozott egyet a kispostás. A legutolsót, azt expressz hozta: szombaton hazamegyek — ezt írta Jani —, gyere ki az állomásra. Ezt a levelet meg kellett mutatni Julisnak — bár ne tette volna!

— s akkor mondta Julis, hogy Janinak ott a nagyvárosban úgyis minden kimenőre más lány kerül . . .

Egész teste ellenkezett, ahogy a kút felé lépkedett, a lábai mégis vitték. Most is úgy lett hát, ahogy gondolta: Julis előbb ért oda a kékvirágos vödörrel, és már nem lehetett megfordulni.

— Gyere föl este a kultúrba — mondta Julis. Komoly volt az arca, de a szemében gúnyos nevetés bujkált. De odavolt Julis évekig Janiért! — Ellehetnél velünk, nem ülnél itthon magadban.

Mosolyogni kell, úgy mosolyogni, mintha mi se történt volna, és csak foghegyről felelni:

— Dehogy megyek, tévét nézek, kell is nekem ott annyi emberrel szoroskodnom!

Julis szemében már égett a nevetés:

— Ej, de savanyú a szőlől Nem azért mondom, de Jani anyja csütörtökön adott föl száz forintot annak a drága fiának. Mit gondolsz, mire kell neki a pénz? Drágák ám a városi lányok . . .

Erzsi már érezte a szeme sarkában a könnyeket, de még maradt ereje kimondani:

— Ha drágák, drágák, akkor is tévét nézek. Öntsd már ki azt a vizet, nem a számat jártatni jöttem!

Julis erre semmit se szólt, vette a vödört, elindult a konyhájuk felé, de az udvar közepéről még visszanezett. És nevetett, nevetett, hogy a melle is rezgett a blúzában, aztán befutott a konyhába. A vödörből kilocsolózott a víz, mutatta a nyomát.

Erzsi felhúzta a vizet. Csorgott a könnye. Száz forintot küldött csütörtökön Janinak az anyja. Drágák a városi lányok. „Úgy viseld magad, Erzsi, mintha máris a menyasszonyom lennél!”

Megfordult a vödörrel, mert Julis már újra ott volt az udvaron. Még utolérte a kiáltása:

— A kultúrban is megnézhetnéd a tévét!

Erzsi befutott a konyhába, lerakta a vizet, s rögtön eltűnt az első szoba félhomályában. Az ablak leeresztett rolettái kirekesztették az alkonyat kevéske maradék fényét is.

Jó negyedóra múlva — akkorra elállt a könnye — bejött az apja. Derékig meztelen volt, bőre még párás a víztől, az imént mosakodhatott meg az udvaron.

— Adj egy tiszta inget, lányom.

Kivett egy inget a szublódból, odaadta az apjának, és nem nézett rá, mintha ettől nem lehetne észrevenni, hogy sírt. Az apja magára húzta az inget, és mosolygott a bajusza alatt:

— Kibőgted magad? Kevés az eszed, az a bajod. Katonának mindig közbejőhet valami, nem úgy van, hogy megmondom, aztán csak tőlem függ, mi lesz. Ott parancs van, egyik percről a másikra, aztán hiába gondolod ki előre szépen, füstbe megy az egész.

Nem felelt semmit az apja szavára, csak azon győzködött, hogy újra el ne eredjen a könnye.

— Gyere be velem a kultúrba — nézett még vissza az ajtóból az apja. — Majd én leszek melletted a legény.

— Nem megyek én... nem megyek sehova. — S azt már nem mondta: éppen oda, ahol a fél falu bámulja ilyenkor a tévét.

Ült még egy darabig, egyedül, mozdulatlanul, aztán nagyot sóhajtott: ne vigasztalja őt senki, ne beszéljen az apja, hogy a katonától nem magától függ!

Bekapcsolta a televíziót. A készülék búgott egy darabig, aztán előbb a hang jött meg, majd a kép is. A szőke bemondónő bocsánatkérően mosolygott:

— Kedves gyerekek, kiadott műsorunktól eltérően nem Szöszmöszt és Barabolyt látjátok, hanem másik mesét mondunk nektek a két csizmakutyáról.

Nézte a buta kis mesét, a cicát, aki kutyának hitte a két kis prémes csizmacskát, és egyre hallotta a bemondónő hangját: kiadott műsorunktól eltérően... Kedve lett volna kikapcsolni a készüléket, de nem akaródzott felkelnie a székről, meg arra is gondolt, hogy úgyis a TV-híradó következik, azt érdemes megnézni, legalább amíg mindenféle híradóképet lát, elfeledkezik a maga bajáról.

Feléje fordult a riporter négycsövű kamerája, aztán egy férfibemondó olvasott néhányszavas híreket Algériáról, Vietnamból, Nyugat-Németországról, meg arról, hogy Moszkvában van a perzsa sah. Változtak a képek, a bemondó szavai kísérték őket, de Erzsi a szöveg mögött még mindig csak azt hallotta: kiadott műsorunktól eltérően... Újra érezte a könnyeket a szemében, nagyokat lélegzett, és arra gondolt, hogy nem ír Janinak, nem érdekesíti annyira se, hogy öt szót írjon miatta egy darab papírra, és ha majd egyszer mégis hazajön, úgy néz keresztül rajta, mintha levegő lenne.

— Most nézzék meg mai riportunkat a dunai árvízvédelemről.

Nézte a hömpölygő vizet, amit a magasból, helikopterről fényképeztek: víz mindenfelé, a töltések között és a réteken, házak álltak, elhagyatott házak derékig vízben, az egyik kéményen gólya tollászkodott féllábon, kételtű harckocsik gyözködtek az árral, teherautók haladtak lassú, hosszú sorban, mind megrakva földdel, homokzsákokkal, exkavátorok dolgoztak, éles fogú markolók lustán harapták a földet, emberek talicskázta, fáradt civilek és izzadt katonák, pallókon tolták felfelé erős rugaszkodással a kubikos-talicskákat, a képernyő közel hozta a megfeszült arcokat, a homlokokon még a verejtéket is lehetett látni és a port az arcok ráncaiban, fáradt, összeszorított fogú és lihegő emberek, gumicsizmában és bőrcsizmákban, kemény arcok, erőlködő arcok, húszéves fiúk, huszonegyévesek, mint Karcsi vagy Jani, zene szólt a képek alatt, nem lehetett hallani se a földdel megrakott talicskák nyikorgását, se az emberek ziháló lélegzetvételét, csak a verejték és a csapzott haj árulta el, hogy iszonyúan fáradt mindenki, akire csak ráirányul a televíziós riporter kamerája.

Elakadt a lélegzete, és egy ősi asszonymozdulattal szájához kapta a kezét. Felkiáltott volna, ha jön hang a torkából, de a kép, amit már két másodperce, három másodperce mutatott eléje a készülék, megnémította.

Jani egyensúlyozott ott a katonák sorában a vékony deszkapallón — a kamera megint az arcokat mutatta, egészen közelről —, homokzsák a kiskatonák vállán, homokzsák Jani vállán is, verejték az arcokon, csapzott haj a fiatal homlokokban, és Jani arca is verejtékes, Jani haja is csapzott, belelóg a homlokába, erőlködő-kínlódó vonás a szája sarkában, ahogy a vékony deszkapallón egyensúlyoz, vállán a nehéz homokzsákkal, testéhez tapadt, vizes zubbonyban.

— Jani! Janikám...

Már megváltozott a kép: újra magasból látta a tájat a hömpölygő vízzel. Rámeredt a képernyőre, és szerette volna visszaimádkozni Janit a vállán a homokzsákkal, de megszólalt a gong, és már a balatoni országúton futó autókat mutatta a készülék.

Behunyta a szemét, nem érdekelte semmi. Úgy érezte, szégyelli, nagyon szégyelli magát, és szégyellte a hiúságot is, hogy hirtelenében — pedig nem is akarta — az ötlött az eszébe: ott a kultúrházban Julis is, Karcsi is, meg az apja is látta, hogy Jani nem azok miatt a városi lányok miatt nem jött haza, hanem a homokzsák miatt, a Duna miatt, a gátak miatt, ahová biztos nem parancsra ment el, ahogy az apja mondta, hanem mert nem is ő lett volna, ha nem jelentkezik.

A lóerők lovagjai

Vaságyak. Lavorok a sarokban. Az ágyon szürke inges férfi, hason fekszik, alszik. Kint a téren motorok dörögnek, tíz, húsz, talán harminc is. Valami rádióüzletben élesen és vidáman dalol Rita Pavone. A forró délben lüktet a ritmus.

A férfi az ágyon nem hallja. Alszik, mint a tej.

Éjszakás volt.

Éjszakás volt; ez itt azt jelenti, alkonyattól hajnalig a gáton járt, bil-
lenőkocsis teherautóval, 8 tonnással vagy 11 tonnással. Csepellel, Sko-
dával vagy ZIL-lel. Hogy hányat fordult, nem számolta, hogy hányszor
készült lecsúszni a gátról, nem ért rá feljegyezni. Csak ment a két fény-
szórója után, előtte remegett a fülledt éjszaka párája és alatta ringott az út.

„Gumizott” — így mondják a pécsi AKÖV-ösök, a 12-es vállalat emberei. Megszoktak mindenféle ringatást, a gátét, amely alatt tocsog a víz, és a pontonokét, jártak mocsárban és sivatagban, kövön, homokon, agyagon, vízen. Ahol kellett. Nem kérdezték, meddig menjenek, és azt se, hogy mikor jöjjenek vissza.

Nem tartják őket a világ legszeplőtelenebb szakmája képviselőinek, igaz nem is pályáztak a Grál-lovag címére. Nem is szentek. De most a brigádvezetőjük, egy őszülő hajú, zömök férfi, aki maga is huszonegy évig vezetett gépkocsit — Fábiánnak hívják — azzal fogadta őket: „Mindenkinek vegye, hogy amíg árvíz van, katona.”

A mondatra senki sem válaszolt ünnepélyes fogadalommal. Nem volt röggyűlés és nem volt szentbeszéd. A gátra mentek.

Se a Fábián-brigád, se a Vajda-brigád nem tudja, hány ezer vagy hány tízezer tonna követ hordott szét a gátakra május 17. óta. Tizenegy Csepellel jöttek, s ma már 86 kocsival dolgoznak, a szó szoros értelmében meg-

állítás nélkül. Néha összetalálkoznak a hódmezővásárhelyiekkel vagy a kecskemétiakkal, van itt ÉPFU, TEFU, mindenféle volánál ülő ember, intenek egymásnak vagy rákáromkodnak, ha lassan áll félre, dühöngenek, ha kemény a krumpli a levesben. És kapcsolnak, gázt adnak, fékeznek, előznek.

Egyetlen balesetük sem volt egész idő alatt. Lehet, hogy ha körbejárnak otthon a Széchenyi téren, több bajuk esik.

De Fábián Jenő azt mondta: érezzék azt, hogy katonák. Ki ez a Fábián, hogy így hallgatnak a szavára? Sofőr, mint ők. De tudják, hogy igaza van. Ő meg azt tudja, hogy a vízügyieknek van igazuk, a mérnököknek, akik borostásan, álmatlanságtól vörös szemmel kocsit követelnek és irányítanak, aztán az ember válaszol nekik, s akkor látja rajtuk, hogy a mérges ember annyira fáradt, hogy már nem is hallja a választ. És mindenki a maga fáradtságának gazdája. Kalmár János júniusban 410 órát vezetett, benne öt vasárnapot egymás után. Megduplázta a hónapot. A legidősebb sofőr, az „öreg pilóta”, Ungvári Péter, minden reggel már fél ötkor ápolgatta a kocsiját. Fél óra múlva vagy sáros volt vagy poros. De induláskor mindig ragyogott.

A földből, a kőből, amit hordtak, hegyet lehetne építeni. Ha gödör lenne a helyén, jó lenne tómedernek. Hajtottak. Foguk közt porral („Vályogot köp az ember!”), izzadtan és sárosan. Mindig jókedvűen? Nem. Olyan ember csak a plakátokon él, aki szüntelenül vigyorog, akkor is, amikor majd leragad a szeme és még nyolcszor végig kell menni az istenverte gáton, előzni, rakodni, gyorsítani, lassítani. Volt, amikor azt is mondták: „Jenő bácsi, azon a helyen nem lehet elmenni. Ezzel a nagy döggel legalábbis nem.” És akkor Jenő bácsi leszállt a motorról, átült a nagy Skodára, végigvitte a táncoló, nyálkássá vált, meredek töltésen, viszszaült a motorra, s azt mondta nagyon csendesen:

— Ha gépkocsivezetőnek érzi magát, maga is elmegy ugyanott, ahol én. Gépkocsivezetőnek érezte magát.

Reggel öttől este kilencig: nappali műszak. Este tíztől reggel négyig: éjszakai. Mi minden fér bele! Öreg erdőfűi parasztok dicsérete, akik azzal fogadták őket májusban: „Ekkora nagy vizet nem lehet megfogni, olyan nem létezik”, most pedig nyugodtak, csak azt sajnálják, hogy a pécsi pilóták otthagyták őket. Belefér a kölkedi fagyaltos esete, aki az utcán — az üzlet, üzlet — nagyban árulta a hús vaníliát a szamaras kocsijával, mikor

Ék Sándor

egy arra hajtó komlói pilóta akkorát kiabált a számár fülébe, hogy a füles elindult a kordéval, gazdája pedig ott maradt a pucér kanállal a falu közepén. Ugratták egymást férfi módra, nevettek is, sokat. Még Hordóson is, aki a Skodájával rajta állt a szigeti kompon, a kötél elszakadt, a komp elúszott, a rendőrök rocsója fogta meg.

Itt van Iván Jóska, apró termetű ember, fiatal. Fájlalja a lábát, megütötte szerelés közben. Azok közé tartozik, akik kis kocsiról szálltak át nagy teherre, s bizony, először gyakran kitépte kezükből az út a kormányt. De megállni akkor sem lehetett. Aztán újra vidám percek jöttek. A fiatalokhoz eljöttek a papák, mamák vizitbe, a nőökhöz a „házi tigrisek”. Eljöttek, jó falatokat hoztak és elnézték a férjüket, ahogy ül az ágyon, lebarnult, mint aki egy hétig strandolt, de hogy pihent is lenne . . . Nos, arról nem lehet beszélni. Ülnek a pihenőben, tűnődnek, mint akinek sok az emléke.

Gerechát, Kölked, Homorúd, Újmohács bevonult az emlékekbe.

Gerechát, Kölked, Homorúd viszont egyáltalán tudja, nem hogy ott járt Pummer Dénes, Vető Jóska, Eisler Jancsi, Cukor Anti, a gyors Mészáros meg a többiek. Majd úgy fogják emlegetni: „Az 65-ben volt, a nagy árvíz idején . . . Amikor annyi sofőr járt itt. Honnan is! Talán Pécsről.”

Az árvízi mikulás

Tétován tapogat a fényszóró: birkózik a fény az esővel. Harmincas a sebesség, de tízet sem teszünk meg egy óra alatt: minduntalan megállunk. Egy ember a vízügytől (aki mellékesen a kalauzunk is) biztatja a védgát védőt, közli velük: az apadás folytatódik. Végül egy kilométer-kőnél megállapodunk. Arra hátul csillog a víz, ott birkózik Mohács, ott messze elől is fények ragyognak a hullámokon, talán Újvidék veri vissza a rohamokat?

Vacogtató a július idei lehelete.

Vállas katonatiszt jön felém. Csillog a tányérsapkája, mintha lakkból öntötték volna. Ahogy közelebb lép, megismerem. Néhányszor már találkoztunk. Az egysége hidakat szokott építeni, ormótlan jószágokat, csak célszerűeket, nem kecseseket, szépeket.

Néhány békés estén már a lakásukon is voltam.

Buci — szokta mondani ilyenkor a feleségének —, te most morogni fogsz.

Mert ez az alezredes másról sem szeret beszélni, csak a katonáiról.

De az a lakás most messze van, Buci százhet napja nem látta a férjét. A rádió zöld macskaszemét az árvizesek pislákoló lámpája váltotta fel: „Vigyázat! Vízbetörés!”

— Nincs egy pár dugi Fecskéd? — kérdezte az alezredes.

Éppen tizenhat darab volt, megosztottunk rajta testvériesen. — Most pedig gyere velem — mondta, és választ sem várva előre indult. Egy ideig mentünk, aztán hátranézett:

— Nagy úr vagy — nevetett —, félcipőben jössz árvizet nézni.

Kerülgettem a tócsákat, aztán beleléptem egy gödörbe, lábszárközépig vizes lettem.

— Slussz! — jelentettem ki — a kerülgetés befejeződött.

Mentünk vagy ötven lépést. Akkor megállott. — Öregem . . . én most egy civilhez viszlek. Vérzik a szívem, hogy nem katona az illető, te még ilyen emberrel nem találkoztál. — Elővette a cigarettát, megkínált. — Szívd csak, úgyis elveszem tőled, ha elmész, a maradékot.

Rágyújtottunk. Valaki fellépett az útra. — Jelentem, itt valami készül. Mintha szódavíz bugyborékolna a talajból.

— Csak nem begyulladni édes fiam! Fogj meg tíz embert, tömjétek a zsákokat, rakjatók körül és kész.

— Igenis — mondta a katona.

— Azután cigarettátok van-e még? — így az alezredes.

— Jelentem: a trafikban — nevetett a katona. Harmadnapja nem aludt. Az alezredes a zsebébe nyúlt, kivette a tőlem kapott cigarettát és odaadta az emberének . . .

— Megjött az utánpótlás — nevetett —, tessék beosztani. Reggel idejövök, de egy Fecskétek még legyen, akárhányan is vagytok.

— Értettem — mondta a katona és a vízben loccsant a csizmája, ahogy összecsapta a bokáját.

— Tehát egy civilhez viszlek — mondta az alezredes —, megfogtad öregem az isten lábát. Bár a Barótinak olyan szerencséje lenne a válogatással, mint amilyen neked van.

. . . A „civil” ott ült egy sátorlap alatt és keresztrejtvényt fejtett. A katonáktól csak az különböztette meg, hogy a köpenye alatt egy sötét nyakkendő lötytyedt bogja feketéllett a karbid fényében.

— Markó János vagyok — mutatkozott be. Felállva sem volt sokkal magasabb, mint ülve.

— Miért nem áll ki az esőre, Markó elvtárs? — mondta az alezredes. — Maga még növésben van.

— Nem jó magasnak sem lenni — válaszolt a civil. — Amennyiből magának farzsebet varrnak, nekem kész az öltöny.

— Az olvasós öregasszonyról meséljen — mondta az ales, — és ne becsméreljen egy parancsnoki termetet . . .

. . . Még a víz növekedésekor történt — meséli barátom az előzményeket —, hogy a túlsó part egyik falvából a kiűritetteket egy katonai teherautó vitte itt az átereszen. A hidacska közepénél kiabálni kezdett egy öregasszony; ő pedig ki akar szállni, itt lakik az ángya. Nála vészeli majd át a nehéz időket. Addig siránkozott, míg egy katona ölbe vette s letette a földre. A teherautó pedig elcammogott.

Amikor virradt, ez a civil, aki melleleg könnyűbúvár is, két társával a hídlábnál kezdte volna a töltés ellenőrzését.

— Ahogy jövünk — veszi át a szót a civil —, látjuk ám, valami nagy varjú ül a híd karfájánál. A vizet nézi. Felmegyek, látom: öregasszony, sír. De úgy sír, indulat nélkül, hogy csak a könnyei folynak, de a válla sem rázkódik.

— „Csak nem a lányságát siratja, édesanyám?” — mondtam neki, gondoltam, hadd nevéssen. De az öregasszony nem vidult, aztán vagy tíz perc után kibökte, hogy a teherautón épp a hídon kiesett a kezéből az olvasója. „Ez maradt az én szép nagy fiamból — pityergett a vénasszony —. Harminc éve, hogy meghalt, ennyi maradt utána, s most már — semmi”.

— Ott ült a hídon, potyogtak a könnyei, kis tragédia a nagy drámában. „Aztán milyen volt az az olvasó”? — kérdezte a civil.

„Jaj, édes fiam, az már egészen fekete volt. Még az anyám akasztotta a fiam nyakába, az első ministráláskor . . . !”

... A civil lassan vetkőzni kezdett, azután öltözni, de most már — könnyűbúvár ruhába. Amikor az uszonyokat is felcsatolta, vízbe szállt. Azt kellett figyelnie, nincs-e a meder falán valami kis örvényféle, mert az olyan ilyenkor, mint az igazi fúró. Néhány óra alatt áttöri a gátat. Azután már késő, szétomlik az egész, mint az odvas fog. Így születik az árvizek réme: a buzgár. De ezt a kis örvényt nagyon nehéz észrevenni. Zavaros a víz, mint a rossz lelkiismeret. Fenn viszi a könnyű hordalékot, néhol még vasat is görget. Hol lehet az az olvasó? Talán már Turnu-Severinnél jár . . .

... — Lemegyek — mondja tovább a civil —, vág a víz, olyan hideg. Néhány perc után feljövök. Ott guggol a parton az öregasszony.

— Maga tényleg az olvasót keresi, édes fiam?

— Hát persze.

Erre az öregasszony kibontja a zsebkendőjét, megmutat egy lehetővékonyra kopott arany keresztet.

— Nem lesz meg az az olvasó, édes fiam. Pedig Remetéről gyalog hozta az anyám. De már az igyekezetéért is ez a kereszt a magáé lesz.

— Nekem hétágú csillagot adjon, édesmama. Én mohamedán vagyok, nekem a kereszt rossz jel.

A mama elfelejtett sírni.

— Hát még élnek itt mohamedánok is? . . .

... A civil újra alászállott, aztán újra és ismét. Közben a nap is kisü-
tött. Akkor feljött melegedni, mert nagyon hideg volt a víz. Később hoz-
ták az ételt, a mama azt is megkóstolta.

— Azután mohamedán étel ez? — kérdezte csodálkozva.

— Mecsetben vágott sertés, édesanyám, de azért ehet belőle.

A mama csóválta a fejét.

— Úgy főznek maguk is, mint mink — mondta egyszercsak halálos
komolyan.

Később jött a váltás, a civil már öltözni akart, amikor az öregasszony a
kezét összetéve, mint aki imádkozik, elébe állott.

— Én ebből a keresztből csillagot öntetek magának édes fiam, csak
el ne menjen.

A civil pedig, ki tudja miért: maradt. A többiek zavarták volna, menjen
pihenni, tönkreteszi magát, az az olvasó azóta már akár egy cápa gyom-
rában is lehet.

De a civil újra alászállott. Most a híd túlsó oldalán nézegette a med-
ret. Egyszercsak azt hitte, álmodik. Egy bokor kusza ágán megpillantott
valamit. Folyondárnak hitte előbb, azután kiderült: fennakadt az olvasó.
Feljött. Odaadta az öregasszonynak. Az alig akarta elfogadni. Most kez-
dett csak igazán zokogni. Megölelte a civilt, később kezet akart neki
csókolni.

Azután lassan megnyugodott. Elővette a zsebkendőt. „Maga moha-
medán — mondta —, mit kezdene egy kereszttel.” Szépen visszacsoma-
golta, eltette. Egy öreg pénztárcából kihalászott egy húszast. Szomorúan
nézegette, azt is visszatette. Végül egy tízest vett elő és gyorsan, mielőtt
még meggondolná magát, Markó János kezébe nyomta.

Ott téblábolt körülöttük egy gyerekcsapat. A „civil” a legkisebbet
odaintette, odaadta neki a tízest, vegyen fagylaltot magának...

... — Nem félt, hogy vízbe fullad?

— Megsajnálтам azt az öregasszonyt.

— Azt mondják, az utolsó merülés után alig tudott felszínre vergődni.

— Ki voltam cefetül. A víz is nagyon hideg volt... De megérte.

— Kapott egy tízest.

— Az semmi, de azok a kölykök azóta nem mennek le a nyakamról.
Azt mondják, én vagyok az árvízi mikulás...

... — Tudod komám — mondja az alezredes, most, hogy apad, nevetni
is tud már az ember...

Bajától Apatinig

Bajától délre az árvízvédekezés a legnehezebb szakaszába jutott. Bár a vízszint Baja alatt is csökkent valamivel — mégis tartósan magas víz-állásra van kilátás, s így a védekezés is elhúzódik. Pedig a töltések már alig-alig bírják a vizet: egyre több és több az átszivárgás. Június 21-én, hétfőn reggel — a jugoszláv árvízvédelmi szervek meghívására — módom volt végignézni Bajától Apatinig a szinte már heroikus küzdelmet, amelyet a magyar és jugoszláv árvízvédelmi szervek folytatnak. Gépkocsink Bajáról indul. Nem látni már százméteres olyan sávot sem a gáton, amelyet ne tarkítanának homokzsákok ezrei. Szinte mindenütt szivárog a víz — alig győzik az itt dolgozó szakemberek, katonák eltömni. Igaz, Baja városa már biztonságban van a megépült lokalizációs töltés révén, de egy gátszakadás a városon kívül is óriási károkat okozna. Néhány kilométert tettünk csak meg, amikor egy szemlátomást nagy méretű homokzsák-töltés tűnik fel. Bana Gábor mérnök térdig jár a latyakban, szalad egyik helyről a másikra, alig tudjuk követni:

— Vasárnap reggel óta nincs megállásunk ezen a 800 méteres szakaszon — mondja. — Derékvastagságú buzgárt igyekszünk megfogni, már 18 ezer homokzsákot használtunk fel.

Azt hiszem, félreértettem a számot, de megerősíti: 18 ezret. Mert egymás mellett és egymás után törnek fel a védekezés legveszélyesebb ellenségei, a buzgárok.

— Két Pátia-lemezverő is dolgozik már, de eddig még mindig buzog a víz — folytatja. — Itt kínlódnak egy teljes álló napja, egyelőre eredménytelenül.

Kellemtelen hír, a legszívesebben itt maradnánk Bana mérnökék mellett, akik 24 órája egyfolytában talpon vannak, újabb és újabb erősítést vetnek be. De megígértük, hogy 9 órára a határon leszünk. Utunkat nem

csupán az „újságírói kíváncsiság” diktálja: nagyon is kölcsönös érdekek fűződnek a mi részünkről éppúgy, mint a jugoszlávok részéről ahhoz, hogy a végsőkéig tartsák a gátakat Bajától Apatinig, hiszen akárhol szakadna is át a gát, a másik ország éppúgy szenvedne az áradattól . . .

Jó egyórás út a határig, s csak megerősíthetnénk ezúton is azt, amit a hivatalos jelentések nem győznek hangsúlyozni: a veszély nem csökken, hanem tartósan fenyeget mindaddig, amíg legalább másfél-két métert nem apad a víz. Szinte már katonák sorfala között haladunk: nincs tenyéri rés a védelemben. Ugyanez a helyzet éjszaka is. Bajától az országhatárig fényszórósor borítja nappali fénybe éjjelente a gátat; az éjszaka egybefolyik a nappallal!

Közben leérünk a határig: a formalitásokon pillanatok alatt túl vagyunk, s mehetünk tovább. A gátról látni, hogy itt is olyan lapos a vidék, mint a gyűrődéska, s ha a víz áttör, nem áll meg a magyar határnál. Dusán Zdravkovics elvtárs, a jugoszláv védekezés vezetője Apatinig, a következő felvilágosítást adja, amikor Batinához érünk:

— A túloldalon, vagyis a jobb parton, átszakadt a gát. Szerencsére azonban csak másfél kilométer mélyen, és négy kilométer hosszan tudott terjedni a víz, mert a dombok megfoglák. Ezen az oldalon sokkal rosszabb lenne a helyzet: több százezer hektár kerülne víz alá, lakott helyekkel együtt, jugoszláv és magyar oldalon is.

Útközben a jugoszláv néphadsereg gépesített alakulataival, a községek férfi és női lakosságával találkozunk mindenütt. Lankadatlan az erőfeszítés itt is, s persze, a védekezők mindent megkapnak a védelemhez. Aztán Apatinhoz, a jugoszláv Duna-szakasz legkritikusabb pontjához érünk. Hozzánk csatlakozik Milán Mandicz, az apatini árvízvédelmi bizottság elnöke és Andrejev Nikita mérnök. Mielőtt bármily tájékoztatást kapnánk, így szól Mandicz elvtárs:

— Apatin húszezer lakója nevében hálásan köszönjük a magyar elvtársak segítségét!

Ekkor jut eszembe, hogy ide egy 130 tagú magyar lemezverő brigád is ájtött segíteni.

— Szerda óta dolgozik a gátakon a lemezverőbrigád — mondja Mandicz elvtárs. — Akkor már azt hittük, hogy a víz elviszi az egész várost, hiszen a vízszint két-három méterrel magasabb, mint bármelyik utcánk. Húszezren dolgoztak a gátakon, 35 ezer köbméter földet építettünk be, de a homokzsákok már nem bírták fogni a vizet, s a gát megcsúszott.

S mivel a Pátia-lemezverésben nekünk nincsenek nagy tapasztalataink, megkértük a magyar elvtársakat, segítsenek. Három óra múlva itt volt a segítség . . . Azóta szilárdan tartjuk magunkat, s a legkritikusabb helyen, a kanyarban, 200 méter Pátia-lemezt vertek le a magyar vízügyi szakemberek.

Akárhová megyünk, mindenütt köszönik a baráti-testvéri segítséget. Jóleső érzés hallgatni, hogy ha bajban vagyunk is, hozzájárulhatunk Apatin város — s talán még sok jugoszláv és magyar község — védelméhez. A magyar lemezverők — szolnoki vízügyi emberek, amolyan rohamosztag — megállás nélkül dolgoznak most is. Jugoszláv katonák hordják a kezük alá az anyagot.

— Olyan hirtelen jöttünk el hazulról, hogy csak másnap tudták meg otthon, hová siettünk — mondja Csikász Sándor mérnök, az osztag vezetője.

Indulunk vissza, s érthető izgalommal várjuk, hogy újra odaérjünk a mi veszélyes szakaszunkhoz, Bana mérnök „buzgárjaihoz”. Némi megkönnyebbüléssel vesszük tudomásul, hogy az emberek ismét győztek az alattomos víz fölött. Ám nem sokáig tart ez a megkönnyebbülés, mert egy félórával később újabb súlyos veszélyjelzéseket közvetít a telefon . . . Bízunk azonban benne, hogy a gátakon hősi küzdelmet folytatók ismét úrrá lesznek az áron.

Határőreink nehéz körülmények között őrizték a Duna árterületén nyugati határainkat
Zuhogó esőben is munkába indultak a gátakon harcoló derék honvédeink
(Haldász Kálmán felvételei)

Civilek, katonák működtek együtt: építették, erősítették, védték a gátakat
(*Bleich Rudolf felvétele*)

Ember és gép összefogása (*Markó Ödön felvétele*)

Hajnali bevetés *(Gadányi György felvétele)*

Az árvízvédelem dolgozóin, a katonaságon és a munkásőrségen kívül helytálltak a veszélyeztetett területek lakói és a társadalmi munkások ezrei is *(Wormser Antal felvétele)*

Szovjet kétélűek mentették Sárvár bajba jutott lakosságát *(Halász Kálmán felvétele)*

A nagy dunai árvízvédelem egyesítette a hagyományos és a legkorszerűbb védelmi módszereket és eszközöket Róvfalun is *(Markó Ödön felvétele)*

Szovjet katonák a gáton
(Bleich Rudolf felvétele)

Nagy teljesítményű szivattyúkkal emelték vissza a kiszökött Duna-vizet. Dolgozik a szivattyú Budafokon

(*Dozsán Endre felvétele*)

Szivattyúsor a Marcal folyónál

(*Dr. Katona Lajos felvétele*)

Búvárok vizsgálták a víz
alatt a buzgárok és szivár-
gások forrását
(Nagy Imre felvétele)

Cölöpverővel helyezték el
a pátria-lemezeket a meg-
gyengült töltéseken
(Halász Kálmán felvétele)

Homokzsákok ezreivel ojtették rabul a déli országhatárnál a Konda-foki buzgárt
(Szokolay István felvétele)

Esztergomban ipari tanulók homokzsákokkal védték a Műszeripari Művek Gyárát
(MTI. Hadás János felvétele)

Helikopteren figyelik a
vizet az árvízvédelem pa-
rancsnokai
(MTI. Bajkó József
felvétele)

A veszélyeztetett területek
lakossága: férfiak, asszo-
nyok, öregek, fiatalok fá-
radságot nem ismerve töl-
tötték a homokzsákokat
(Jentics László felvétele)

Kiűzte a víz a házakból
Dunafalva lakosságát
(Jócs F. Imre felvétele)

(Féner Tamás felvétele)

Csónakon, vontatón, teherautór, gyalogosan, kerékpáron menekülnek a bajba jutott emberek a víz elől.

(Féner Tamás, ifj. Schiller Alfréd és MTI. Hadas János felvételei)

Nehéz elhagyni az otthont . . .
(Wormser Antal és Fejes László
felvételei)

Csónakkal közlekedtek:
a Magyar Hajó- és Daru-
gyár udvarán
(Bozsán Endre felvétele)

A Magyar Hajó- és Daru-
gyár Váci úti gyáregységé-
ből kimentették a gépeket
a Vosztok 4. brigád tagjai
(MTI. Perczel Lajos
felvétele)

Igy mentették ki a vízből
a Szombathelyi Húsipari
Vállalat sárvári telepéről
a sertéseket
(MTI. Perczel Lajos
felvétele)

A Mohács-szigetiek állatait
vontatókon mentették az
ár elől
(Mikó László felvétele)

Biztos helyre költöztették
a dunaszekcsői tanyavilág
veszélyeztetett értékeit
(Halász Rudolf felvétele)

Visszaköltözik Mohács-sziget lakossága. Sorban állnak a dunaszekcsői kompikötő előtt... *(Szokolay István felvétele)*

Mohács-szigetre katonai pontonhídon mentek aratni az első kombájnnak *(Jentetics László felvétele)*

Tisztító vízsugarak áztatják az árvíz szennyét Budapesten a rakpartok útjain
(MTI. Szobelédi Géza felvétele)

Vasbeton gerendák, födémek ezreit készítette el az Épületelemgyár I. sz. telepe
az árvízkarok helyreállítására (MTI. Mező Sándor felvétele)

Vacsora

A lkonyodik.

A víz messze. Itt nyugalom van.

Az erdő szélén sátrak. Csöndesek.

Kicsit odébb gulyáságyúk — kettő —, füstölgő kéménnyel, és szakácsok — szintén ketten. Akár valami vicclap hasábjáról léptek volna elő: egyik zömök, alacsony, másik hórihorgas, lajtorjának beillene. Ők is füstölnek.

Pattog a tűz, rotyog az étel a kondérokban.

A szakácsok szótlanak. Arcuk komor, pillantásuk sötét. Az óriás-fakanál úgy mozog a kezükben, mintha vétett volna nekik valamit az a gulyás. De szótlanak, még csak nem is káromkodnak.

Motor berreg. Mind erősebben, mind közelebből.

Teherautók kanyarodnak a sátrak köré.

Pattogó vezényszavak, dobogó lábak.

— Na — mondja az alacsony szakács, és lapos pillantást vet a hosszúra.

Az nem felel mindjárt. Kavarja az ételt, aztán mintha csupán magában gondolkodna, dörmögi:

— Kár a gőzért . . .

A másik erre vállat von. A hosszú tovább zsörtölődik:

— Ennek hiába beszél az ember. Mosogatórongy van a mellében, nem szív . . . Biztos nem is dobog. — Öklelő pillantást küld a gépkocsik felé, hirtelen elhallgat.

A fák között tisztí uniformis.

Ő az „ennek” százados. Mellében a mosogatóronggyal.

Amikor a gulyáságyúkhöz ér, a két szakács vigyázzba vágja magát. Az alacsony — ő a főnök — szép szabályosan jelenti, hogy a vacsora kész.

A százados a levegőbe szippant, elmosolyodik:

— Van olyan jó, mint a szaga? — kérdi, miközben a kezét nyújtja.

— Jelentem: jó — hangzik mogorván.

— Magának meg mi a baja? — néz rá a százados.

— Jelentem, semmi. Nincs bajom. Főzők! — Tekintete merev, mintha odaszögezték volna a tiszt csizmája elé. A százados hátrább tolja fején a sapkáját, melle akkorát emelkedik, mint a kovácsfújtató.

— Idefigyeljen, Kasznár, hát még most sem érti? . . . Elmagyaráztam tegnapelőtt, elmagyaráztam tegnap, ma is hallani akarja?! Hát figyeljen, vegye tudomásul ma is: a maguk munkája pont olyan jelentős, mintha homokzsákokat hordanának a gáton! Világos?! — közli félelmetes nyugalommal, és kissé megemeli a hangját: — És ha nekem holnap megint így nem lesz baja, mint most, akkor a nyaka közé szórok egy hét laktanyafigságot, és garantálom, hogy többet nem fog macerálni . . .

Kasznár leszegett fejjel hallgat. A hosszú a kondér fölé hajol, sürgősen kávarni kezdi.

A százados a fejét csóválja, de mosolyog.

— Na, jól van — mondja békítőn. — Szóval, kezdhethük osztani . . . Olyan éhesek vagyunk, mint a farkasok. — Nehézkés, fáradt léptekkel indul vissza a sátrak felé.

A kondérok nál csend. Aztán a hosszú szakács megszólal, és bánatos méltatlankodással ennyit mond csupán:

— Mosogatórongy . . .

Pócsmegyer hazatér

A kiürített Pócsmegyerre visszatértek az asszonyok és a gyerekek, hazahajtották a szérúról, e magasabb szárazulatról az állatokat, a surányi víkendházak kulcsát visszaszolgáltatták tulajdonosaiknak.

A katonák összehakolták homokzsákjaikat, elvitték légkalapácsaikat, a rendesélet alatt alig-alig látszik a háborúság nyoma, e győztes dúlásé.

Ámbár még van víz elég. A parti sétány fölött szennyes hullám hőmpölyög, a szomorúfüzek és nyárfák törzsét rohanó ár kavargja körül. A motoros a fák és bokrok örvénylő közein bujkál, és fönt köt ki valahol, alkalmi öbölben, vadvirágos parton, egy fűzfa mögött.

De jár már a komp, s a kikötő-tutaj deszkaládáiban árvácskák üdemosolya. Ki törődik ilyenkor még ezzel is?

Vagy éppen ilyenkor törődünk? Ilyenkor dacosabb a ragaszkodásunk az élet szépségeihez. És tüntetőbb.

Laci bácsi, az orvos aranyos japán kertje is mintha tündöklőbb lenne, mint máskor, színei fényesebbek, zöldje zománcosabb, mintha minden törekenységgel szemébe akarna nevetni a nagy víznek, mely fölébe magasodott.

— Hát a kertet megmaradt, Laci bácsi?

— Meg ám. Minden megmaradt.

A faluban minden. A révház piros falán látszik a víz nyoma. A révház a homokzsákok előtt állt, mint egy őrszem, világítótorony a móló csápján. Sötétpiros a téglá, ahol a víz volt. S a vonalat képzeletben továbbtolva, félig merülnek a képzeletbeli vízbe a házak.

Képzeletbeli vízbe, mert a valóságos vizet a homokfal visszaparancsolta. A homokfalat pedig kiskatonák emelték sokezer zsákból. Nagy esők csurogtak a nyakukba, iszap folyt be a csizmájuk szárán, s szunyogtakaró tartotta őket ébren, midőn a fáradtság lábukról levette volna.

Egy gombostű, egy szalmaszál nem tűnt el. Tárva hagyott ajtók mögött a por telepedett csak a gazdátlan használati tárgyakra.

Tele volt idegenekkel az elhagyott falu. Katonákkal.

Szemben a templommal tornácos ház. Szanaszét még az udvar, belül is nagy a rumli. Mész-szag, katlan alatt tűz ég, bútorok kirámolva. Mosógép a tornácon. PVC-vel takart motor a szabad ég alatt. Ráadásul építkezés: fürdőszobát csempéznek. A homokkupac még a védekezés emléke.

A fiúk az utca felől zsákkal akarták védeni a küszöböt.

De nem került rá sor. Az utcán víz volt, meg a templomban is felszárgott. A ház magasabban van, feljön egy kis emelkedőre.

— A régi öregek mindig feljebb és feljebb jöttek.

Hozzáépítettek, és feljebb jöttek a víz elől. Az asszony mutatja a ház lépcsőzetes részeit. Kis fekete asszony, almamosoly az ajkán, mint ki oda se annak, ami történt.

Hiszen nincs is nagy baj, ha már itthon vagyunk. Sőt úgy lehet örülni, mint valami újnak. Soha máskor nem lehet így szeretni azt, amink van. Amiért megmaradt.

A ház most hangos és tele van. Vele. Mert a férfiak jobban csak itthon voltak, a nőknek Surányba kellett menni. A védettebb magaslatokra. Az első dolga velük gyűlik meg. A férfinéppel. Mert azok csak a rendetlenséget gyűjtötték. Felszaporították egyik nap szennyését a másikra.

— Két hétig a két ember, otthagytak mindent mosatlan.

— Ha csak ez volna!

— Nemcsak ez van, az már igaz. Úgy vagyunk, mint húsvétkor: meszelés, nagytakarítás, mintha újba jönnénk. Csak aztán nem nagyon rámolgathatunk, előbb az eper.

— Nem lett oda?

— A két végét elvette a víz, de a közepe kimaradt. Szedni kell, abból van pénz, másból nem nagyon. Ami vízben van, nem hiszem, hogy jó legyen, még zöldiben ráment. Pedig soha olyan gyönyörű nem volt a határ, krumpli, répa, búzák, vetések, zöltség, minden. Lett volna pénzfogás. De csak nézem, elsárgul a paprika. Ezt a virágot is mit dédelgettem! Tönkrement.

— Sok föld van víz alatt?

— Fele föld fakadó vízben.

Fiú: — Már lefektettek akkora csöveket. Szívadni fogják a vizet.

Apa: — El is vitték.

— Mert még itt nem lehet szívatni. Oda vitték, ahol már lehet.

— Magasabb a Duna, mint a Pázsit, addig hiába is volna a szívatás.

Azt mondják, negyvenötben volt ilyen víz. A küszöbig emelkedett, már azt hitték, átjön. De most csak az utcán volt szivárgás.

— Megérdemelnék a kiskatonák, ha egy évet elengednének nekik.

— Mi volt itt homokzsáokban! A Nagy-Dunánál lezavarták a töltésről a katonákat, hogy már úgyszincs mentség. De a tiszt: csak rakjátok, rakjátok!

— Oszt milyen hamar rendet teremtettek. Reggel még alig tudtunk elmenni, este már széles utcák. Örülünk, hogy így megúsztuk.

— Minden megmaradt . . .

— Minden.

— Az állatok egy szálíg . . .

— A lábasjóságok kint voltak a szérűn.

— Kinn, ott pajták vannak, a dombon, ide két kilométer. Ott voltunk velük biztonságban. De se ihatós víz, se semmi. Az állatokkal háltunk előbb, osztán kimentünk a kazalba, hátha ott jobb lesz. Ott meg főnről a szúnyogok csipkedtek, letről a hangyák mászkáltak. Magamra húztam a kendőt, akkor meg nem volt levegő. Megemlegessük, no.

— Nehezen múlt az idő.

— Elsejében, míg nem lehetett lejönni. Tudja az ember, hogy dolog volna, aztán csak vesztegel, nem találja a helyét. Míg aztán mehettünk az epresbe. Hasig vízben, térden felül sárban.

Piros orcája még kerekébbre terül.

— És ha a víz lemegy, mi kerül a földbe?

— Ó, az még! . . . Csak lássuk már. Bab, borsó, uborka mehet bele, csak nehogy osztán mindjárt itt legyen a dér. Szóval az megyen bele. De annyit kell utána majd dolgoznunk, ki se látom mondani. Süllyed, a gaz dugig. Megemlegetjük ezt az évet.

Almamosolya azonban rendületlen. Moslékot önt a malacoknak. Szépek, fehérék, gömbölyűek. Felferik harsogásukkal a házat.

Délelőtt az utolsó katonai alakulat is elhagyta a falut, csak a vízőrség cirkál. A katonáknak kis kosarakban epret vittek.

— Fogyasszák csak, ilyen epret nem látnak.

— Csak úgy? Mármint hogy ingyen?

— Ejnye, kedveskéim, meg ne bántsák már az öreget.

Töporodott, mankós anyóka folytatta ezt a történelmi párbeszédet a szedelődző katona elvtársakkal.

Ártéren

A házunk vízben áll, kéményünk roskadoz,
 riadt gólyák kerengnek ereszünk felett,
 ágyunk örvény-sodorta ingatag tutaj,
 kidőlt belével puffadoz a szalmazsák.
 Kakas búcsúztatott: rekedten ránkrivallt,
 mint Péter-hitszegést jelentve, hogy betelt
 időnk;

 a szél-forgó mögött a macska, mint
 a félhold árnya ül, kínjába görbedett.

S mi egyre élünk, idegen tetők alatt,
 váltás-ruhánk foltozzuk, kisdedek szavát
 motyogjuk, nyers búzaszemet morzsolgatunk
 ujjaink közt, mert édes úr a megszokás.

De éjjelente vissza-vissza-szökdösünk
 a régi földre, ember-magas bár a gát,
 és megkeressük azt a gyöngye dombtetőt,
 mit eddig megkímélt a víz s a lomha láb,
 hol sárga repce szendereg és árpa ring
 kaszára várva,

 hol szüretre lát szemünk;
 és vak kapákkal, tíz körömmel öljük ott
 a gyors gyomot s puhítjuk az álnok talajt.
 Mert verten is csak a jövőnek élhetünk
 s csak a valónak —

 ez az ár láz-látomás,

határa s célja sincs, hazug sötét özön —
az a való, hogy fölszárad az ingovány,
az a való, hogy újra szántunk és vetünk,
az a való, hogy szorítjuk egymás kezét,
az a való, hogy megszülethet gyermekünk.
És ereszünk fölé megint új gólya száll,
és bármi vész jön, mindent szebbre építünk;
s a többi álom, rossz emlék, feledni kell.

Aldott e lét, hogy mindig újra-kezdhető.

A nagy dunai árvíz

A Duna árhullámainak meg-megújuló ostroma március végén kezdődött. Azóta egymást követték az egyre magasabb árhullámok. Az árvíz elleni — befejezéshez közeledő — küzdelem több mint 100 napig tartott.

Magyarországon nem ritka jelenség a folyók áradása, hiszen 1850 óta több mint hetven jelentősebb árvíz zúdult le a Duna és a Tisza vízrendszérében. Az 1870. évet követő hét évtized csaknem minden esztendejében nemegyszer félmillió holdnyi területet tengerre változtató áradás tört a Tisza vagy a Duna mentére. A rendkívüli magasságú s minden eddigit meghaladó tartósságú 1965. évi árvíz azonban a gyakori pusztító erejű dunai árvizek történetében is páratlanul áll.

A veszély súlyos napjaiban, a vízállásokról hírt adó — máskor csak szakembereket érdeklő — számadatok a legizgalmasabb tudósításokká váltak. Árad az Inn, végig árad a Duna. Budapesten a vízállás 845 cm, 40 cm-rel magasabb az 1954. évi tetőzésnél. Mohácsnál — úgy tűnt — megállt a víz. Az egymásra torló árhullámok és az áradó Dráva visszaduzzasztó hatására 24 napig volt a vízállás az 1954. évi maximumot 60 cm-rel meghaladó szinten. Az 1965. évi rendkívüli dunai ávizet azonban minden vízrajzi adatnál kifejezőbben és maradandóbban jellemzi az immár országszerte elterjedt közkeletű fogalom: „a nagy dunai árvíz”. Igen, ez az árvíz — tartóssága és magassága folytán — e néven szerepel majd a dunai árvizek hosszú sorának történetében.

A nagy dunai árvíznek mintegy előfutára volt a nyugat-dunántúli folyók áradása. Az itteni helyzet merőben eltérő volt a folyóinkon megszokott árvizektől. A patakok, kisebb folyók egyidejűleg áradtak, már osztrák területen kiléptek medrükből, és a völgy teljes szélességében hömpölyögtek át magyar területre, majd végigzúdultak a vízfolyások völgyeiben, amelyeket töltések általában nem védenek. Ezért a védekezés e területen a víz elleni

mozgóháború jellegét öltötte. Célja elsősorban az emberi élet és anyagi javak mentése, a városokat és falvakat veszélyeztető víz elterelése volt. Itt összefüggő töltésrendszerek kiépítése általában a jövőben sem célszerű. A kis vízhozamokat helyenként több ezerszeresen meghaladó szélsőséges, ritkán jelentkező és néhány nap alatt levonuló árvizek ellen műszakilag nem indokolt és nem is gazdaságos a nagy területeket elfoglaló és igen költséges töltések építése. Az áradás viszonylag nagy területet (150 ezer holdat) érintett ugyan, de az apadás is gyors volt. A vizek nagy része néhány nap alatt visszahúzódott a vízborította területekről. A Sárvár alatti töltésezett szakaszon keletkezett gátszakadások gyors elzárásával, a védgátak túlnyomó részének megtartásával 40 települést és mintegy 80 ezer holdat sikerült az elöntéstől megmenteni, de ennek ellenére az árvízvédelmi művekben, közlekedési vonalakban, épületekben és a mezőgazdaságban 204 millió forint kár keletkezett. A 353 összedőlt ház újjáépítése és a megrongált házak helyreállítása azóta már serény munkával folyik.

Mialatt a Rába és a többi nyugat-dunántúli vízfolyások völgyében még tartott az árvíz elleni küzdelem, a Duna osztrák és bajor vízgyűjtő területén lehullott újabb, nagykiterjedésű, intenzív esőzések hatására fokozódott a Duna áradása. Megindult a súlyos, tartós küzdelem, az „állóháború” a Duna ekkor még csak kialakulóban levő negyedik árhulláma ellen.

Minden folyónak, pataknak, külön élete, sajátos természete van. Innen ered a találó kifejezés: „élővízfolyás”. A vízrajzi észlelések rendeltetése éppen a vízfolyások életének, mozgástörvényeinek megismerése. Ismereiteink alapján a Duna vízjárásának természetéről ez év tavaszán arra következtethettünk, hogy hóolvadásból és esőzésből származó rendkívüli árvíz veszélye fenyeget. Az Alpokban felhalmozódott, az átlagost jóval meghaladó — helyenként 3—4 méter vastagságú — hóréteg és a felmelegedés csaknem egy hónapos késése, a március közepe óta tartó, váltakozó esőfrontok átvonulása, a Duna tartós mederteltsége mind erre utalt. Ezért erőinket már jókor átcsoportosítottuk a Duna menti töltések védelmére.

Az eddigi tapasztalatok a Duna vízjárásáról azt mutatták, hogy a jelentősebb nyári árvizeket előidéző esőzések csupán néhány naposak, és szemben a hetekig tartó tiszai árvizekkel — viszonylag rövid idő alatt levonulnak. Ez alól csak az 1926. évi nyári árvíz volt kivétel, amely Mohács térségében 80 napig borította a hullámteret. Az 1954. évi árvíz csak 26 napig terhelte a töltéseket. Az 1965. évi dunai árvíz egymásra torlódott árhullámai, amelyek a Gönyű alatti Duna-szakaszon az eddigi legmaga-

sabb vízállást jóval meghaladó magasságú árvíz okoztak, több mint 120 napon át áztatták a töltéseket. Amikor már azt hittük, hogy elmúlik a vész, érkezett a hír: újból árad a Duna! A veszélyes helyzet június 8-a és 11-e között fordult válságosra. A négy nap alatt lehullott több mint 120 mm eső az előzőekre rátorlódó legmagasabb — hetedik — árhullámot indította el. Amikor pedig a Vág áradása június 14—16-án 20 százalékkal tovább növelte a Duna egyébként is rendkívül nagy vízhozamát, megindult az árvíz elleni küzdelem legválságosabb, de egyben a nagy múltú magyar árvízvédekezés történetében műszaki-szervezeti, igazgatási szempontból és a tömegeket közös összefogásra, egyszerű helytállásra mozgósító erejénél fogva egyaránt kimagasló, befejező ütközete.

Szükségessé vált a különösen nagy árvízveszély miatt, a vízügyi törvénnyel alapított, a Minisztertanács hatáskörében eljáró Árvízvédelmi Kormánybizottság működésének megkezdése. Ekkor az árvíz már 85 napja áztatta, rombolta a töltéseket. A töltésekre sok helyütt 2—3 méter magas vízoszlop nyomása nehezedett. A gátakon küzdők és az árvízvédelem országos irányítói előtt felvetődött a kérdés: bírják-e a gátak a napról napra növekvő óriási víztömeg nyomását, sikerül-e megvédeni a gátakat, a 610 km hosszú dunai árvízvédelmi töltésekkel védett több mint 600 ezer holdnyi területet, a városokat, falvakat, ipartelepeket, utakat, vasutakat.

Az ember és a természet erői közötti harcban sikerült úrrá lenni az áradó Dunán. A vízügyi dolgozók, a hadsereg, a karhatalom és a lakosság összefogása, a népgazdaság erőforrásainak nagyarányú, gyors mozgósítása megakadályozta, hogy a Duna áttörje a gátakat, és mint a múltban annyszor, óriási pusztítást okozzon.

A védekezés válságos szakaszai közül kiemelkedik a Szigetközt veszélyeztető buzgárok sorozatának elfogása, Komáromnál a budapest—bécsi vasúti és közúti összeköttetés, Szőny—Almásfüzitő—Komárom megvédeése, a Szentendre-szigeti falvakat fenyegető árvízveszély elhárítása, Bába—Pörboly térségében a nagymértékben megrongálódott, átázott gátak védelme. Az árvízvédekezés egyik legkiemelkedőbb eredménye a Mohács-szigeten 30 ezer homokzsákból épített védőfallal a töltésszakadás közvetlen veszélyével fenyegető nagy buzgár hatástalanítása volt. Temérdek anyag, munkaóra és mérhetetlen erőfeszítés eredménye, hogy Mohács város alatt — ahol a töltés védőképessége viszonylag a legkisebb volt — sikerült a töltésszakadást elhárítani.

A hatásos árvízvédekezés alapja: a helyesen méretezett, jó anyagból és

jól megépített töltés. Az ilyen töltés azonban ritka, hiszen az árvédelmi gátak az utóbbi 100—150 évben fokozatosan, többszöri magasítással és erősítéssel épültek, sok esetben nem kellően feltárt, változó talajokon, különböző tulajdonságú, vízáteresztő képességű földanyagból. Az utóbbi tíz évben több mint másfél milliárd forintot fordítottunk az árvízvédelem és a folyamszabályozás fejlesztésére, és ez nagymértékben növelte árvízvédelmi műveink biztonságát. Bizonyos, hogy e módszeres, tervszerű, tudományosan is megalapozottabb és nagy anyagi áldozattal végrehajtott munkák nélkül a legjobban szervezett védekezéssel sem háríthattuk volna el a gátszakadást. A legjobban megépített, gondosan karbantartott töltés is csak akkor képes azonban ellenállni a víz ostromának, ha jól szervezett, megfelelő műszaki felkészültségű, kellő anyagi-műszaki eszközökkel ellátott védelem áll a gáton.

Az árvízvédelem bonyolult, sokoldalú műszaki, szállítási, ellátási, igazgatási feladatainak egységes irányítása a vízügyi szervezet kezében összpontosult. A területi árvízvédelmi bizottságok a megyei tanácselnökök irányításával biztosították a polgári lakosság mozgósítását és részvételét a védekezésben, intézték a veszélyeztetett területek lakosságának áttelepítését, élelmezését. A védekezés első időszakában a vízügyi szolgálat csak saját eszközeivel és szervezetével védekezett. A veszély fokozódásával sorakozott fel a gátak védelmére a közerő, majd a honvédség. A hadsereg és a karhatalom alakulatai jól szervezett, fegyelmezett munkájukkal, kiemelkedő, hősiess helytállásukkal a vízügyi szervezettel együtt az árvíz elleni védekezés legfontosabb, legütőképesebb erejét alkották.

A katonák, a falvak lakosságából toborzott közerő, a védelem többi erői, a mérnökök és technikusok közötti közvetlen emberi kapcsolat már az árvízvédelmi gyakorlatokon kibontakozóban volt, majd a gátakon vállvetve folytatott küzdelemben még szorosabbra kovácsolódott.

A Kormánybizottság a veszélyes helyzet nyomán az erők népgazdasági méretű mozgósítását rendelte el. Május végén még csak 5—6000, június 8-án már 9000, a válságos fordulatot jelentő hetedik árhullám elindulásától, június 12-től pedig már 30—40 ezer ember — 11 000 katona, 1000 karhatalmista, 21 000 vízügyi dolgozó és a környező falvak sokezernyi népe — vonult fel nap nap után a gátakra. Éjjel-nappal megszakítás nélkül folyt az emberfeletti küzdelem. Napi 12—16 órát, sokszor még annál is többet voltak talpon az emberek. Szakadatlanul erősítették a gátakat. Sok helyütt az átázott töltéseket már csak a mögéjük rakott homokzsákok és

kőtömegek tartották. De ahogy nőtt, fokozódott a veszély, úgy fordult az ország figyelme az áradó Duna felé. Megmozdult az ország. Emberek ezrei, gépek százai, 40 000 tonnányi kő, 4 millió homokzsák, 36 ezer acélszáfal-lemez erősítette a teljesen átázott töltéseket. És nap mint nap érkezett az utánpótlás. A kiemelkedő helytállás nagyszerű példái nemcsak a Duna partján születtek, hanem a védekezés egyik legfontosabb utánpótlási üzemében, a dunabogdányi kőbányában, a „Pátia”-lemezt készítő gyárakban, az árvízvédelem irányító központjaiban, a tanácsoknál és mindenütt, ahol az árvízvédelem irányítása, szervezése, a szükséges anyagok, eszközök gyártása, szállítása folyt. Ez tette lehetővé, hogy a Duna rendkívüli áradásával szemben a legveszélyesebb gátszakaszokra olyan erőket mozgósítsunk, amelyek a legválóságosabb helyzeteken is képesek voltak úrrá lenni.

Az anyagi-műszaki ellátás mellett a védekezés legnehezebb napjaiban sem szorult háttérbe az emberekről való gondoskodás. A védekezésben résztvevők és a veszélyeztetett területekről biztonságosabb helyre áttelepített csaknem 20 ezer ember egészségének megóvásáról és megfelelő ellátásáról, az egészségügyi, a belkereskedelmi és a földművesszövetkezeti szervek gondoskodtak.

A védekezés fő célja kezdettől fogva az árvízvédelmi fővonalak erősítése, megtartása volt. Emellett a legveszélyeztetettebb helyeken a második védelmi vonal is megépült.

A védekezés idején végzett csaknem egymillió köbméter földmunkával, nagyrészt állandó jellegű művek, lokalizáló és körtöltések épültek, többek között Baja és Szeremle, Mohács, Kölked, Bátaszék, Sárpilis és Győr védelmére, amelyek az árvizek ellen a jövőben is jó szolgálatot tesznek.

A védekezés eredményességének egyik legfontosabb eleme a helyzet áttekintését s azonnali intézkedéseket lehetővé tevő megfigyelés, felderítés, hírközlés, az irányító központok és a távoli munkahelyek közötti folyamatos, gyors összeköttetés megszervezése volt. A gátak mentén a tapasztalt gátőrökből, segédőrökből és karhatalmistákból szervezett őrzőjáratok szüntelenül figyelték és megjelölték a töltéseken átszivárgó, a gátak mögött alattomosan feltörő buzgárok helyét, hogy gyors beavatkozással a veszély elhárítható legyen. Ultrarövidhullámú berendezések kötötték össze a gátakon dolgozó munkaosztásokat, gátőrházakat az irányító központokkal.

A rendkívüli árvíz elleni küzdelem az árvízvédekezés műszaki fejlesztésének is lendületet adott. Még néhány évvel ezelőtt is nagyobbára kézi erővel, istrángos cölöpverővel és rőzsével folyt az árvízvédekezés. Most

több mint 300 korszerű földmunkagép, 1200 dömper, tehergépkocsi és sok más gép segítette a gátakon dolgozók munkáját. A jól begyakorolt, korszerű gépekkel felszerelt árvízvédelmi osztagok munkája nyomán az eddig ilyen mértékben soha nem alkalmazott vas szádlemezek rövid idő alatt több kilométer hosszúságban álltak a víz szivárgásának útjába. A védekezés műszaki színvonalát emelte a honvédség korszerű műszaki felszereltsége, a helikopterek és a láncaltapas úszójárművek alkalmazása.

Az éjszakai árvízvédekezés hajdani eszköze, a szurokfáklya helyébe a villanyégők és reflektorok léptek. A munka és a megfigyelés így éjszaka is zavartalan volt. A leleményesség a védekezés legnehezebb időszakában is sok új módszerrel gazdagította az árvízvédekezést. A műanyagfólia, a könnyűbúvárok, az ipari televízió alkalmazása a víz alatti töltésállapot megfigyelésére mind a jövő útját egyengető új eljárás az árvízvédekezésben.

Amikor a gyakori felhőszakadás feláztatta a töltéseket, járhatatlanná tette az utakat, megnehezítette az utánpótlást, vízi járművek százai szálították a követ és a homokzsákokat a védekezéshez. A sűrűn benőtt hullámtéri erdők azonban a víz felől akadályozták a gátak megközelítését. A hadsereg műszaki alakulatai erre is találtak megoldást: a hullámtéri erdőben nyiladékokat robbantva hasítottak utat a vízi járművek számára.

A töltésszakadás veszélye nemcsak az áradás, hanem még az apadás kezdeti időszakában is mindenütt fenyegetett. Az, hogy a magyar Duna-szakaszon az árvíz nem szakította át a töltéseket, a népgazdaság anyagi-műszaki erőforrásainak nagyarányú mozgósításán kívül a rendkívüli veszéllyel szembeálló, nagyszabású, szervezett, szakmailag megalapozott védekezésen, de mindenekelőtt a vízügyi dolgozók, a katonák, karhatalmisták, munkásőrök, a lakosság, a munkások ezreinek emberi helytállásán, szívós, áldozatos munkáján múlt.

Az árvízkar ennek ellenére jelentős. A töltések mögött feltörő, fakadó vizek 30 ezer hold szántóterületet borítottak el és sok házat megrongáltak. Károk keletkeztek a töltések közötti árvízi meder, a hullámtéri területek elöntéséből, ahol 20 ezer hold szántóterület került víz alá, valamint a korábbi árvízszintnél magasabban fekvő, ezért töltésekkel nem védett 10 ezer holdnyi területen. 2300 épület kisebb mértékben megrongálódott, ebből 340 összedőlt vagy erősen megrongálódott. A károk felmérése még folyamatban van, de előzetes becslések szerint a dunai árvízkar több százmillióra tehető. A kár túlnyomó része a mezőgazdaságot, a közlekedési és vízi létesítményeket érintette. Ezeknek helyreállításáról az állam gondos-

kodik, a termelőszövetkezetek részére pedig támogatást ad vetőmagban, műtrágyában, kedvezményes talajmunkában.

Az árvíz több üzemben — a mezőgazdaságban, a közlekedésben, az iparban és az építőiparban — termeléskiesést okozott, ami azonban jól szervezett munkával az év folyamán még nagyrészt pótolható.

Az 1954. évi nyári és az 1956. évi téli árvíz holdanként mintegy 12 000 forint kárt okozott. Ha az 1965. évi árvíz során a védekezés a mintegy 600 ezer holdat kitevő területeket nem védi meg, az árvíz nyomán több milliárd összegű kár keletkezett volna.

A fakadóvizek és belvizek levezetését másodpercenként 300 köbméter kapacitású szivattyúk gyorsítják. Minél hamarabb vezetik le a vizeket a termelőszövetkezetek, állami gazdaságok és a vízgazdálkodási társulatok, annál eredményesebben művelhetik meg az árvíz és belvízjárta földeket, és itt is jó termést takaríthatnak be a rövid tenyészidejű növényekből.

Most, amikor elvonul az ár és az élet rendes menete visszatér a gyárakba, földekre, otthonokba, az árvíz idején tanúsított nagyszerű helytállás, amely megküzdött a víz félelmetes erejével, a békés építőmunkában, a károk helyreállításában is követendő példaképpé válik.

Megmozdult a társadalom is. Pénzbeni adományaival és munkafelajánlással segíti a megrongált épületek helyreállítását, az árvíz során áttelepített lakosság megsérült ingóságainak pótlását.

A Duna rendkívüli árvize elleni harcban a baráti népek szolidaritása is megmutatkozott. Szovjet katonai alakulatok, mind a nyugat-dunántúli árvíz idején, mind a dunai árvíz elleni harcban baráti segítséget nyújtottak. A magyar hadsereg alakulatai a lakosság és az állatállomány mentésében Csehszlovákiában, a Csallóköz elárasztott területén tevékenyen részt vettek. Magyar szádfalverő osztagok Apatin, Újvidék és más dunai gátszakaszokon együtt dolgoztak a jugoszláv árvédekezőkkel. Az NDK vízügyi szolgálata szolidaritását juttatta kifejezésre az árvízvédekezéshez küldött anyagokkal és eszközökkel, korszerű gépek soron kívüli szállításával.

A nagy dunai árvíz ismét bebizonyította, hogy az árvízvédelemnek Magyarországon milyen kimagasló jelentősége van. Országunk egynegyede a folyók árvízétől elhódított terület. Ezen él a lakosság 50 százaléka, itt épült a községek, városok 30, az út- és vasútvonalak 50 százaléka. Ezt a 23 ezer négyzetkilométert kitevő árterületet, amely jóval meghaladja Hollandia, Olaszország és Franciaország ármentesített területeit, csaknem négyezer kilométer hosszúságú földtöltés védi az árvíz elöntésétől. Az

ármentesítésnek ezt a világviszonylatban is kimagasló művét, amelyet Széchenyi és Vásárhelyi a Tisza szabályozásával indított el, jelentősen továbbfejlesztettük, korszerűsítettük. Széchenyi és Vásárhelyi műve azonban még nincs befejezve. Évről évre folyik árvízvédelmi rendszerünk tökéletesítése. Még igen sok azonban a tennivalónk, bár a teljes biztonság, különösen a jeges árvizek ellen, sohasem érhető el.

Az utóbbi évtizedek tapasztalatai azt mutatják, hogy a rendkívüli árvizek gyakrabban ismétlődnek és az árvízszintek is emelkednek. Az elmúlt két évtizedben hat olyan árvíz tört ránk, amelyekhez hasonló évtizedekig nem volt. A korábban nagy térségekben szétterülő víz szintje gátak közé szorítva emelkedik, de a hullámterek és helyenként a meder feltöltődése is emeli az árvízszintet. A vízgyűjtő területeken levő erdők faállományának csökkentése, a beépített területek növekedése is hozzájárul, hogy a csapadék víztömegei gyorsabban érkeznek a folyók medrébe.

Az emberi alkotómunka és a természet erői elleni harcban azonban nincs megállás. Meg kell gyorsítanunk az árvízvédelmi művek fejlesztését, növelnünk kell az árvízvédelem biztonságát. Ennek azonban a népgazdaság teherbíró képessége szab határt. Ahhoz ugyanis, hogy az ármentesített területeket kellő biztonsággal védjük, és kisebb erők, anyagi eszközök mozgósításával is eredményesen védekezhessünk az árvíz ellen, több mint 5 milliárd forint beruházás szükséges. Ez pedig az életszínvonal és a népgazdaság általános fejlődésének sérelme nélkül csak fokozatosan, hosszabb idő alatt valósítható meg. Elsősorban azokat a töltésszakaszokat erősítjük meg, ahol az árvíz során megmutatkoztak a dunai töltésrendszer leggyengébb pontjai. Ezt a munkát már ez évben a gátak helyreállítása során megkezdjük, és a következő években befejezzük.

Miközben a gátakon az áradó Duna elleni küzdelem zajlott, a mögöttes területeken békésen folyt a munka, a töltéssel védett földeket a közeli községekbe telepített lakosság — még Mohács-szigeten is — rendszeresen megművelte, és most már javában tart az aratás.

A dunai nagy árvíz megmutatta, hogy amikor a veszéllyel, az árral kell harcba szállni, a nép az összefogás erejével hatalmas tettekre képes. Elsősorban a népgazdaság erőforrásainak társadalmi méretű mozgósítása és az emberfeletti erőfeszítés állt ellen a pusztító árnak. Akik részt vettek a harcban, áldozatos helytállással védtek a gátakat. Munkájukat, odaadásukat nemcsak azok tudják értékelni, akik a roppant veszélynek tanúi és részesei voltak, hanem az egész ország.

Tartalom

<i>Fehér Lajos</i> : Előszó	5
<i>Diósi László</i> : Hősök nyomában	7
<i>Bertalan István</i> : A Hanság kapitulált	10
<i>Sipos Gyula</i> : Jóság	12
<i>Keszthelyi Zoltán</i> : Egy apa keresi gyermekét	14
<i>Lantos László</i> : Mentenek a munkásőrök	15
<i>Timár Máté</i> : A tizedik hullám	18
<i>Egri Viktor</i> : Újrakezdés előtt	22
<i>Németh László</i> : Árvízi példa	25
<i>Barát Endre</i> : Egy borús árvízi éjszaka	28
<i>Barkovits István</i> : Nem is látták a Dunát	30
<i>Galabárdi Zoltán</i> : Valamivel odébb...	32
<i>Csohány Gabriella</i> : Szia, polgármester!	35
<i>Moldován Tamás</i> : Légi őrző	39
<i>Szentiványi Kálmán</i> : Érettségi bankett	43
<i>Ruffy Péter</i> : Margitsziget	48
<i>Fehér Klára</i> : Egy Beatles-hajú fiú	51
<i>Oravecz Paula</i> : A zsilip	54
<i>Bánapölgyi Miklós—Bencze László</i> : Árvíz az üzemben	58
<i>Barabás Tibor</i> : Száz nap hősei	62
<i>László Miklós</i> : Az árvízvédelem főhadiszállásán	65
<i>Szabó Pál</i> : Hősök a Duna gátján	69
<i>Ilkai Csaba</i> : Mohácsi csata a XX. században	73
<i>Dobozy Imre</i> : Katonák a víz ellen	78
<i>Szilágyi Lajos</i> : Szombat este	83
<i>Baklai Ferenc</i> : A lóerők lovagjai	87
<i>Bodrogi Sándor</i> : Az árvízi mikulás	90
<i>Szabó László</i> : Bajától Apatinig	94
<i>Zalka Miklós</i> : Vacsora	97
<i>Szabórényi László</i> : Pócsmegyer hazatér	99
<i>Garai Gábor</i> : Ártéren	102
<i>Dégen Imre</i> : A nagy dunai árvíz	104

Ára: 20,— Ft